

DANMARKS STATISTIK

STATISTISKE MEDDELELSER

4. RÆKKE 139. BIND 4. HÆFTE

COMMUNICATIONS STATISTIQUES 4me SÉRIE TOME 139 4me LIVRAISON

—*—

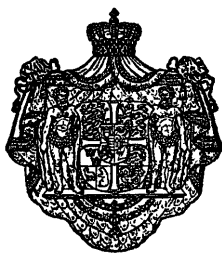
DET
STATISTISKE DEPARTEMENT
1920—1950

LE DÉPARTEMENT DE STATISTIQUE 1920—1950

—

UDGIVET AF DET STATISTISKE DEPARTEMENT

PUBLIÉ PAR LE DÉPARTEMENT DE STATISTIQUE

KØBENHAVN

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

1951

Tidligere udgivne publikationer vedrørende den
officielle statistiks ordning og historie.

- Udsigt over Danmarks officielle Statistik.* Statistiske Meddelelser, 2. række, 6. bind, anhang. København 1867.
- Ordningen af den officielle Statistik i Kongeriget Danmark.* (Organisation de la statistique officielle du Danemark). Statistiske Meddelelser, 3. række, 8. bind, 2. hefte. København 1885.
- Love og Cirkulærer m. v.* vedrørende Bureauet og dets arbejder, med indledende bemærkninger om Bureauets virksomhed januar 1896—maj 1897. Statistiske Meddelelser, 3. række, 18. bind, 4. hefte. København 1897.
- Dansk Statistiks Historie 1800—1850*, særlig med hensyn til den officielle statistiks udvikling. Ved Axel Holck. Udgivet af Statens statistiske Bureau. København 1901.
- Statistisk Bureaus Historie.* Et omrids, udarbejdet i anledning af Bureauets 50-årige beståen. Avec un précis en français. Udgivet af Statens statistiske Bureau. København 1899.
- Det statistiske Departement* (Statens statistiske Bureau) 1896—1920. Avec un résumé en français. Udgivet af Det statistiske Departement København 1920.
- Samfundet og Statistiken.* Et historisk rids 1769—1950. La Société et la statistique. Un exposé historique de 1769—1950. Statistiske Meddelelser, 4. række, 139. bind, 1. hæfte. København 1949.

Forord.

Nærværende skrift er fortsættelsen af »Samfundet og Statistiken«, der udsendtes til hundredårsdagen den 1. januar 1950 for Det statistiske Bureaus oprettelse.

Ligesom de tidligere tilsvarende oversigter (jfr. foranstående for-tegnelse) indeholder denne en redegørelse for Departementets arbejde gennem en årrække, denne gang de 30 år fra 1920 til 1. januar 1950. Der er hermed tilsigtet ikke blot at give en fremstilling af udviklingen på hele det område af statistiken, der henhører under Departementet, men det har også været hensigten at tilvejebringe en let tilgængelig oversigt over, hvilke emner der foreligger statistisk behandlet. Det er Departementets håb, at skriftet i så henseende kan tjene som en nyttig håndbog for de stadig større kredse, der anvender de statistiske publikationer og Departementets oplysningstjeneste.

De forskellige afsnit af skriftet er udarbejdet af de tjenestemænd, der særligt har beskæftiget sig med det pågældende emne. Både af denne grund, og fordi emnerne i sig selv betinger en noget forskellig behandling, er der fremkommet en ikke helt ensartet fremstilling fra afsnit til afsnit. Man har ved den endelige redaktion af skriftet, hvor det syntes særlig påkrævet, søgt denne uensartethed fjernet.

Det statistiske Departement, i oktober 1950.

EINAR COHN

Rigmor Skade.

Préface.

Le présent écrit est la suite de la publication «La société et la statistique» publiée le premier janvier 1950 à l'occasion du centenaire de la fondation du Bureau royal des Statistiques («Det statistiske Bureau»).

Il contient comme les anciens aperçus y analogues (voir la liste précitée) un exposé sur les travaux du Département à travers une série d'années, cette fois-ci les trente années à partir de 1920 à 1950. Nous avons eu pour but non seulement de donner un exposé sur le développement des matières statistiques de notre ressort, mais nous avons aussi eu en vue de produire un aperçu facilement accessible sur les divers sujets qui ont été traités d'un point de vue statistique. Nous osons espérer que le présent écrit pourra servir à cet égard comme un manuel utile pour les cercles toujours croissants qui utilisent nos publications statistiques et notre service de renseignements.

Les différentes parties de l'écrit ont été élaborées des fonctionnaires qui ont été occupés spécialement du sujet en question. Le résultat en a été une description non tout à fait uniforme d'un chapitre à l'autre, aussi parce que les sujets en eux-même exigent un traitement différent. Dans la rédaction définitive de l'écrit nous avons cherché d'éliminer cette manque de conformité dans les cas où il semblait spécialement d'urgence.

Indholdsfortegnelse.

Table des matières.

	Pag.		
I. Indledning	7	I. Introduction.	
1. Departementets opgaver og arbejds- område	7	1. Attributions et domaine.	
2. Departementets interne organisation	19	2. Organisation interne.	
3. Departementets bibliotek.....	27	3. Bibliothèque.	
II. De enkelte områder af statistiken ...	28	II. Les différents domaines de la statistique.	
A. Befolkningsstatistik	28	A. Population.	
1. Folketællingerne	28	1. Recensements.	
2. Statistiken over befolkningens be- vægelser	36	2. Mouvements de la population.	
B. Erhvervsstatistik	41	B. Production, mouvement économique.	
1. Landbrugsstatistik	41	1. Agriculture.	
1. Arbejdskraften	41	1. Personnel.	
2. Produktionsapparatet og produktion- smidlerne	43	2. Appareils et moyens de produc- tion.	
a. Ejendomsantallet	44	a. Nombre de propriétés.	
b. Arealbenyttelsen	45	b. Terres labourables.	
c. Grundforbedringer o. l.	46	c. Travaux d'amendement du sol etc.	
d. Gødningsforbruget	47	d. Consommation d'engrais.	
e. Maskiner og tekniske anlæg .	48	e. Machines et installations tech- niques.	
f. Ensilagebeholdere og jordkuler til ensilage	49	f. Réservoirs et fosses d'ensilages.	
g. Husdyrholdet	50	g. Bétail.	
3. Landbrugsproduktionen	52	3. Production agricole.	
a. Høsten	52	a. Récolte.	
b. Den animalske produktion ..	54	b. Production animale.	
c. Produktionens anvendelse ...	56	c. Emploi de la production.	
4. De økonomiske forhold	57	4. Economie.	
a. Landbrugets priser	57	a. Prix.	
b. Landbrugets lønninger	58	b. Salaires.	
c. Landbrugets produktionsværdi	59	c. Valeur de la production.	
d. Landbrugets økonomiske re- sultat	59	d. Résultat économique.	
e. Landbrugets formue- og gælds- forhold	60	e. Fortune et dette.	
f. Landbrugets investeringer ...	62	f. Investissements.	

	Pag.		
5. De landbrugsfaglige og erhvervs- mæssige organisationer	62	5. Associations.	
6. Omsætningen af landbrugsejen- domme	63	6. Ventes de propriétés agricoles.	
2. Gartneri, erhvervshavebrug og er- hvervsfrugtavl	64	2. Horticulture et fructiculture.	
3. Erhvervstællinger	66	3. Recensements industriels.	
4. Industri- og håndværksstatistik . . .	70	4. Industries et métiers.	
a. Årlig produktionsstatistik	70	a. Production annuelle.	
b. De månedlige industrielle produk- tions- og beskæftigelsesindeks.	72	b. Indices mensuels de production et d'occupation.	
c. Håndværksstatistik	73	c. Métiers.	
5. Statistik over offentlige værker . . .	73	5. Services publics.	
1. Elektricitetsværker	73	1. Centrales d'électricité.	
2. Gasværker	74	2. Centrales de gaz.	
3. Vandværker	74	3. Centrales des eaux.	
4. Varmeværker	75	4. Centrales de chauffage urbain.	
6. Statistik over detailomsætningen . . .	75	6. Ventes au détail.	
7. Lagerstatistik	76	7. Stocks.	
C. Transportstatistik	77	C. Transport.	
1. Skibsfartsstatistik	77	1. Navigation maritime.	
2. Statistik over motorkøretøjer	79	2. Automobiles.	
3. Færdselsuhedsstatistik	80	3. Accidents de circulation.	
D. Statistik vedr. forholdet til udlandet	81	D. Etranger.	
1. Handelsstatistik	81	1. Commerce extérieur.	
2. Statistik over den udenlandske ka- pital- og betalingsbalance	86	2. Balance des paiements,	
E. Nationalprodukt og nationalindkomst	89	E. Produit et revenu nationaux.	
F. Forbrugsstatistik	92	F. Consommation.	
G. Prisstatistik	94	G. Prix.	
1. Detailprisstatistik	94	1. Prix de détail.	
2. Engrosprisstatistik	97	2. Prix de gros.	
3. Fragtindeks	98	3. Indices de fret.	
4. Byggeomkostningsindeks	99	4. Indices de frais de construction.	
H. Statistik vedrørende boligforhold . .	100	H. Propriétés.	
1. Byggestatistik	100	1. Construction d'immeubles.	
2. Bolig- og huslejestatistik	101	2. Habitations et loyer.	
I. Statistik vedrørende sociale forhold .	103	I. Statistiques sociales.	
1. Arbejdsløsheds- og beskæftigelses- statistik	103	1. Chômage et occupation.	
2. Lønstatistik	105	2. Salaires.	
3. Statistik over de offentlige under- støttelser og de sociale forsik- ringsordninger	108	3. Mutualité et prévoyance.	
4. Andet	111	4. Autre.	
a. Statistik over arbejdsstands- ninger	111	a. Conflits de travail.	
b. Statistik over arbejdsoverens- komster	111	b. Contrats de travail.	
c. Lærlingestatistik	111	c. Apprentissage,	
d. Husassistentundersøgelsen 1941	112	d. Enquête sur les employées de maison de 1941.	

	Pag.		
K. Finansstatistik	113	K. Finances.	
L. Statistik vedrørende pengevæsen....	119	L. Monnaie, crédit, banque.	
1. Bankstatistik	119	1. Banques.	
2. Sparekassestatistik	120	2. Caisses d'épargne.	
3. Kredit- og hypotekforeninger....	121	3. Crédit foncier.	
4. Bank- børs- og pengeforhold iøvrigt	122	4. Banques, bourse et monnaie, autre.	
5. Statistik over forsikringsvirksom-		5. Assurance.	
heden	122		
M. Retsplejestatistik	123	M. Justice.	
N. Anden statistik	126	N. Statistiques diverses.	
1. Aktieselskabsstatistik	126	1. Sociétés-actions.	
2. Brandskadestatistik	127	2. Incendies.	
3. Undervisningsstatistik	128	3. Enseignement.	
4. Statistik over offentlige valg	129	4. Elections.	
5. Biblioteksstatistik	131	5. Bibliothèques.	
6. Idrætsstatistik	132	6. Sport.	
7. Turiststatistik	132	7. Tourisme.	
8. Alkoholstatistik	133	8. Alcool.	
9. Færøerne	134	9. Iles Féroë.	
10. Grønland	136	10. Groënland.	
O. Stats-Brandforsikringsfonden	136	O. Fonds d'assurance-incendie de l'Etat.	
<hr/>		<hr/>	
Bilag.			
I. Fortegnelse over love m. v. vedrørende		I. Liste des lois etc. concernant le Départe-	
Det statistiske Departement og dets		ment de Statistique et son activité de	
virksomhed 1920—1950	139	1920 à 1950.	
II. Tjenestemænd i Det statistiske Depar-		II. Fonctionnaires du Département de Sta-	
tement 1920—1950	145	tistique de 1920 à 1950.	
<hr/>		<hr/>	
Emneliste	150	Table alphabétique.	

I. Indledning.

1. *Det statistiske Departements opgaver og arbejdsområder.*

Departementets opgave og arbejdsområde er, som det omtales i publikationerne: Det statistiske Departement 1896—1920, side 9, og Statistiken og Samfundet, Et historisk Rids 1769—1950, side 27, fastsat i lov nr. 221 af 16. december 1895, og disse bestemmelser, der stadig er gældende som det almindelige grundlag for Departementets virksomhed, er så omfattende, at det kan siges, at det påhviler Departementet at tilvejebringe al den statistik, der på ethvert tidspunkt må være fornøden eller af væsentlig betydning for lovgivningsmagten og administrationen eller for større dele af almenheden. Herudover er der i en række love givet forskellige statistiske opgaver en særlig understregning igennem speciel hjemmel til eller pålæg om at indhente visse oplysninger, eventuelt i forbindelse med mere eller mindre detaljerede bestemmelser om oplysningernes art, formål og tilvejebringelse. Eksempelvis kan nævnes toldlovens (lov af $\frac{29}{3}$ 1924) bestemmelser om handelsstatistiske anmeldelser til brug for handelsstatistiken og yderligere om den årlige produktionsstatistik, folkeregisterloven af $\frac{14}{3}$ 1924, der skabte mulighed for forbedret statistik over befolkningens bevægelser og de særlige love om erhvervstillinger, senest lov af $\frac{9}{3}$ 1948. En fortegnelse over love, bekendtgørelser m.v. vedrørende Departementet findes i bilag I. I de følgende afsnit om de enkelte grene af Departementets statistik vil en række af disse lovbestemmelser findes omtalt.

Den officielle danske statistik er, som det fremgår af ovenstående, stærkt centraliseret med Det statistiske Departement som centralorgan. Det følger heraf, at alle statistiske opgaver af mere almindelig interesse principielt må siges at henhøre under Departementet, med mindre særlige administrative eller andre praktiske grunde taler for en anden ordning. Denne centralisering har gennem den officielle statistiks

100-årige levetid altid været betragtet som en stor fordel, ikke mindst fordi man herigennem bedst undgår sådant dobbelt arbejde — til ulejlighed for borgerne og udgift for det offentlige, — som det volder store vanskeligheder at undgå i lande, hvor den officielle statistik ikke er centraliseret. Et centralorgan kan koordinere forskellige myndigheds behov, således at de i mange tilfælde kan tilgodeses gennem forskellige spørgsmål ved samme undersøgelse. Desuden kan speciel statistisk fagkundskab og erfaringer — foruden de tekniske hjælpemidler — bedst udnyttes, hvor statistiken er centraliseret. Disse synspunkter ligger da også til grund for en skrivelse af 19/6 1941, som Finansministeriet på foranledning af Finansudvalget tilstillede samtlige ministerier og styrelser, og hvori det understreges, at indsamling og bearbejdelse af statistiske oplysninger i videst muligt omfang bør foretages af Det statistiske Departement, og at intet kontor eller institution må iværksætte indsamling af materiale fra større kredse uden forudgående forhandling med Departementet. Også med hensyn til offentlighedens benyttelse af statistiken er det naturligvis en fordel, at man ved, man i praktisk taget alle tilfælde kan henvende sig til een bestemt institution, og at offentliggjort statistik findes i dennes publikationer. Man har da også i de senere år, navnlig under og efter den sidste krig, i lande, hvor statistiken i større eller mindre grad har ligget hos forskellige styrelser, oprettet centrale statistiske organer, der søger at koordinere anvendelsen af den foreliggende statistik og tilvejebringelsen af den, således som det bl. a. gøres af Central statistical office i England og af Division of Statistical Standards i U.S.A.

Statistikens centralisering i et fra fagministerier etc. adskilt departement kræver naturligvis et stadigt samarbejde med de på de forskellige fagområder sagkyndige, og et sådant snævert samarbejde har Det statistiske Departement da også til stadighed haft, såvel med de forskellige fagministerier og styrelser som med kommunerne og med erhvervsorganisationer og andre større private organisationer og institutioner.

Omend langt det meste af den officielle statistik henhører under Departementet, er der, jfr. også »Det statistiske Departement 1896—

1920«, side 10 f., visse områder, for hvilke statistiken udarbejdes af andre myndigheder. Dette er særlig tilfældet, hvor det som grundlag for statistiken anvendte materiale er indberetninger til tilsynsmyndigheder, der i forbindelse med deres tilsynsvirksomhed udarbejder en statistik over de under deres område hørende virksomheder eller institutioner. Under denne kategori kan nævnes den årlige statistik over henholdsvis banker, sparekasser, forsikringsselskaber og kredit- og hypotekforeninger, for bankerne tillige månedsstatistiken. På lignende måde udarbejder Direktoratet for Ulykkesforsikringen, Direktoratet for Sygeforsikringen og flere andre sociale institutioner til deres årsberetninger statistik over disse institutioners virksomhed. Endvidere udarbejder Statsbanerne og Post- og Telegrafvæsenet statistik over deres virksomhed. Den egentlige medicinalstatistik samt dødsårsagsstatistik og statistik over visse sygdomme udarbejdes af Sundhedsstyrelsen i nært samarbejde med Departementet, således som det er nævnt i afsnittet om befolkningsstatistik.

Det grundlæggende arbejde i Departementet er naturligvis den direkte indsamling og bearbejdelse af statistisk materiale; det gælder især de omfattende »tællinger«, der afholdes med flere års mellemrum, som folketællinger, erhvervstællinger m. v., og de mange former for årlig, kvartårlig og månedlig statistik som landbrugsstatistik, handelsstatistik, industriel produktionsstatistik, skibsfartsstatistik, statistik over skatter og social forsorg, kapitalbalancestatistik, engros- og detailprisstatistik, arbejdsløhedsstatistik o. s. v. I visse tilfælde består materialet dog af skemaer eller indberetninger, der er indsamlet af forskellige myndigheder til andet hovedformål, således at statistiken mere eller mindre er et »biprodukt« til brug for såvel den pågældende myndighed som offentligheden. Endelig sker det ikke så sjældent, at Departementet modtager anmodning om at bearbejde et materiale indsamlet af en styrelse, et udvalg eller lignende uden nogen aftale med Departementet forud for materialets indhentelse. Ganske vist vil et sådant materiale undertiden være af så speciel karakter, at det ligger på grænsen af Departementets arbejdsområde, ligesom det

også undertiden er tilfældet, at materialet kunne være blevet bedre, hvis Departementet havde været rådspurgt inden spørgeskemaernes udarbejdelse. Departementet søger dog i reglen i videst muligt omfang at bistå ved bearbejdelsen af det pågældende materiale.

Selv om det ikke her er stedet til i almindelighed nærmere at gøre rede for metoderne ved den tekniske behandling af det statistiske materiale (revision, kodning, forskellige former for sortering o. s. v.), kan der måske være grund til at nævne et par forhold, der allerede er og kan forudses i stigende grad at ville blive af afgørende betydning for statistikens videre udvikling. Dette gælder således anvendelsen af hulkortmaskiner. Medens man for 25—30 år siden kun anvendte sådanne maskiner ved folketællingerne, har udviklingen af maskinerne, dels deres voksende hastighed og sikkerhed, dels fremkomsten af nye maskintyper, medført, at langt flere grene af statistiken med fordel kan »sættes på maskiner«. Man er derved blevet i stand til forholdsvis let at foretage beregninger og opgørelser, som før voldte store vanskeligheder eller var umulige at gennemføre, og bearbejdelsen kan tilendebringes væsentlig hurtigere end før. Om hulkortanlæggets størrelse og anvendelse henvises til side 23 ff.

En anden nyskabelse inden for den statistiske teknik er de partielle tællinger. Allerede i adskillige år har man her i landet som i andre lande arbejdet med repræsentative eller partielle undersøgelser. Et eksempel herpå er undersøgelsen af kreaturholdet efter ejendomsstørrelse i 1923, ved hvilken man i stedet for at opgøre kreaturholdet inden for forskellige ejendomsstørrelser i alle kommuner i landet, foretog en opgørelse i kun en femtedel af kommunerne, udvalgt således, at disse kommuner kunne anses for repræsentative for landet som helhed (purposive selection — bevidst udvælgelse); herefter blev antallet af kreaturer fordelt efter ejendomsstørrelse i hele landet beregnet på grundlag af resultatet fra de kommuner, i hvilke tælling havde fundet sted. Sådanne repræsentative tællinger har Departementet gennemført på en række områder, således bl. a. ved opgørelser af arbejdskraft og arealanvendelse efter ejendomsstørrelse, for

den årlige huslejestatistik i årene mellem de hvert femte år afholdte boligtællinger, og med anvendelse af mere forenkledede metoder ved periodiske svinetællinger og kreaturtællinger i tiden imellem de årlige fuldstændige tællinger, ved periodiske undersøgelser vedrørende arbejdskraften og arbejdslønningerne i landbruget, ved indkomststatistikken m. v. Formålet med at foretage disse undersøgelser som repræsentative var at formindske den ulejlighed, der forvoldes ved indsamlingen af statistiske oplysninger; når man kun indhenter oplysninger fra en femtedel eller en sjettedel af samtlige kommuner, virksomheder o. s. v. ved hver tælling, behøver man kun at ulejligede de samme kommuner, virksomheder o. s. v. tilsvarende sjældnere. Hertil kommer, at de repræsentative tællinger sammenlignet med fuldstændige tællinger betyder en væsentlig besparelse af tid og penge for Departementet.

Resultaterne af disse repræsentative tællinger har, hvor man har kunnet kontrollere det gennem de med længere mellemrum afholdte fuldstændige tællinger, vist sig at være gode. I de senere år er der imidlertid i stadig højere grad udviklet metoder for repræsentative eller »sampling« undersøgelser, ved hvilke man i kraft af en tilfældig udvælgelse af tællingsenhederne har mulighed for at bedømme resultaternes sikkerhed og at forudberegne, hvor stort et materiale der vil være nødvendigt til gennemførelsen af en påtænkt undersøgelse på forsvarlig måde.

De moderne samplingmetoder, der i krigsårene blev almindelige i U.S.A. og i efterkrigsårene har fundet anvendelse i en række andre lande, har Departementet også i de senere år benyttet; således er der i et vist omfang anvendt stratified subsampling ved den til brug for et nyt pristalsbudget foretagne forbrugsundersøgelse 1948, og lignende metoder agtes anvendt ved en planlagt undersøgelse af befolkningens samlede arbejdskraft (labour force), endvidere bl. a. ved en under forberedelse værende håndværksstatistik og ved bolig-tællingen 1950, for så vidt angår Hovedstaden.

Sampling-undersøgelser vil utvivlsomt fremtidig finde udbredelse også på andre områder af den officielle statistik, idet der gennem en

større anvendelse af disse metoder vil kunne foretages arbejder, der tidligere måtte betragtes som uoverkommelige; samtidig betyder samplingmetoderne væsentlige besparelser og mulighed for hurtigere at tilvejebringe resultater af en undersøgelse, end det er muligt ved en fuldstændig tælling.

Departementets opgave efter bearbejdelsen af et statistisk materiale er naturligvis, som det iøvrigt også er omtalt allerede i loven af 1895, at fremlægge resultaterne til brug for offentligheden i trykte publikationer, og dette sker normalt i Departementets ordinære publikationer, der omtales nedenfor.

Tallene må i almindelighed ved offentliggørelsen forsynes med kommentarer, der foruden en tekstmæssig fremstilling af undersøgelsesresultater indeholder en analyse af dem; den vil sædvanlig bestå i en redegørelse for den udvikling, der har fundet sted i den periode, der omfattes af undersøgelsen i forbindelse med en mere eller mindre dybtgående vurdering af de bagved liggende årsager hertil. I de senere år har der på forskellige områder vist sig et voksende behov for ud fra analysen af forholdene i den tid, der er forløbet, at danne sig et skøn over den fremtidige udvikling, at opstille »prognoser«. På visse områder, hvor det lader sig gøre ud fra forholdsvis få forudsætninger at foretage beregninger fremover, har Departementet uden alt for store betænkeligheder søgt at imødekomme sådanne ønsker. Det gælder f. eks. befolkningsstatistiken, hvor myndighederne kan have brug for at kende den sandsynlige fremtidige aldersfordeling af hensyn til bygning af skoler og andre læreanstalter, boliger til ældre, beregning af finansielle byrder til forskellige formål etc. På andre områder, især hvor det drejer sig om erhvervsøkonomiske forhold, hvor såvel påvirkninger fra udlandet som indrepolitiske foranstaltninger gør forholdene langt mere uoverskuelige, har man i reglen ment at måtte være mere tilbageholdende. Når Departementet imidlertid alligevel har medvirket ved sådanne skøn over fremtiden, som det har været anset for nødvendigt at tilvejebringe, har det, uanset at man har følt sig på usikker grund, været i den fortrøstning, at det dog må antages, at skolede og erfarne

statistikere trods alt har flere muligheder end mange andre for at skønne over de forskellige faktorerers indflydelse på den fremtidige udvikling.

I Departementets publikationsrækker er der ikke sket principielle ændringer siden 1920 (jfr. Det statistiske Departement 1896—1920, side 20 ff.). Hovedrækkerne er stadig Statistisk Tabelværk, Statistiske Meddelelser, Handelsstatistiske Meddelelser, Statistisk Årbog og Statistiske Efterretninger.

Der har dog i løbet af de sidste 30 år været en tendens til forholdsvis sjældnere at anvende tabelværksformen og på stadig flere områder offentliggøre statistiken i den mere bekvemme form, som Statistiske Meddelelser er for de fleste læsere. I nogen grad hænger dette sammen med, at man for flere emner er gået over til årlige publikationer i stedet for 5-årige; dette gælder således statistiken over befolkningens bevægelser, skibsfarten samt retsplejestatistiken; for bolig- og landbrugsstatistikens vedkommende var dette allerede sket før 1920. I tabelværker offentliggøres herefter for tiden især resultaterne af de store tællinger, der kun finder sted med års mellemrum, som folketællinger og erhvervstillinger (Litra A), endvidere den årlige udførlige handelsstatistik (Litra D) og endelig under Litra E kommune- og havneregnskaber samt resultaterne af vurderingen til ejendomsskyld.

Siden 1920 er der i alt udkommet 56 bind af Statistisk Tabelværk, nemlig under Litra A: 10, Litra B: 3 (senest 1939), Litra C: 0, Litra D: 33 og Litra E: 10 mod i alt 80 i årene 1896—1920. Af Statistiske Meddelelser udkom 402 hefter, fordelt på 82 bind mod 136 hefter fordelt på 64 bind i 1896—1920. Endvidere er der i serien Handelsstatistiske Meddelelser gennem hele perioden udsendt månedlige hefter om Vareomsætningen med udlandet.

Statistisk Årbog er som hidtil udsendt årlig i principielt samme form som indtil 1920, men den er i årenes løb undergået en betydelig udvikling, idet der foreligger statistik på flere og flere områder og man fortsat har søgt at indbefatte sammentrængte oversigter over al foreliggende statistik af almindelig interesse; statistik over nye emner såvel fra Departementets egen statistik som fra andre kilder, især offent-

lige myndigheders årsberetninger, men også private organisationers, er optaget i årbogen. Også årbogens internationale afsnit er udvidet betydeligt; arbejdet med udarbejdelse af disse tabeller sker, jfr. nedenfor, gennem samarbejde mellem de 5 nordiske lande. Årbogens vækst fremgår til dels af, at den fra i 1920 at omfatte 256 sider i 1949 havde 868 sider. At efterspørgslen efter årbogen samtidig er vokset stærkt, fremgår af, at oplaget har måttet forøges fra 9 000 i 1920 til 13 500 i 1949.

For Statistiske Efterretningers vedkommende har udviklingen i årene siden 1920 været endnu mere udpræget. Statistiske Efterretninger har gennem alle årene ligesom i de sidste år før 1920 været udsendt med uregelmæssige mellemrum, idet der udsendes et nummer af dette tidsskrift, der i vidt omfang benyttes af pressen, så snart tilstrækkeligt stof foreligger, men den stærke udvidelse af Departementets statistik i forbindelse med ønsket om at stille den til rådighed for offentligheden hurtigst muligt har medført, at der udsendes langt flere numre end tidligere, således i 1949 71 numre med i alt 574 sider mod i 1920 30 numre med 182 sider. Udvidelsen falder i høj grad på regelmæssigt genkommende månedlige, i enkelte tilfælde kvartårige, artikler, der for en væsentlig del vedrører økonomisk statistik, derunder en række indeks; i denne forbindelse kan også nævnes de månedlige numre med »Tabeller over den økonomiske bevægelse«, der er udsendt siden 1936.

Udenfor disse publikationsrækker har Departementet udgivet enkelte andre arbejder, herunder de kvartårige hæfter indeholdende detailpriserne i byerne og ca. 100 bymæssige bebyggelser i landkommunerne, der indgår i beregningen af detailpristallet. Endvidere har Departementet i forbindelse med Udenrigsministeriet udgivet håndbogen Danmark, der siden 1914 er udsendt 9 gange på engelsk, 5 gange på fransk, 4 gange på tysk og 1 gang på spansk. Denne håndbog finder stor anvendelse dels til udsendelse til udlandet, dels til udlændinge, der er på studieophold i Danmark.

En fortegnelse over samtlige publikationer, udgivet af Departementet, findes i Statistisk Årbog.

Ved siden af arbejdet med tilvejebringelse og offentliggørelse af statistik har Departementet til opgave at yde bistand til Rigsdagen

og administrationen og til andre offentlige myndigheder samt til internationale organisationer. En meget betydelig del af Departementets arbejdskraft går til opfyldelse af de opgaver, der i denne henseende stilles. Det kan vel periodevis være vanskeligt at afgøre, hvad der beslaglægger mest tid, enten dette arbejde eller arbejdet med den løbende statistik. Det kan dreje sig om særlige undersøgelser, opgørelser eller beregninger til brug ved forberedelsen af lovforslag i ministerierne, særlige oplysninger til rigsdagsudvalg i forbindelse med behandlingen af lovforslag og beregninger til brug ved administrationen af forskellige love. Hertil kommer Departementets tjenestemænds deltagelse i kommissions- og udvalgsarbejde med deraf følgende specialundersøgelser og -beregninger i Departementet. Ikke mindst krigsårene med deres mange rationeringer og reguleringer bragte Departementet mange specielle opgaver, men omfanget af de »ekstraordinære« arbejder er ikke blevet mindre under efterkrigsårenes genopbygningsarbejde, hvor Departementets medvirken til udarbejdelse af nationalbudgettet, til tilvejebringelse af oplysninger til brug for handelsforhandlinger, til Marshalladministrationen og Den europæiske Samarbejdsorganisation (O. E. E. C.) i Paris, beregninger til brug ved toldforhandlinger og liberaliseringsovervejelser lægger beslag på særdeles megen tid.

Et særligt kapitel er Departementets samarbejde med kommunerne, som har en mangesidig karakter. Der er her på den ene side tale om den værdifulde bistand, som kommunerne yder Departementet ved at formidle indsamlingen af materiale ved en række tællinger. Således medvirker kommunerne ved fordelingen til befolkningen og udfyldningen af folke- og bolig-tællingsskemaer, erhvervstællingsskemaer og skemaer til forskellige landbrugstællinger, for at nævne nogle af de mere omfattende arbejder; også ved forhandlinger under udarbejdelsen af spørgeskemaer medvirker kommunerne. Endvidere tilvejebringes materiale vedrørende andre områder som byggeri, offentlig forsorg og social forsikring, kommuneregnskaber, detailpriser ved hjælp af kommunerne. Endelig sker det også, at kommunale myndigheder foretager en vis revision eller bearbejdelse af indsamlet materiale, inden det indsendes til Departementet. På

den anden side søger Departementet at imødekomme kommunernes ønsker om særlige oplysninger på grundlag af tællingsmaterialet for de pågældende kommuners område. Ikke mindst for hovedstadskommunerne og de større bykommuner, der selv har statistiske kontorer og offentliggør statistiske publikationer, stiller Departementet oplysninger til rådighed i en langt mere detaljeret form, end den hvori Departementet selv kan offentliggøre resultaterne.

En ikke ringe del af Departementets virksomhed består, som det er omtalt i »Samfundet og Statistiken« side 34 ff., i at meddele oplysninger eller på anden måde yde bistand til private personer eller organisationer etc. Fra mange områder af det praktiske liv modtages forespørgsler. F. eks. ønsker erhvervsdrivende oplysning om, hvor meget der fremstilles eller importeres af en bestemt vare, firmaer eller funktionærgrupper, forskellige kontraktpartnere etc. ønsker oplysninger om forskydningerne i detail- og engrosprisniveauerne, kapiteltakster, prisnoteringer etc., leverandører af forskellige varer ønsker oplysning om antallet af husstande inden for visse områder eller om antallet af personer med nærmere angivet erhverv, lokalhistoriske forfattere og lign. ønsker befolknings- og erhvervsstatistiske oplysninger for bestemte dele af landet, studerende ønsker oplysninger til brug for specielle opgaver o. s. v. Departementet søger i videst muligt omfang at efterkomme ønskerne ud fra det synspunkt, at befolkningen, der selv i så høj grad medvirker til tilvejebringelsen af det statistiske materiale, har et rimelig krav på til gengæld at få mest mulig nytte af statistiken, der ikke blot er til for myndighedernes skyld, men også for almenheden i videre forstand; iøvrigt er denne del af Departementets virksomhed langt fra den mindst taknemlige. Visse begrænsninger i den bistand, Departementet kan yde, må der naturligvis blive, først og fremmest bestemt ved den mængde arbejde, Departementet er i stand til og under hensyn til omkostningerne skønner at kunne forsvare at anvende på tilvejebringelsen af de ønskede oplysninger; i tilfælde hvor en fuldstændig besvarelse vil kræve et uforholdsmæssigt stort arbejde, kan man være nødsaget til at afslå eller i al fald begrænse besvarelsen. I nogle tilfælde vil det også være tilstrækkeligt at henvise

de pågældende til selv at uddrage de ønskede oplysninger af Departementets trykte publikationer, f. eks. i læsesalen i Departementets bibliotek. Desuden vil al meddelelse af oplysninger være begrænset af den omstændighed, at Departementet kun kan give statistiske oplysninger, medens alle til Departementet indgåede oplysninger om enkelte personer eller firmaer betragtes som fortrolige; der kan således ikke være tale om at give oplysning om f. eks., hvilket firma der fremstiller eller importerer en bestemt vare, eller hvilken engrospris et bestemt firma har opgivet for en vare.

Et særligt træk i Departementets arbejde er dets samarbejde og forbindelse med udlandet, såvel med de statslige statistiske bureauer, som med de internationale organisationer og med udlandet iøvrigt.

Hvad særligt angår samarbejdet mellem de nordiske statistiske bureauer, der går tilbage til forrige århundrede, har dette været plejet regelmæssigt gennem alle de forløbne år og har haft til formål, dels at drage nytte af hinandens erfaringer, dels at fremme sammenligneligheden mellem de nordiske landes statistik; i denne forbindelse har det også spillet en rolle, at man har forsøgt at indtage en ensartet stilling til de fra internationale organisationer fremkomne forslag til nomenklaturer, definitioner o. s. v. Samarbejdet er foruden gennem korrespondance realiseret dels gennem møder mellem cheferne for bureauerne, dels gennem møder om specielle emner, hvori har deltaget de tjenestemænd, der i de forskellige nordiske lande er beskæftiget med vedkommende område. Chefsmøder har siden 1920 fundet sted i 1921 (København), 1924 (Oslo), 1927 (Stockholm), 1931 (Helsingfors), 1936 (København), 1939 (Oslo) og 1948 (Reykjavik). Nordiske møder om begrænsede statistiske emner afholdtes i tiden før den sidste verdenskrig især om handelsstatistik og industriel produktionsstatistik; efter krigen har blandt andet nationalindkomstberegningerne, folketællingen 1950, forbrugsundersøgelsen til brug for pristalsbudgettet og forskellige socialstatistiske emner givet anledning til ekspertmøder. En særlig form for samarbejde mellem de nordiske bureauer består med hensyn til udarbejdelsen af det internationale afsnit af disses statistiske årbøger, idet udarbejdelsen af de herhenhørende tabeller er fordelt mellem landene.

Også samarbejdet med de internationale organisationer har rødder langt tilbage i tiden og havde et betydelig omfang inden sidste verdenskrig; siden det efter krigens afslutning påny kom i gang, har det imidlertid i forbindelse med oprettelsen af De forenede Nationer (U.N.) og de dertil knyttede »specialized agencies«: F.A.O. (Levnedsmiddel- og Landbrugsorganisationen), I.L.O. (Det internationale Arbejdsbureau), U.N.E.S.C.O. (De forenede Nationers organisation til fremme af internationalt samarbejde indenfor undervisning, videnskab og kultur) og W.H.O. (Verdens-Sundhedsorganisationen), fået et større omfang end nogensinde.

Det arbejde, som navnlig U.N.s statistiske kontor, F.A.O., I.L.O. og E.C.E. (Den økonomiske kommission for Europa) og Det internationale statistiske Institut har gjort for efter krigen at nyskabe de internationale statistiske publikationer og i det hele bidrage til statistikens udvikling, har krævet en betydelig medvirkning også fra dansk side, dels med at meddele oplysninger, ofte af hensyn til international sammenlignelighed bearbejdet på en anden måde end den til indenlandsk offentliggørelse benyttede, dels med at udarbejde redegørelser for statistikens tilvejebringelse og memoranda om de fra de internationale organisationer fremkomne forslag til ny statistik, nye nomenklaturer, klassifikationer, definitioner etc. I måske endnu højere grad har de oplysninger, der har skullet præsteres til Den europæiske Samarbejdsorganisation (O.E.E.C.) i Paris og den amerikanske Marshalladministration (E.C.A.) stillet krav til Departementets arbejdskraft. Foruden gennem udarbejdelse af skriftlige indlæg m. v. har Departementet deltaget i adskillige konferencer i de nævnte internationale organisationer.

Udover de nordiske statistiske centralbureauer og de internationale organisationer har Departementet forbindelse med statistiske statsbureauer, statistiske instituter og andre videnskabelige og faglige institutioner overalt i verden. I nogle tilfælde består forbindelsen vel hovedsagelig i udveksling af publikationer og korrespondance herom, men det hører dog ingenlunde til sjældenhederne, at disse bureauer

eller institutioner ønsker særlige oplysninger, ligesom Departementet til stadighed har besøg af udlændinge, der under studieophold i Danmark ønsker at sætte sig ind i dansk statistik.

2. *Departementets interne organisation.*

Departementets arbejder har gennem årene været fordelt mellem de til enhver tid normerede kontorer på en sådan måde, at sagligt beslægtede områder i videst muligt omfang har henhørt under samme kontor, idet Departementets chef dog i sit skøn over sagernes mest hensigtsmæssige fordeling også har søgt at udnytte de forhåndenværende tjenestemænds erfaringer og kvalifikationer bedst muligt. Dels som følge af, at væksten i Departementets arbejde i tidens løb har været forskellig inden for de forskellige områder, dels som følge af personskifter har det fra tid til anden været formålstjenligt at foretage omlægninger af kontorernes arbejdsområder.

Efter at Departementet som omtalt i »Det statistiske Departement 1896—1920« op til 1913 kun havde omfattet 2 kontorer, oprettedes i 1913 et tredje kontor. Til trods for den betydelige forøgelse af Departementets arbejde, der fandt sted i de følgende år, er antallet af kontorer først i de allerseneste år påny udvidet (jfr. omstående oversigt), idet der ved tjenestemandsløven 1946 normeredes en fjerde kontorcheffstilling, hvorefter bl. a. det af Departementets »sekretariat« (udenfor kontorerne) hidtil varetagne arbejde henlagdes under 4. kontor, og endelig oprettedes ved finansloven 1949/50 et femte kontor.

I 1950 — ved 100-året for Departementets oprettelse — har Departementets opgaver været fordelt på de 5 kontorer, således som det fremgår af følgende oversigt.

1. kontor omfatter den i tidens løb meget stærkt udbyggede landbrugsstatistik mangfoldige emner (areal, høst, kreaturhold, animalsk produktion, landbrugets arbejdskraft og arbejds løn, anvendelse af landbrugsmaskiner m. v., ejendomssalg); endvidere gartneristatistik, vildtstatistik m. v. samt endelig kapitelstakstopgørelser og valgstatistik.

Til 2. kontor er henlagt produktions- og beskæftigelsesstatistik for håndværk og industri, bygge-, bolig- og huslejestatistik og arbejdsstatistik (arbejdsløshed, arbejds løn, arbejdstid, arbejdsstandsninger o. s. v.), skibsfartsstatistik, retsplejestatistik, skolestatistik, elektricitetsværker, turister, motorkøretøjer, færdselsuheld og flere andre mindre områder.

Under 3. kontor henhører erhvervstillinger, statistik over udenrigshandel, lagerstatistik, statistik over offentlige finanser, derunder såvel offentlige regnskaber som indkomst- og formueforhold, alle former for skatter og afgifter — endvidere ejendomsskyldsvurderinger og statistik over offentlig forsorg og aldersrente.

4. kontor omfatter engros- og detailpristal, forbrugsundersøgelser, betalingsbalancestatistik, statistik over pengeinstitutter, endvidere sekretariatssager, derunder Departementets regnskab, personale- og lokaleforhold samt Departementets Hollerithanlæg. Under dette kontor er også henlagt redaktionen af Statistisk årbog og Statistiske Efterretninger samt forskelligt andet koordinerende arbejde, bl. a. vedrørende forbindelsen med de internationale organisationer.

Endelig omfatter 5. kontor folketællinger, statistik over befolkningens bevægelser (fødsler, dødsfald, ægteskaber, vandringer, folkeregistre etc.), statistik over landets areal og administrative inddeling og statistik over nationalprodukt, -indkomst og -regnskab, derunder Departementets bidrag til udarbejdelse af nationalbudgettet, samt detailomsætningsindekset.

Til hvert kontor er normalt knyttet en ekspeditionssekretær og et mindre antal fuldmægtige og sekretærer foruden et større antal ældre og yngre tjenestemænd af kontorklasserne (overassistenter, assistenter, kontorassistenter og kontorister) og et antal løst ansatte kontormedhjælpere, hvoraf mange studerende, der har midlertidigt arbejde under studierne; de under kontoret hørende arbejder er fordelt på afdelinger, der ledes af en ekspeditionssekretær, en fuldmægtig eller en sekretær, i enkelte tilfælde en overassistent; yngre sekretærer vil i reglen i de første år være tilknyttet en af disse afdelinger, inden de overtager et

mere selvstændigt arbejdsområde direkte under kontorchefen. Personalets størrelse og fordeling på forskellige stillinger på forskellige tidspunkter i årene 1920—1950 fremgår af følgende oversigter.

Antal tjenestemandstillinger.

	Antallet af								
	Kontor- chefer	Eksp.- sekr.	Fuld- mægtige	Sekre- tærer	Over- assistent	Assi- stenter	Kontor- assistent	Konto- rister	Betjente
Ar: 1919—20	3	—	6	—	—	—	12	7	2
1924—25	3	—	8	10	—	—	12	46	2
1929—30	3	—	8	10	—	—	12	46	2
1934—35	3	3	5	10	—	1	11	46	2
1939—40	3	3	6	9	—	5	15	66	2
1944—45	3	3	6	9	—	8	26	66	2
1949—50	5	5	8	8	3	16	42	66	2

Det vil ses, at antallet af overordnede, d. v. s. akademisk uddannede tjenestemænd fra sekretærer og opefter er forøget forholdsvis meget lidt sammenlignet med den stærke udvidelse af kontorpersonalet, såvel det tjenstemandsansatte som det øvrige personale.

Ikke fastansat kontorpersonele.

	Kontoristaspiranter og andre ikke fastansatte kvindelige kontormed- hjælpere	Studenter
April 1920	30	11
— 1930	52	21
— 1940	45	68
— 1950	111 ¹⁾	159

¹⁾ deraf 84 kontoristaspiranter.

Inklusive sekretæraspiranter, formiddagssekretærer og enkelte andre, der ikke er indbefattet i ovenstående oversigter, var Departementets samlede personale således ca. 450 personer i 1950.

Avancementsforholdene for det tjenestemandsansatte kontorpersonale var i en årrække dårligere end i de fleste andre statsstyrelser; i de senere år er det lykkedes at opnå en del forbedringer på dette område, navnlig med hensyn til avancement fra kontorist til kontorassistent, hvorimod Departementet fremdeles råder over væsentlig færre af de højere kontorstillinger, assistent- og overassistentstillinger, end der er brug for, navnlig i betragtning af, at det med den stærke vækst i arbejdet og det praktisk taget uændrede antal overordnede er nødvendigt at anvende de dygtigste blandt kontorpersonalet til relativt selvstændigt arbejde og som vejledere og tilsynsførende for det yngre personale.

Foruden det i oversigten anførte personale har Departementet et mindre antal formiddagssekretærer, i vinteren 1949/50 7. Det skal endelig nævnes, at professoren i statistik ved Københavns universitet fra foråret 1950 er knyttet til Departementet som særlig sagkyndig konsulent med hensyn til nyere statistisk teori.

Departementet har i årenes løb adskillige gange måttet skifte bopæl. I 1920 havde Departementet endnu til huse i bygningen på hjørnet af Slotsholmsgade 12 og Christiansgade 2, hvor man disponerede over 31 værelser, hvortil efterhånden kom nogle værelser i de tidligere af Fordelingskontoret benyttede træbarakker.

Pladsen i disse lokaler var imidlertid meget kneben, og efter at der i 1924 var fuldført en ny kontorbygning i Slotsholmsgade 10 bag den gamle ministerialbygning, fik Departementet fra 1. januar 1925 lokaler i denne. I løbet af de følgende år voksede Departementets arbejde og personale atter, og da det ikke var muligt at skaffe mere plads i Slotsholmsgade, hvor tværtimod også adskillige andre ministerielle kontorer led under pladsmangel, flyttede Departementet i april 1940 kort efter den tyske besættelse påny til en nyopført kontorbygning, nemlig i Frederiksholms Kanal 27, hvor Departementet nu har lokaler. Ved indflytningen i 1940 opnåede Departementet en væsentlig forbedring af pladsforholdene, omend på bekostning af den bekvemmelighed, det var at have lokaler i samme bygning som de fleste af mini-

sterierne, med hvilke Departementet er i dagligt samarbejde. Ved flytningen til den nye kontorbygning opnåedes også på forskellige områder mere tidssvarende forhold end i den gamle bygning. Således fik man bedre garderobeforhold og navnlig fik man indrettet spisetuer og marketenderi (med levering af mælk, øl, kaffe, te, smørrebrød o. s. v. til lave priser) for personalet, således at al spisning kunne henvises hertil og al tilberedning af te og kaffe o. s. v. i kontorerne undgås. Det i 1925 oprettede marketenderi i Slotsholmsgade 10 havde langt fra haft tilstrækkeligt omfang til at kunne rumme hele det ministerielle personale, der havde adgang til det. Marketenderiet i Departementets nuværende kontorbygning drives siden 1944 af Departementets personaleforening, men er åbent for alle, der er beskæftiget i bygningen, bl. a. personalet i flere af Hovedrevisoraterne.

De nye opgaver, der i krigs- og efterkrigsårene har påhvilet Departementet, har medført, at der i de sidste år påny har været en følelig mangel på plads. Departementets lokaler er derfor suppleret med nogle, forhåbentlig midlertidige, lokaler, dels i den midlertidige kontorbygning, der desværre allerede i 1948 blev opført på den i 1940 i forbindelse med kontorbygningerne i Frederiksholms Kanal 23—27 til glæde for personalet anlagte græsplæne (i krigsårene benyttet til opbevaring af brunkul), dels i den gamle artillerikaserne på den anden side kanalen, Frederiksholms Kanal 26. Disse sidste lokaler, i hvilke bl. a. erhvervstællingen 1948 har til huse, er naturligvis i mange henseender lidet velegnede til kontorer, rent bortset fra de ulemper, det medfører at have enkelte af Departementets afdelinger fjernet fra de øvrige afdelinger. Departementet rådede i foråret 1950 over i alt godt 100 værelser omfattende ca. 225 fag, hvoraf maskinstuer beslaglægger 21 fag og biblioteket 26 fag. Folketællingen pr. $\frac{7}{11}$ 1950 vil medføre nye lokale vanskeligheder.

Blandt de afdelinger i Departementet, der i de senere år er udvidet betydeligt og yderligere kan ventes udvidet stærkt, foreløbig ved folketællingen 1950, er maskinafdelingen med de særlige hulkortmaskiner. Medens man oprindelig — første gang i 1911 — alene benyt-

tede hulkortmaskiner ved bearbejdelsen af folketællingsmaterialet, jfr. Det statistiske Departement 1896—1920, side 39, har den store forbedring af maskinernes kvalitet, deres stadig voksende hastighed, fremkomsten af nye maskintyper og den større erfaring, man har opnået med hensyn til brugen af disse maskiner, medført, at man på flere og flere områder af statistiken anvender maskinerne, og at maskinparken er stærkt forøget. Man opnår ved anvendelsen af maskinerne betydelige besparelser af personale, man vil i reglen kunne tilendebringe arbejderne langt hurtigere end uden anvendelse af maskiner, og i det hele få mere udbytte af foreliggende materiale, ja, mange af de opgaver, Departementet har udført i de senere år, ville det overhovedet ikke have været muligt at løse uden maskiner.

Departementet har siden 1911 stadig arbejdet med de amerikanske Hollerith-maskiner. Da man i 1931 satte handelsstatistiken på hulkortmaskiner, anskaffede man et engelsk Poweranlæg, og dette anlæg er brugt ved udarbejdelsen af handelsstatistiken og skibsfartsstatistiken og enkelte andre ting indtil nytår 1950. Da Poweranlægget ved dette tidspunkt var opslidt, og man stod over for fornyelse, fandt man det mest hensigtsmæssigt fremtidig at arbejde med samme system for handelsstatistikens vedkommende som på alle de andre områder, hvor hulkort anvendes, idet man derved bedre blev i stand til at udnytte anlæggene fuldt ud; er der f. eks. midlertidig ledig kapacitet i det af handelsstatistiken sædvanlig benyttede anlæg, kan den anvendes til anden statistik og skal der med kort varsel tilvejebringes vigtige, f. eks. handelsstatistiske arbejder, kan man midlertidig sætte en langt større maskinel kraft ind, end man tidligere har kunnet.

I 1949—50 behandles følgende områder ved hjælp af hulkortmaskiner: Befolkningens bevægelser (fødsler, ægteskaber, dødsfald, vandringer), handelsstatistik, visse dele af landbrugsstatistiken, statistik over skibsfart, færdselsuheld, udenlandske turister, retsplejeforhold, lærlinge, aldersrente, invaliderente, offentlig forsorg, ejendomsalg, udenlandsk betalingsbalance. Desuden behandles folketællinger og erhvervstællinger og ejendomsskyldvurderingsmaterialet på Holle-

rithmaskiner. Ved siden af disse løbende arbejder har Departementet i årenes løb behandlet en lang række lejlighedsvis undersøgelser i Hollerithafdelingen; af større arbejder fra de senere år kan således bl. a. nævnes Ungdomskommissionens materiale, opgørelser for Kornkontoret i forbindelse med kornordningen og en række arbejder for Sundhedsstyrelsen.

Departementets voksende udgifter til maskiner fremgår af nedenstående oversigt.

Til belysning af maskinanvendelsen kan det endvidere oplyses, at medens der i 1930 til løbende arbejder (d. v. s. andre arbejder end folketællinger, erhvervstællinger og helt lejlighedsvis arbejder) behandlede ca. 300 000 kort årlig, er antallet af kort til sådanne arbejder i de senere år henved 2 mill. stk.; i 1921 behandlede praktisk taget kun folketællinger på hulkortmaskiner.

Det voksende arbejde og det deraf følgende voksende personale og den øgede anvendelse af maskiner har naturligvis medført stigende omkostninger, men en betydelig del af stigningen i Departementets budget skyldes prisstigning og lønforhøjelse, ikke mindst i årene under og efter krigen, jfr. nedenstående oversigt.

Det statistiske Departements udgifter.

Gennemsnit af årene:	Lønninger		Tryk- ning	Maski- ner	Øvrige udgifter	Til- sammen
	Tjeneste- mænd	Andre				
	kr.	kr.				
1920—25.....	329 750	170 886	120 343	17 236	97 386	735 601
1925—30.....	331 175	171 215	99 673	12 075	68 380	682 518
1930—35.....	341 045	176 596	92 837	37 749	75 046	723 273
1935—40.....	415 414	233 167	127 668	30 250	77 107	883 606
1940—45.....	565 443	408 902	154 183	53 615	119 097	1 301 240
1945—50.....	920 697	1 077 209	231 585	90 152	179 207	2 498 850

Lønningsudgifterne er omtrent 4 gange så store i finansårene 1945/46—1949/50 gns. som i 1920/21—1924/25 gns.; den forskellige stigning i udgifterne til henholdsvis tjenestemænd og andre afspejler

først og fremmest den mindre forøgelse af antallet af tjenestemænd end af løst ansat personale, men tillige den forholdsvis større stigning i det løst ansatte personales lønninger end i tjenestemændenes. Udgifterne til maskiner er som foran omtalt steget stærkt som følge af den meget udvidede anvendelse af maskiner; posten omfatter alle slags regne- og skrivemaskiner, selv om langt den største del af beløbet falder på hulkortmaskiner.

Endelig er udgifterne steget til det dobbelte for trykning og »øvrige udgifter«, der bl. a. omfatter tryk-, skrive- og duplikatorpapir, kuverter, kontorartikler, porto, telefoner, bøger (især til Departementets bibliotek) og bogbinderarbejde.

Det voksende omfang har medført, at Departementet ikke har kunnet bevare det intime præg, der kendetegnede det forud for den første verdenskrig, — hvor alle indenfor det ret lille personale kendte hinanden. Departementet er blevet mere stordrift, mere institution. Dette har også skabt et behov for organer, der kan formidle forbindelsen mellem de forskellige kontorer og afdelinger, mellem ledelse og personale, mellem yngre og ældre medarbejdere.

For at lette overblikket over og samarbejdet mellem kontorerne har der allerede langt tilbage i tiden af og til været holdt kontorchefermøder under departementschefens ledelse, hvor man i fællesskab drøfter problemer af interesse for flere kontorer og større nyere arbejder, som Departementet påtænker at gå i gang med. Kontorchefermøder afholdes siden den nuværende departementschefs tiltræden sædvanlig regelmæssigt een gang om ugen. Desuden afholdes der af og til kontormøder, hvori hele Departementets overordnede (akademiske) personale deltager, og på hvilke der dels gives orientering om nye arbejder i Departementet, dels diskuteres problemer vedrørende sådanne arbejder eller andre forhold i Departementet. I denne forbindelse kan også nævnes Statistisk Forening, der stiftedes i 1922 og bestod af Departementets akademiske personale; allerede i 1924 optoges Københavns kommunes statistiske kontors tilsvarende personale i den. Siden er medlemskredsen udvidet, dels ved at akademiske medarbejdere i

Departementet m. v., der overgår til andre stillinger, forbliver som medlemmer af foreningen, dels ved at tjenestemænd beskæftiget med statistik i forskellig form i andre statsinstitutioner og enkelte andre er optaget som medlemmer. Også i denne forening, der holder medlemsmøde 2—3 gange årlig, drøftes statistiske arbejder af mere almindelig interesse; desuden afholdes hvert 3. år nordiske møder i samarbejde med tilsvarende foreninger i de andre nordiske lande.

Departementets personale, såvel det overordnede tjenestemandspersonale som kontorpersonalet, er sammen med tjenestemænd m. v. i de øvrige ministerier organiseret i forskellige foreninger, der særlig varetager dets løninteresser og lignende over for Finansministeriet. Andre problemer vedrørende de mere interne arbejdsforhold i Departementet er imidlertid gennem de senere år også varetaget af disse organisationer, for kontorpersonalets vedkommende dels af Ministeriernes Kontorforening, der omfatter det tjenestemandsansatte kontorpersonale og aspiranter hertil, dels Handels- og kontormedhjælperforbundets klub i Departementet, der især omfatter en stor del af de i Departementet beskæftigede studenter og det øvrige løst ansatte personale, og endelig af en i 1941 stiftet intern personaleforening af Departementets personale, der iøvrigt som nævnt bl. a. driver markettenderiet.

Endelig skal det nævnes, at der i sommeren 1949 i medfør af Finansmin. reglement af $25/4$ 1949 ligesom i andre statsstyrelser er oprettet et samarbejdsudvalg i Departementet, der til dels vil varetage tilsvarende opgaver.

3. *Det statistiske Departements bibliotek.*

Den vigtigste opgave for Det statistiske Departements bibliotek består i at være Danmarks hovedbibliotek for officiel statistisk litteratur fra alle lande, og værker af denne art udgør langt den største del af bibliotekets bogbestand, der omfatter ca. 70 000 bind.

De officielle statistiske publikationer erhverves praktisk taget udelukkende i udveksling med Departementets egne publikationer og

således uden direkte udgifter for biblioteket. På samme basis modtager biblioteket endvidere både fra ind- og udland i betydeligt omfang ikke-officiel statistisk, økonomisk og anden videnskabelig eller faglig litteratur, herunder en del tidsskrifter. Mod betaling anskaffer biblioteket i hovedsagen kun sådanne værker af sidstnævnte art, som Departementet har særlig anvendelse for i sit arbejde, og som ikke kan tilvejebringes på udvekslingsbasis. En undtagelse herfra danner dog den omfattende samling af dansk topografi, som biblioteket siden sin første tid har opbygget, men som man af pladshensyn, efter aftale med Rigsbibliotekaren, vil stille til rådighed for andre biblioteker.

I den udstrækning, benyttelse af biblioteket ved Departementets arbejde tillader det, er det tilgængeligt for offentligheden gennem udlån og brug på stedet. Ved det daglige arbejde i biblioteket er for tiden beskæftiget en kvindelig assistent samt to studenter. En af Departementets sekretærer er tilsynsførende med biblioteket.

II. De enkelte områder af statistiken.

A. Befolkningsstatistik.

1. *Folketællingerne.*

Den sidst afholdte almindelige folketælling i 1945 var den 22. i rækken, der begyndte med de første folketællinger i 1769, 1787 og 1834 og som siden 1840 med enkelte undtagelser er fortsat hvert femte år.

I tabelværket vedrørende folketællingen i 1890 er der givet en udførlig redegørelse for fremgangsmåden ved samtlige tællinger indtil 1890, og i »Det statistiske Departement 1896—1920« er givet en oversigt over folketællingernes teknik og omfang til og med tællingen i 1916. Siden da har der været afholdt 6 almindelige folketællinger, der nærmere skal omtales i det følgende.

Den praksis, der blev knæsat i 1906, hvorefter kun hver anden tælling skal være en »stor tælling« med dyberegående undersøgelser af

befolkningens sammensætning efter køn, alder, erhverv, fødested m. v., er også fulgt ved de seneste tællinger, således at man i 1921, 1930 og 1940 foretog »store tællinger«, medens de »mindre tællinger« i 1925, 1935 og 1945 i almindelighed skulle begrænses til at give en oversigt over selve folketallets fordeling på forskellige administrative områder, bymæssige bebyggelser m. v.

Tællingen i 1921 blev gennemført efter samme retningslinier som de foregående »store tællinger«, hvorefter oplysningerne om folketallets størrelse i de enkelte administrative dele af landet blev offentliggjort i et hefte af Statistiske Meddelelser, medens resultaterne af den mere detaljerede bearbejdelse inden for hovedlandsdelene udsendtes i tabelværksform. Den særlige opgørelse af folketallet i de bymæssige bebyggelser i landkommunerne, som blev påbegyndt i 1901, fik ved denne og senere tællinger en udvidet praktisk betydning som følge af den i 1919 ved tjenestemandsløven indførte regel om ydelse af stedtillæg, hvis størrelse skulle fastsættes bl. a. under hensyntagen til sådanne bebyggelsers størrelse.

I alt væsentligt var spørgeskemaet i 1921 i overensstemmelse med det skema, der blev benyttet i 1911, bortset fra, at spørgsmålet om afstanden mellem bolig og arbejdssted blev udeladt. Som en fortsættelse af den i forbindelse med folketællingen i 1916 foretagne undersøgelse over indtægtsforholdene i forskellige erhverv blev skemaerne efter en foreløbig bearbejdelse tilbagesendt til kommunerne til påføring af oplysninger om indtægtens størrelse.

Selve bearbejdelsen af 1921-tællingen videreførte de ved tidligere tællinger foretagne undersøgelser vedrørende befolkningens fordeling efter køn, alder og ægteskabelig stilling, fødested og abnormiteter. På grund af de store forskydninger i fødselshyppigheden og de dermed følgende indvirkninger på befolkningens fordeling efter alder blev der foretaget en analyse af den forventede fremtidige aldersfordeling i befolkningen, som ville fremkomme, såfremt den i årene forud for tællingen konstaterede fødselshyppighed og dødelighed holdt sig uforandret fremover.

Ved bearbejdelsen af oplysningerne om erhverv lagde man i 1921 i højere grad end ved tidligere tællinger vægt på at give en belysning af de enkelte individers livsstilling, ligesom den erhvervsudøvende befolkning blev inddelt i grupper efter deres stilling i erhvervet, i den nyeste statistik betegnet som arbejdsstillingen, henholdsvis indehavere, funktionærer og arbejdere, en inddeling, der er blevet fastholdt og udbygget ved senere tællinger. I forbindelse med statistiken over husstandene foretog man for første og foreløbig eneste gang en opgørelse af de såkaldte økonomiske enheder, hvorved man i hver husstand særskilt har opgjort familiens størrelse og samlede indtægt. Til den økonomiske enhed henregnedes foruden forældrene også mindreårige børn og voksne børn under uddannelse, men ikke logerende, husmedhjælpere og voksne børn, som måtte antages at være økonomisk uafhængige af familien. Foruden denne opgørelse af familiens samlede indtægt udarbejdedes en detaljeret statistik over indkomstforholdene indenfor hvert enkelt erhverv, hver aldersklasse og hver af de større landsdele.

Den »mindre« tælling i 1925 opgjorde folketallet, fordelt på mænd og kvinder, i alle landets administrative enheder, men uden yderligere bearbejdelse. Som følge af den i 1924 vedtagne lov om folkeregistre har folketællingerne siden fået en særlig administrativ betydning, idet det forudsattes, at folkeregistrene fremtidig skal revideres efter hver almindelig folketælling på grundlag af tællingsskemaernes indhold. Denne bestemmelse blev i første række indført af hensyn til registrene, men den sikrer samtidigt, at folketællingsmaterialet bliver korrigeret og suppleret, hvor der foreligger mangler. Af hensyn til arbejdet i kommunerne med denne revision af registrene forlod man i 1925 den fra 1801 til 1921 med kun en enkelt undtagelse fastholdte praksis at afholde folketællingerne den 1. februar. Tællingsdagen fastsattes til den 5. november, hvilken dato også blev benyttet ved de følgende tre tællinger.

Det omtalte gensidighedsforhold mellem folketællingerne og folke-registrene gav sig også udslag deri, at man foruden den sædvanlige

opgørelse af det officielle folketal, der omfattede hele den faktisk tilstedeværende befolkning på tællingsdagen, for hver enkelt kommune opgjorde den hjemmehørende befolkning, registerbefolkningen, hvor man medregner alle midlertidigt fraværende personer, men ser bort fra de midlertidigt nærværende.

Først ved folketællingen i 1930 fik de på tællingsskemaerne opførte spørgsmål vedrørende de midlertidigt fraværende og midlertidigt nærværende personer en mere blivende udformning, således at folketællingerne bedre blev i stand til at løse den dobbelte opgave: at fastslå det officielle folketal, nemlig den faktisk tilstedeværende befolkning, og samtidig opgøre den hjemmehørende befolkning i hver af landets kommuner.

Løvrigt indeholdt tællingsskemaet i 1930 de samme oplysninger som i 1921, og også ved denne tælling blev skemaerne efter den foreløbige bearbejdelse tilbagesendt kommunerne til påføring af indtægtsoplysninger. På grund af den stærke nedgang i fødselshyppigheden anså man det for ønskeligt at benytte folketællingen til at opnå en belysning af fødselsbegrænsningernes udbredelse i de forskellige befolkningslag, og der optoges derfor til dette formål nogle nye spørgsmål på tællingsskemaet om antallet af børn, født i de bestående ægteskaber. Imidlertid måtte denne undersøgelse opgives, da det viste sig, at befolkningen i stort omfang ikke havde besvaret de stillede spørgsmål, bl. a. på grund af en ret udbredt pressekampagne, hvor Departementet blev beskyldt for »krænkelse af privatlivets fred« o. l.

Selve bearbejdelsen af 1930-tællingen fulgte i de store linier de samme principper som i 1921. Den i 1921 foretagne mere dybtgående analyse af befolkningens sammensætning efter alder blev også foretaget ved denne tælling, idet der samtidig blev meddelt resultaterne af en beregnet fremtidig aldersfordeling ved at forudsætte, at den omkring tællingstidspunktet iagttagne fødselshyppighed og dødelighed ville holde sig uforandret fremover. Den erhvervsudøvende befolknings inddeling i indehavere, funktionærer og arbejdere blev videreført, og ligeledes den detaljerede indtægtsstatistik i de enkelte erhverv og

aldersklasser. De gifte kvinder, der ved tidligere tællinger i erhvervsopgørelserne var behandlet stedmoderligt, idet de hidtil sammen med mindreårige børn blot var regnet som forsørgede, fik en noget »bedre« placering i statistiken; de gifte kvinder opførtes som selvstændig gruppe, selvom de stadig henregnedes til de forsørgede, og for første gang blev der givet en belysning af de gifte kvinders selverhverv.

I forbindelse med folketællingen i 1930 udsendtes i et særligt hefte af Statistiske Meddelelser: »Danmarks administrative Inddeling« en fuldstændig oversigt over samtlige administrative områder i landet med angivelse af navnene på de kommuner, kirkelige eller kommunale sogne eller dele af sådanne, der hører til hvert enkelt forvaltningsområde. Sådanne oplysninger havde hidtil i en vis udstrækning været meddelt i de hefter, der efter hver folketælling udsendtes vedrørende folkemængdens størrelse, idet der i hvert nyt hefte blev foretaget en àjour-føring af de forvaltningsmæssige områders grænser, som jo ikke sjældent ændres gennem deling, sammenlægning eller omlægning af tidligere bestående områder. Men for at gøre denne oversigt mere fuldstændig og samtidig gøre den til en let tilgængelig håndbog over samtlige de forvaltningsmæssige områder, hvori landet er inddelt, udsendtes den som et særligt hefte.

Tællingen i 1935 var en »lille« tælling med opgørelse af folketallet, såvel den faktisk tilstedeværende som den hjemmehørende befolkning, i hver af de administrative enheder, bymæssige bebyggelser m. v. Medens man endnu i 1930 for landkommunernes vedkommende bibeholdt den tidligere fremgangsmåde ved optællingen, således at tællingskommissærer gik fra hus til hus og indførte på listerne så mange familier, som der var plads til på skemaerne, benyttede man i 1935 også i landkommunerne den fremgangsmåde, som allerede tidligere var anvendt i hovedstaden og provinsbyerne, hvorefter hver enkelt husstand udfylder et særligt skema, affattet ens for by og land. På grund af de store forskydninger i fødselshyppigheden m. v. blev der endvidere som noget nyt for de »mindre« tællingers vedkommende i 1935 foretaget en opgørelse af befolkningens fordeling efter alder og

ægteskabelig stilling; resultaterne af denne bearbejdelse udsendtes som et særligt hefte af Statistiske Meddelelser.

Folketællingen i 1940 blev i flere henseender skelsættende, såvel med hensyn til definitionen af selve folketallet som med hensyn til bearbejdelsen af materialet.

Siden 1870 havde de af Departementet offentliggjorte folketal angivet den på tællingsdagen faktisk tilstedeværende befolkning, idet man dog som ovenfor omtalt fra 1925 til brug ved folkeregistrenes revision samtidig opgjorde den hjemmehørende befolkning. Denne tilstand, hvor man i virkeligheden for den enkelte kommune havde to forskellige folketal, var i længden uholdbar. Fra og med 1940 vedtog man derfor ved landets og de enkelte områders folketal at forstå den hjemmehørende befolkning, således at alle midlertidigt fraværende personer medregnes, medens man ser bort fra midlertidigt nærværende. Denne fremgangsmåde indebærer betydelige fordele, ikke alene med hensyn til opgørelsen af selve folketallet, men i særlig grad derved, at der bliver overensstemmelse og kontinuitet mellem de folketal, der fremkommer ved de egentlige folketællinger, og de registerfolketal, der til forskellige formål ofte anvendes i perioden mellem folketællingerne. På denne måde undgik man samtidig, at de besættelsestropper, der var i landet på tællingsdagen i 1940, skulle medregnes i folketallet.

I et hefte af Statistiske Meddelelser offentliggjordes folketallene i hver af de administrative enheder. På grund af den stadig stigende betydning af afgrænsningen af de bymæssige bebyggelser i landkommunerne blev denne opgørelse lagt i mere faste rammer derved, at udskillelsen blev foretaget på grundlag af kortskitser med angivelse af matrikelnumre.

Selve tællingsskemaet indeholdt de samme spørgsmål som i 1930, når bortses fra, at spørgsmålene om børnetallet i ægteskaberne af de tidligere anførte grunde udgik. Nye spørgsmål på skemaerne skulle bedre end tidligere belyse hustruernes og de hjemmenværende børns erhvervsmæssige beskæftigelse, ligesom der til brug for Undervisningsministeriet optoges nogle spørgsmål om skolegangen og den senere

uddannelses omfang. Undersøgelser over indtægtens størrelse i forbindelse med folketællingen blev ikke foretaget i 1940, idet en udvidelse af den løbende statistik over indkomst og formue i nogen grad har overflødiggjort dette for folketællingerne meget tidkrævende arbejde med tilbagesendelse og bearbejdelse af skemaerne.

Opgørelsen af befolkningens fordeling efter køn, alder, ægteskabelig stilling samt fødested udsendtes i et særskilt tabelværk sammen med den 10-årige oversigt over ægteskaber, fødte, døde m. v. Oplysningerne om statsborgerforhold var meget mangelfulde, formentlig på grund af den ekstraordinære situation på tællingstidspunktet, og resultaterne fandtes derfor ikke egnede til offentliggørelse.

I et andet tabelværk offentliggjordes resultaterne af bearbejdelsen af oplysningerne om befolkningens fordeling efter erhverv, husstandsstatistikken samt visse andre specialundersøgelser, som omtales nedenfor.

Tabellerne over befolkningens fordeling efter erhverv blev udarbejdet efter principielt nye retningslinier, baseret på det forslag til international erhvervsgruppering, som i 1938 var udarbejdet af Folkeforbundets statistiske ekspertkomité, og som iøvrigt efter krigen næsten uforandret er tiltrådt af De forenede Nationers statistiske kommission. Medens man ved tidligere tællinger først og fremmest lagde de enkelte erhvervsudøveres faglige uddannelse og livsstilling til grund for erhvervsinddelingen, bygger den nye opgørelsesmåde på en hovedgruppering efter næringsgrene, således at de erhvervsudøvende i første række henføres til arten af den virksomhed, hvori de er beskæftiget. Når man samtidig henfører de i erhvervsudøvernes husstande værende husmødre og uforsørgede børn til de samme erhverv, bliver man i stand til at belyse ikke alene, hvor mange personer der er beskæftiget i hvert erhverv, men også hvor stor en del af den samlede befolkning der lever af pågældende erhverv.

Som undergrupperinger blev de i et erhverv beskæftigede derefter fordelt efter arbejdsstilling, nemlig i indehavere, funktionærer og arbejdere. Og da tællingen i 1940 endvidere i det hele tilstræbte at give en mere udtømmende beskrivelse af de gifte kvinders placering

i erhvervslivet, optaltes som en selvstændig gruppe de såkaldte »medhjælpende« hustruer, der hjælper manden i hans erhverv, ligesom alle gifte kvinder med egentligt selverhverv i modsætning til tidligere henførtes til deres eget erhverv. De gifte kvinder, beskæftiget ved husgerning i hjemmet, opførtes heller ikke som tidligere under forsørgede personer, men i en selvstændig gruppe betegnet husgerning, sideordnet med de egentlige erhvervsudøvere. I det hele taget forlod man tidligere tællingers deling af befolkningen i forsørgere og forsørgede, idet forsørgerbegrebet på grund af sin uklarhed er lidet tilfredsstillende som inddelingsgrundlag. I stedet har man sat en deling af hele befolkningen i den aktive del, omfattende alle erhvervsudøvere, inklusive husmødre og husmedhjælpere, og den inaktive del, omfattende rentenydere og andre personer ude af erhverv, studerende og uforsørgede børn.

Foruden inddelingen efter erhverv og arbejdsstilling blev der som et tredje led i bearbejdelsen af de erhvervsmæssige oplysninger foretaget en specifikation af de i hvert erhverv beskæftigede fordelt efter fag med oplysning om antallet af personer i alle mere betydende stillingsbetegnelser.

Også statistiken over husstandene blev væsentlig mere udførlig end tidligere, således at man fik en belysning af husstandenes sammensætning i forskellige befolkningsgrupper, af voksne familiemedlemmer, børn i forskellige aldersklasser, herunder specielt børn under uddannelse, samt husmedhjælpere og logerende.

Som nævnt optoges der ikke i skemaet for 1940 de i 1930 mislykkede spørgsmål om antallet af børn, født i de enkelte ægteskaber. Men man foretog i stedet en opgørelse af antallet af hjemmeboende børn i ægteskaber, der havde bestået i højst 15 år, idet man tør forudsætte, at praktisk taget alle børn i disse yngre ægteskaber endnu er hjemmeboende. Ved at opgøre børnetallet i ægteskaber af forskellig varighed og under hensyntagen til moderens alder fik man en længe ønsket belysning af børnetallet i forskellige befolkningslag og landsdele.

Det kan endvidere tilføjes, at de i 1921 og 1930 foretagne bereg-

ninger over den under visse forudsætninger forventede fremtidige alderssammensætning i befolkningen også blev foretaget i 1940. Resultaterne blev ikke offentliggjort, men har ved flere lejligheder været stillet til rådighed for såvel offentlige myndigheder som private.

Tællingen i 1945 afholdtes allerede den 15. juni, idet folkeregistrene snarest muligt efter krigens afslutning måtte rekonstrueres efter den under besættelsen stedfundne vanrøgt og delvise ødelæggelse. Resultaterne af tællingen offentliggjordes i Statistiske Meddelelser sammen med en revideret oversigt over landets administrative inddeling. Ved denne tælling udsendtes ligesom ved tællingen 1935 et særligt hefte om befolkningens fordeling efter køn, alder og ægteskabelig stilling.

I teknisk henseende har de siden 1911 ved bearbejdelsen af folketællingsmaterialet anvendt hulkortmaskiner (af Hollerith-typen) undergået væsentlige forbedringer, hvilket ofte har været en nødvendig forudsætning for gennemførelsen af de stadig mere omfattende opgaver, folketællingerne har været stillet overfor.

På Færøerne har der i løbet af de sidste 25 år været afholdt 5 folketællinger, i 1921, 1925, 1930, 1935 og 1945, og på Grønland 3 tællinger, i 1921, 1930 og 1945.

2. *Statistiken over befolkningens bevægelser.*

Materialet til statistiken over ægteskaber, fødte og døde har i Danmark indtil de sønderjyske landsdeles tilbagevenden til kongeriget i 1920 udelukkende været tilvejebragt på grundlag af ministerialbøgerne, der føres af Folkekirkens og af de af Staten anerkendte trosamfunds præster.

Efter genforeningen i 1920 bibeholdt man i de sønderjyske amter personregistrene, og efter aftale med Justitsministeriet blev det pålagt disse for fødsler og dødsfald at indsende kvartalsvise udskrifter for hver enkelt fødsel og dødsfald i lighed med udskrifterne af ministerialbøgerne for den øvrige del af landet; for ægteskabernes vedkommende skulle præsterne afgive indberetningerne på samme måde som i den øvrige del af kongeriget.

I henhold til lov af 30. juni 1922 om ægteskabs indgåelse og opløsning og kgl. anordning 17. november 1922 om borgerlig vielse og ægteskabsbogens førelse skulle der ikke længere tilgå præsterne meddelelse om borgerlige ægteskaber. Indberetningspligten for disse måtte følgelig bortfalde, og det pålagdes ved Justitsministeriets cirkulære af 23. december 1922 de myndigheder, der fører ægteskabsbøgerne, at indsende udskrift for hvert enkelt ægteskab kvartalsvis til Departementet. For de ægteskaber, der først er stiftet for den borgerlige myndighed og derefter får kirkens velsignelse, afgives der af præsterne i den summariske fortegnelse, der hvert kvartal ledsager udskrifterne af ministerialbøgerne, oplysning om antallet.

Sideløbende med Departementets dødelighedsstatistik udarbejdedes i Sundhedsstyrelsen en dødsårsagsstatistik på grundlag af dødsattesterne, som indgik til Sundhedsstyrelsen fra embedslægerne. For at undgå dobbelt indberetning af dødsfaldene og for samtidig at opnå visse forbedringer i dødelighedsstatistiken, bestemtes det efter forhandling mellem Sundhedsstyrelsen og Departementet, at dødsfaldsstatistiken alene skulle grundes på det i dødsattesterne indeholdte materiale, således at de hidtil indsendte udskrifter af ministerialbøgerne og af personregistre for døde skulle bortfalde fra og med 1931. Dødsattesterne indsendes månedlig gennem embedslægerne til Sundhedsstyrelsen, der derefter påfører attesterne et kodenummer for dødsårsagen, medens kodningen af de øvrige oplysninger samt bearbejdelsen på hulkortmaskinerne foregår i Departementet; her udfærdiges også de tabeller, der er nødvendige såvel til Departementets eget brug, som til brug for Sundhedsstyrelsen samt for Københavns stadslæge.

Samtidig med denne forenkling af dødsfaldsstatistiken gennemførtes en forbedring af fødselsstatistiken, idet der tilvejebragtes oplysning om fødselens nummer ved, at det pålagdes præsterne og personregistre at overføre angivelsen af antallet af tidligere svangerskaber, der findes på jordemødres og lægers fødselsanmeldelse, på indberetningen til Departementet. Fra 1. januar 1938 modtager man endvidere

oplysning om forældrenes vielsesår, hvorved man blev i stand til at bestemme fødslernes fordeling efter ægteskabets varighed.

Som omtalt under afsnittet om folketællingerne overgik Departementet fra og med 1940 til at opgøre folketallet på grundlag af den hjemmehørende befolkning i stedet for som tidligere den faktisk tilstedeværende befolkning. Det var derfor også af betydning at kunne opgøre ægteskabs-, fødsels- og dødelighedsstatistikken både efter hjemsted og opholdssted.

For ægteskabernes og dødsfaldenes vedkommende forelå allerede de i så henseende fornødne oplysninger, men for fødslernes vedkommende havde man kun kendskab til det sogn, hvori fødselen var foregået, men ikke om moderens hjemsted. Siden 1943 indeholder fødselsindberetningerne derfor oplysning om moderens folkeregisterkommune i de tilfælde, hvor denne ikke falder sammen med den kommune, hvori fødselen er foregået.

Den i 1896 påbegyndte skilsmissestatistik er siden blevet fortsat. Materialet hertil er som hidtil for skilsmisser ved dom de årlige indberetninger fra underretsdømmerne og for skilsmisser ved bevilling de i Justitsministeriet beroende akter.

Departementet har fortsat beregningerne af de femårige dødelighedstavler, der går frem efter eetårige aldersintervaller og tager hensyn til vandringerne, således at antallet af individer i hver enkelt generation følges fra år til år fra den ene folketælling til den næste.

Medens Departementet ikke tidligere udover de resultater, der kunne udledes af folketællingsmaterialet, havde været i besiddelse af noget materiale til belysning hverken af den samlede vandring over landets grænser eller af de indenlandske vandringer, blev man efter folkeregistrenes oprettelse i 1924 efterhånden i stand til ved hjælp af flyttebeviserne, der indsendes hvert kvartal til Departementet fra samtlige landets kommuner, at belyse de indenlandske vandringer. For vandringerne over landets grænser forelå der i registrenes første år kun indberetning for de personer, der ikke tidligere havde været registreret i noget dansk register, men fra og med 1933 ændredes

indberetningspligten, således at samtlige personer, som tilflyttede fra udlandet eller som opgav deres bopæl her i landet, skulle indberettes på individualblanketter. På grundlag af disse blanketter samt de ovenfor nævnte flyttebeviser udfærdiges den årlige statistik over de inden- og udenlandske vandringer. Denne vandringsstatistik i forbindelse med statistiken over fødsler og dødsfald har gjort det muligt hvert år at foretage en beregning over befolkningens aldersfordeling på køn og eetårige aldersklasser, ikke alene for hele landet under eet, men også for de større hovedlandsdele.

Foruden de ovenfor nævnte indberetninger om inden- og udenlandske vandringer modtager Departementet hvert kvartal fra de enkelte folkeregistre meddelelse om registerfolketallet ved begyndelsen og slutningen af kvartalet, samt om de ændringer, der har fundet sted i kvartalets løb ved fødsler, dødsfald og vandringer. Registerfolketallene anvendes i mange tilfælde, hvor det drejer sig om at få et nyere tal frem end det, som den sidst afholdte officielle folketælling kan give, for en enkelt kommune eller for et mindre område end det, som de ovenfor nævnte beregnede folketal omfatter.

Efter de kommunale folkeregistres oprettelse viste det sig ret hurtigt, at de gældende bestemmelser, om at ingen flytning måtte finde sted uden udstedelse af flyttepapirer, ikke kunne gennemføres i alle tilfælde. Nogle personer forlod uden anmeldelse den kommune, i hvis folkeregister de var optaget, og unddrog sig derved registreringen, andre kunne ikke gøre rede for deres registerkommune og kunne derfor ikke fremskaffe flyttepapirer. Det blev derfor nødvendigt at supplere den gældende ordning, således at registrene for de personer, der var flyttet uden anmeldelse og hvis opholdssted trods omhyggelig eftersøgning ikke kunne findes, fik adgang til at føre de pågældende personer til afgang i registret uden udstedelse af flyttepapirer til nogen anden kommune. Endvidere måtte der åbnes adgang for registrene til uden flyttepapirer at optage de personer, for hvem det viste sig ugørligt at fremskaffe flyttepapirer. Men for ikke at gøre den bestående ordning rent illusorisk, blev det efter forhandling mellem Inden-

rigsministeriet, hvorunder registrene hører, og Departementet bestemt, at registrene samtidig med at de erklærede en person som forsvunden eller optog en person uden flyttepapirer, i henhold til Departementets cirkulære af 25. november 1925 og 6. marts 1928 skulle afgive en indberetning indeholdende fulde navn, fødselsdag og -år samt fødested for de pågældende personer. På grundlag af disse indberetninger er der i Departementet indrettet dels et navnekartotek og dels et kartotek efter de pågældende personers fødselsdag og -år, og ved hjælp af disse kartoteker søger man at identificere de forsvundne og de opdukkede personer. Det har i årenes løb drejet sig om adskillige tusinde personers registerforhold, der ved hjælp af den etablerede eftersøgningstjeneste er blevet bragt i orden, ligesom kartotekerne også har været til gavn for andre institutioner end registrene.

Departementets statistik over ægteskaber, fødte og døde blev indtil 1930 offentliggjort i tabelværker omfattende femårsperioder. Siden 1931 har man hvert år i Statistiske Meddelelser under titlen »Befolkningens bevægelser« udsendt summariske opgørelser over det årlige antal ægteskaber, fødte og døde samt inden- og udenlandske vandringer i de enkelte byer og amtsråds kredse. Offentliggørelsen af de mere specielle opgørelser over dødelighed, fødselshyppighed m. v. sker derimod kun hvert tiende år og kun for landet som helhed i forbindelse med folketællingens opgørelse af befolkningens aldersfordeling m. v., idet en sådan aldersopgørelse er nødvendig for beregningen af alle de specielle opgaver, der melder sig i forbindelse med befolkningsstatistiken.

De to femårs tabelværker over ægteskaber, fødte og døde, der er udsendt efter 1920, slutter sig med hensyn til emner nøje til de nærmest foregående. I det første tiårs tabelværk 1931—40, »Folketællingen d. 5. november 1940 og befolkningens bevægelser 1931—40«, kan der af nye emner nævnes statistiken over moderens tidligere antal svangerskaber, samt om varigheden af de ægteskaber, hvori der i 1938—40 blev født børn, antallet af børn i ægteskaber, jfr. foran side 35, og endvidere en opgørelse over fødslernes fordeling efter fødselsnummer.

Udover de oplysninger, der er offentliggjort i tabelværkerne, findes der i Departementet en del opgørelser, der foreligger som manuskript, og som stilles til rådighed for specialundersøgelser. Af sådanne data kan nævnes de summariske oplysninger om det årlige antal ægteskaber, fødte og døde i hvert af landets sogne, de vandrede fordelt på hver af landets kommuner, de viedes fordeling efter trossamfund og brudgommenes fordeling efter livsstilling og ægteskabelig stilling før vielsen.

Medens man iøvrigt ikke har inddraget antropologiske undersøgelser under sit arbejdsområde, udarbejdes dog en årlig statistik over de værnepligtiges højdemål på grundlag af sessions-målingerne. Resultaterne heraf offentliggøres i »Statistisk Årbog«.

B. Erhvervsstatistik.

1. Landbrugsstatistik.

1. *Arbejdskraften.*

Før 1923 fandtes der ikke andre oplysninger om landbrugets arbejdskraft end de i mange henseender forholdsvis ufuldstændige, der fremkom gennem folketællingerne. For at råde bod herpå afholdtes i 1923 en speciel tælling, hvis resultater offentliggjordes i heftet »Landbrugets arbejdskraft, arealanvendelse og kreaturhold m. m. efter ejendomsstørrelse 1923«.

En tilsvarende tælling blev herefter ikke afholdt før 1934, da der opstod vanskeligheder for landbruget med at skaffe tilstrækkelig medhjælp. I alle de følgende år er arbejdskraften gjort op.

Den inddeling af arbejdskraften, der fulgtes ved tællingerne i 1923 og 1934—37, var ret summarisk. Den faste medhjælp deltes i 3 hovedgrupper, nemlig 1) slægtninge og voksne børn over 15 år, 2) fast fremmed medhjælp (tyende o. l.), der får kost og logi og 3) anden fast medhjælp (faste daglejere o. l.). De to første grupper var

delt i mænd og kvinder. Til belysning af den midlertidige medhjælps størrelse spurgtes der om det omtrentlige antal arbejdsdage, der var præsteret af sådan medhjælp i årets løb, endvidere om, hvor mange arbejdsdage ejendomsbesidderne i årets løb gik på arbejde hos andre. På grundlag af disse oplysninger var det muligt at få ikke blot et billede af arbejdskraftens størrelse og sammensætning på tællingsdagene, men tillige en forestilling om størrelsesordenen af landbrugets samlede arbejdsforbrug i årets løb.

I princippet har man fulgt de samme inddelinger også ved tællingerne siden 1937. Terminologien er dog på visse punkter ændret, idet den faste fremmede medhjælps tilknytning til ejendommene nu ikke længere karakteriseres ved, om medhjælperne får kost og logi eller ikke, men ved, om de er uden eller med egen husstand. Endvidere medtages nu ikke blot de 15-årige og ældre medhjælpere, men også alle 14-årige, som ikke længere går i skole. De befolkningspolitiske overvejelser, der fandt sted i trediverne, foranlediget af den faldende fødselshyppighed, gav anledning til, at man fra 1938 indhentede oplysninger om aldersfordelingen for de to vigtigste grupper af landbrugets medhjælp: Hjemmeværende børn og slægtninge og faste fremmede medhjælpere uden egen husstand. Siden 1941 har man for den midlertidige medhjælps vedkommende opgjort ikke blot antallet af arbejdsdage i året forud for tællingsdagen, men tillige antallet af medhjælpere på tællingsdagen.

Foruden opgørelsen af landbrugets arbejdskraft om sommeren afholdtes der i 1940 og 1941 også tællinger i december, og i efteråret 1942 gik man over til at foretage partielle tællinger af arbejdskraften i forbindelse med svinetællingerne hver 6. uge for derved at søge sæsonbevægelserne i arbejdskraften nærmere belyst. Disse 6-ugentlige undersøgelser fortsattes til efteråret 1945. Man havde på dette tidspunkt opnået et så fyldigt overblik over sæsonbevægelserne, at man siden har kunnet nøjes med 3 tællinger årligt, der har været afholdt i månederne marts, juli og november.

De erfaringer, der er indhøstet ved undersøgelserne over arbejds-

kraftens sæsonforskydninger, har kunnet udnyttes til udarbejdelse af en mere sikker fremgangsmåde ved beregningen af det samlede arbejdsforbrug — målt i antal helårsarbejdere — end den oprindeligt anvendte. Herom henvises til heftet »Landbrugsstatistik 1946«.

Foruden at opgøre arbejdskraften efter, om medhjælperne er børn eller slægtninge af brugeren eller fremmede samt faste eller løse, har statistiken siden 1948 belyst, hvorledes arbejdskraften er fordelt efter beskæftigelsens og ansættelsesforholdets art. Det har været hensigten hermed at påvise, hvilken indflydelse den stedfindende rationalisering og mekanisering i landbruget efterhånden vil få ikke blot på arbejdskraftens størrelse, men også på beskæftigelsens specialisering. Den nye inddeling frembyder endvidere den fordel, at de kategorier, hvori arbejdskraften er specificeret, er de samme som lønoverenskomsternes. Inddelingen kan herved bl. a. tjene som grundlag for opgørelser over landbrugets samlede lønudgifter.

2. Produktionsapparatet og produktionsmidlerne.

Vedrørende de to mest centrale bestanddele af produktionsapparatet, landbrugsarealet og husdyrholdet, afholdtes der endnu under den første verdenskrig særskilte tællinger; men siden 1920 har man ved en landsomfattende hovedtælling i juli måned hvert år indhentet oplysninger om de to emner på een gang. I tidens løb er nye emner kommet til, således at tællingen mere og mere har antaget karakter af en fuldstændig »Landbrugstælling«; men arealbenyttelsen og husdyrholdet må som afgørende for landbrugsproduktionens omfang i det følgende høstår stadig betragtes som de vigtigste af de forhold, tællingen omfatter.

I de senere år har man — for at begrænse de lokale tællingsmyndigheders og de enkelte landbrugeres besvær med besvarelsen af tællingsskemaernes voksende antal spørgsmål — anvendt den repræsentative tællingsmetode også for hovedtællingernes vedkommende. Tællingerne er ganske vist stadig landsomfattende; men der benyttes to forskellige sæt skemaer med hvert sit sæt spørgsmål. På det

ene sæt, der tilstilles den ene halvdel af kommunerne, indhentes specificerede oplysninger om arealbenyttelsen, således om hver enkelt kornsort, rodfrugtart etc., men kun summariske tal for husdyrholdet: heste i alt, hornkvæg i alt o. s. v. Det andet sæt skemaer, der benyttes i de resterende kommuner, indeholder specificerede spørgsmål om husdyrholdet: hingste, hopper, vallakker . . . tyre, stude, malkekøer . . . etc., men kun summariske tal for arealbenyttelsen: korn i alt, rodfrugter i alt etc. Ligeledes findes de to tidligere omtalte forskellige specifikationer af arbejdskraften på hver sin halvdel af skemaerne. Ved den omtalte fremgangsmåde skabes det sikrest mulige grundlag for en beregning af specificerede areal- og husdyrfordelinger inden for landets forskellige områder.

Vedrørende statistiken over de enkelte dele af produktionsapparatet m. v. skal følgende anføres.

a. Ejendomsantallet.

Gennem de landsomfattende hovedtællinger tilvejebringes et overblik over landbrugsejendommenes samlede antal og deres fordeling på større og mindre administrative områder. Der er dog fastsat en undergrænse for de ejendomme, der skal medtages, idet kun ejendomme med et landbrugsareal på mindst 0,55 ha (1 td. land) skal regnes som landbrugsejendomme.

Med større mellemrum er der foretaget undersøgelser over ejendommenes størrelsesfordeling. Forud for den heromhandlede periode fandt sådanne undersøgelser sted for årene 1907 og 1912, og i løbet af året 1920 afsluttedes en opgørelse over størrelsesfordelingen i 1919 (for de sønderjyske landsdele dog 1920). Senere er størrelsesfordelingen opgjort for årene 1923, 1933, 1937, 1942 og 1946. Resultaterne af disse undersøgelser er for de to førstnævnte år offentliggjort i Statistiske Meddelelser og for 1937 i Statistisk Årbog. En samlet redegørelse for undersøgelserne vedrørende 1942 og 1946 er udarbejdet og vil i løbet af kort tid fremkomme i et hefte af Statistiske Meddelelser.

Som grundlag for størrelsesfordelingerne har man i alle årene

siden 1919 benyttet størrelsen af ejendommenes landbrugsareal. Desuden har man for 1933 og de følgende år foretaget inddelinger efter størrelsen af ejendommenes samlede grundværdi. Disse sidstnævnte inddelinger har fundet udstrakt anvendelse i forbindelse med landbrugslovgivningen i trediverne og fyrrerne.

Opgørelser over landbrugsejendommenes størrelsesfordeling foretages imidlertid ikke blot på grundlag af landbrugstællingerne, men også på grundlag af de almindelige vurderinger til grundskyld og ejendomsskyld. Hvorvidt en ejendom skal regnes for landbrugsejendom eller ikke afgøres imidlertid ved vurderingerne efter delvis andre kriterier end ved landbrugstællingerne, og ved arealinddelingerne benyttes ved de opgørelser, der hviler på vurderingerne, det samlede areal som inddelingsgrundlag. Resultaterne af de to sæt opgørelser over størrelsesfordelingerne er derfor ikke sammenlignelige, og hvilke fordelinger, der bør anvendes, må afgøres efter, hvad tallene i det konkrete tilfælde skal bruges til.

b. Arealbenyttelsen.

Hvert tiende år indhentes oplysninger om størrelsen og benyttelsen af landets samlede areal, medens de almindelige årlige landbrugstællinger kun omfatter landbrugsarealet. I løbet af det tidsrum, som nærværende redegørelse omfatter, er der afholdt 3 fuldstændige arealtællinger, nemlig i årene 1929, 1939 og 1949. For 1929 er resultaterne offentliggjort i Statistiske Meddelelser. Opgørelsen for 1939 blev på grund af krigen ikke afsluttet, og tællingsmaterialet for 1949 er endnu under bearbejdelse.

Med de årlige tællinger af landbrugsarealet tilsigtes en belysning af samtlige arealer med afgrøder af blot nogen økonomisk betydning. Der foretages således specifikation ikke blot af arealer med korn, rodfrugter og græs, men også af arealer med specialafgrøder som industriplanter, frø og erhvervsmæssigt dyrkede havesagsprodukter. For de sidstes vedkommende er specifikation på enkeltafgrøder dog først foretaget fra og med 1942.

Løvrigt har der i tidsrummet 1920—1950 ikke fundet betydelige ændringer sted i statistiken vedrørende landbrugsarealet. Det skal dog nævnes, at man i 1929 forlod den hidtil benyttede hovedinddeling af græsarealerne på arealer i og uden for agermarken for at gå over til den mere tidssvarende inddeling på arealer i og uden for omdriften. Efter at brakarealet, der i 1920 omfattede ca. 135 000 ha, i 1944 efterhånden var svundet ind til ca. 12 000 ha, forlod man endvidere den gamle inddeling i helbrak og halvbrak, således at brakarealet siden da har været opgivet under eet.

Fordelingen efter brugsstørrelse er for landbrugsarealets vedkommende ligesom for ejendomsantallet kun foretaget med længere mellemrum, nemlig for årene 1919 (Sønderjylland 1920), 1923, 1933, 1937, 1942 og 1946. Med hensyn til de benyttede inddelingsgrundlag og resultaternes offentliggørelse henvises til de foranstående oplysninger vedrørende ejendommenes størrelsesfordeling.

c. Grundforbedringer o. lign.

I forbindelse med landbrugstællingen i 1929 indhentedes oplysninger om størrelsen af de arealer, på hvilke der var udført visse kultiveringsarbejder i løbet af perioden 1907—1929, specificeret på inddæmning og udtørring, hedeopdykning, mergling, dræning og afvanding samt skovplantning. En tilsvarende undersøgelse var tidligere foretaget for tidsrummet 1896—1907.

At oplysninger, der skal dække så store tidsrum, nødvendigvis må blive ret ufuldstændige, siger sig selv, og Departementet har derfor knyttet store forbehold til resultaterne af de pågældende undersøgelser.

Siden 1937 er der foretaget løbende årlige opgørelser over de grundforbedringsarbejder, der er udført med støtte i grundforbedringslovgivningen, som på det nævnte tidspunkt fik permanent karakter. Opgørelserne foretages af Landbrugsministeriets grundforbedringskontor, men offentliggøres i videre bearbejdet skikkelse i de landbrugsstatistiske meddelelser. Bortset fra merglingsarbejder må det antages, at

der praktisk taget ikke udføres grundforbedringsarbejder uden støtte i grundforbedringslovgivningen, og de nævnte opgørelser kan derfor regnes med den anførte begrænsning at dække så at sige al grundforbedring, som foretages. Til fuldstændiggørelse af Landbrugsministeriets opgørelser har Departementet for de senere år modtaget summariske skøn over omfanget af merglingsarbejder, som gennemføres af Det danske Hedeselskab eller med dettes bistand.

Over de særlige grundforbedringsforetagender, der gennemføres i henhold til landvindingsloven af 14. november 1940, har man foretaget en summarisk opgørelse omfattende tidsrummet 1940 til 1948. Resultaterne er offentliggjort i heftet »Landbrugsstatistik 1947«.

d. Gødningsforbruget.

Ved landbrugstællingen i 1928 blev der indhentet særlige oplysninger om forbruget af kunstgødning på samtlige landbrugsejendomme. Lignende undersøgelser var ikke tidligere foretaget af Departementet, hvorimod Dansk Andels Gødningsforretning i 1924 havde gennemført en partiel undersøgelse, omfattende ca. 10 000 brug i forskellige egne af landet. Medens denne opgørelse på grund af materialets spinkelhed kun kunne belyse gødningsanvendelsen i store træk, gennemførtes tællingen i 1928 med det formål at give en geografisk stærkt detaljeret belysning af gødningsforbruget. I redegørelsen, der fremkom i et særligt hefte af Statistiske Meddelelser, er således — specielt til brug i agitationen for et større gødningsforbrug — anført kunstgødningsforbruget i landets enkelte sogne, medens man, som det fremgår af heftet, ikke har ment det nødvendigt at opgøre forbruget efter ejendomsstørrelse.

Siden midten af trediverne har A/S Det danske Gødningskompagni i forening med Dansk Andels Gødningsforretning på grundlag af firmaernes statistik over kunstgødningssalget foretaget årlige opgørelser over kunstgødningsforbruget i landets enkelte amter. Resultaterne af disse opgørelser indgår nu i de landbrugsstatistiske meddelelser, sup-

pleret med Departementets beregninger over forbruget af naturgødning, som gennemføres efter retningslinier, der er udarbejdet af forstander Karsten Iversen, Askov forsøgsstation.

e. Maskiner og tekniske anlæg.

Almindelige opgørelser vedrørende benyttelsen af landbrugsmaskiner o. lign. er inden for det her omhandlede tidsrum foretaget for årene 1923, 1936 og 1944. Ved alle tre undersøgelser har man i første række tilstræbt at belyse, på hvor stor en del af ejendommene de enkelte maskiner benyttes. Ved tællingerne i 1923 og 1936 anså man det for umuligt ved hjælp af almindelige tællingsmetoder at nå frem til en opgørelse over maskinernes antal. I 1944 så man sig imidlertid stillet over for nødvendigheden af at tilvejebringe en sådan oversigt til brug for organisationernes kalkulationer over behovet for nye maskiner ved krigens forudsete nære ophør, og ved benyttelse af specielt udarbejdede individualspørgeskemaer lykkedes det for så at sige alle på dette tidspunkt benyttede arter af maskiner at nå frem til en tilforladelig opgørelse over antallet.

Tællingen i 1944 var i det hele meget omfattende. Den vedrørte ikke blot benyttelsen og antallet af egentlige maskiner, men tillige vogne, specificeret på forskellige typer, samt tekniske anlæg o. lign. som elektricitets- og vandforsyningsanlæg, endvidere ejendommenes forsyning med møddingsteder og ajlebeholdere. Det sidste spørgsmål var dog belyst også ved de to foregående tællinger.

Den forholdsvis betydelige mekanisering af markbruget, der har fundet sted i årene efter krigen, har man belyst summarisk på grundlag af oplysninger om traktorantallet, indhentet i forbindelse med landbrugstællingerne i 1948 og 1949. Almindelige opgørelser over maskinholdet og maskinbenyttelsen foreligger derimod ikke for noget år siden 1944; men ved to partialtællinger i sommeren 1950 er der indsamlet oplysninger om antallet af en række vigtige maskiner og redskaber, fortrinsvis sådanne, der er taget i brug i forbindelse med traktoranskaffelse. Endvidere er der for alle maskinstationer foretaget en

undersøgelse vedrørende maskinbestand, antal ejendomme og landbrugsareal, der er betjent, antal udførte arbejdstimer etc.

Resultaterne af maskintællingerne i 1923 og 1936 er offentliggjort i særlige hefter af Statistiske Meddelelser. Hovedresultaterne af tællingen i 1944 er offentliggjort i Statistisk Årbog, Statistiske Efterretninger og heftet »Landbrugsstatistik 1945«. I detaljer vil der blive redegjort for tællingen i et særligt hefte, som tillige skal indeholde resultaterne af de for 1950 foretagne undersøgelser.

f. Ensilagebeholdere og jordkuler til ensilage.

Valutaknapheden i trediverne gav anledning til en stærk agitation for øget selvforsyning med proteinrige foderstoffer, dyrket til konservering med vinterfodring for øje, og i den diskussion, der førtes om disse problemer, kom ensileringsspørgsmålet efterhånden til at indtage den førende plads. Som bidrag til ensileringsspørgsmålets belysning foretog Departementet ved maskintællingen i 1936 for første gang en opgørelse af ensilagebeholdernes antal.

Efter den tyske besættelse fik selvforsyningsproblemet fornyet aktualitet, og der indlededes en ny kraftig agitation for konservering af roetop ved hjælp af ensilering. Agitationen er fortsat også efter krigens ophør. Siden 1941 har landbrugsstatistikken løbende fulgt ensileringsens stigende udbredelse. Kun i 2 år, nemlig 1944 og 1947, er ensilagebeholderne ikke optalt. Fra og med 1942 har man foruden de egentlige ensilagebeholdere også optalt antallet af jordkuler til ensilage, der en overgang spillede en væsentlig større rolle end ensilagebeholderne. Man har endvidere fra og med 1941 opgjort ensilagebeholdernes (derimod ikke jordkulernes) antal, fordelt efter opførelsesmaterialets art (træbeholdere, murede eller støbte beholdere), ligesom beholdernes rumfang er opgjort.

Resultaterne af disse opgørelser er meddelt i Statistiske Efterretninger og i de respektive årgange af heftet »Landbrugsstatistik«.

g. Husdyrholdet.

De årlige landbrugstællinger i juli måned har gennem hele den her omhandlede periode omfattet heste-, hornkvæg- og svineholdet. Hønsbestandene optales i årene 1922—26, 1929, 1933, 1935 samt i hvert af årene fra og med 1937. Om antallet af de økonomisk set mindre betydende husdyr som får, geder og kaniner samt kalkuner, ænder og gæs har der gennem hele perioden kun været indhentet oplysninger med flere års mellemrum, sidst i 1950.

Medens der indtil begyndelsen af 1930'erne kun afholdtes en enkelt husdyrtælling om året, er der siden efteråret 1932, da flæskeeksporten til England kontingenteredes, afholdt tælling af svinebestanden hver 6. uge. Hver af disse 6-ugers tællinger, hvis direkte formål er at tilvejebringe et grundlag for Baconudvalgets beregninger af svineslagtingerne i den nærmeste tid fremover, omfatter kun en femtedel af kommunerne, fra hvilke oplysningerne derefter opregnes til at gælde for hele landet.

Foruden svinebestanden har man ved disse 6-ugers tællinger belyst andre forhold; således har der ved de tællinger, der afholdtes omkring årsskifterne, siden 1934—35 været indhentet oplysninger om hornkvægbestanden, endvidere på skiftende tider af året oplysninger om landbrugets arbejdskraft, størrelsen af tilsåede vintersædarealer, i de senere år også tilsåede vårsædarealer samt udlagte kartoffelarealer, landbrugets investering samt husdyrenes racefordeling.

Under og efter krigen har der til brug ved bestemmelsen af, i hvilket omfang de enkelte ejendomme kunne fritages for den almindelige kornafleveringspligt, der påhvilede dem i henhold til kornlovene, været afholdt en ekstraordinær landsomfattende husdyrtælling hvert år i marts eller april måned. Tællingernes opgørelser om antallet af malkekøer er endvidere lagt til grund for rationeringen af oliekgær, hvilket har medført, at deres statistiske værdi er blevet noget begrænset.

Husdyrenes raceforhold er kun belyst med flere års mellemrum. Ved tællingen i 1923 indhentes der oplysninger om racefordelingen

for såvel heste og hornkvæg som svin, medens en iøvrigt tilsvarende undersøgelse i forbindelse med tællingen 1933 kun omfattede heste og hornkvæg. Fårenes racefordeling blev undersøgt ved en fåretælling i februar 1942. Specielle opgørelser af hingstens racefordeling fandt sted i foråret 1944 og foråret 1949. I det sidstnævnte år blev der endvidere ved 2 partialtællinger indhentet oplysninger om hoppernes raceforhold. De bedækkede hoppers fordeling efter bedækningshingstens race blev undersøgt ved landbrugstællingerne i 1940 og 1945. Endelig foretoges ved 4 partielle tællinger i 1944 en opgørelse af bedækningsstyrenes og malkekøernes raceforhold.

De ved husdyrtællingerne fulgte inddelinger af de forskellige arter af husdyr har for heste og hornkvæg været de samme gennem hele 30-års perioden. For heste er der sondret mellem hingste, vallakker, hopper, plæg og føl, for hornkvæg mellem tyre, stude, køer, kvier og kalve. For svinenes vedkommende gik man i 1933 bort fra den hidtil benyttede inddeling efter dyrenes alder for med henblik på forudberegning af svineslagtingerne at gå over til den nu anvendte inddeling efter vægt. Hvad hønseholdet angår, sondrede man indtil 1924 mellem voksne dyr og kyllinger, i 1925 og 1926 optaltes alle dyr under eet; men fra 1929 har man til stadighed anvendt den nu benyttede inddeling i haner, høner og kyllinger.

Husdyrholdets fordeling efter ejendomsstørrelse er belyst for årene 1923, 1933, 1937, 1942, 1944 og 1946. For årene 1923 og 1944 har man endvidere undersøgt fordelingen efter besætningsstørrelse.

Resultaterne af husdyrtællingerne er offentliggjort i de respektive landbrugsstatistiske meddelelser samt i Statistiske Efterretninger, for de ordinære tællingers vedkommende endvidere i Statistisk Årbog. Undersøgelserne over husdyrholdets fordeling efter ejendomsstørrelse i 1923 og 1933 er omhandlet i to særlige hefter af Statistiske Meddelelser, og et tilsvarende hefte vedrørende 1946 er for tiden under udarbejdelse.

3. Landbrugsproduktionen.

a. Høsten.

Medens statistiken over landbrugets animalske produktion er af forholdsvis ny dato, går statistiken over høstudbyttet langt tilbage i tiden (jfr. »Samfundet og Statistiken«, s. 18), og er altid blevet udarbejdet i nær tilknytning til arealstatistiken.

Når høsten er afsluttet og pålidelige tærskningsresultater foreligger, indhentes der gennem de kommunale råd fra ejendomme af forskellig størrelse og med forskellig jordbonitet oplysninger om det gennemsnitlige udbytte (for korn kun kærneudbyttet) pr. arealenhed af hver enkelt kornsort og hver enkelt rodfrugtart samt lucernehø, ager- og enghø. Disse oplysninger benyttes af kommunalbestyrelserne som grundlag for et skøn over gennemsnitsudbyttet af de pågældende afgrøder i kommunen som helhed. De af kommunalbestyrelsen skønnede gennemsnitstal anføres på et særligt skema, som derefter sammen med indberetningerne fra de enkelte ejendomme indsendes til Departementet. Her beregnes endelig kommunens samlede høstudbytte ved at multiplicere udbyttet pr. ha med det antal ha, der ifølge arealtællingen har været dyrket med de pågældende afgrøder.

For tre afgrøder, nemlig halm, græs, der fortæres på marken, samt frø, følges særlige fremgangsmåder ved høstens beregning. For halmens vedkommende bygger man på resultaterne fra Landboforeningernes lokale markforsøg, idet de forhold, som forsøgene viser mellem halmudbytte og kornudbytte, overføres på høststatistikens kærneudbyttet. Udbyttet af sommergræsningen beregnes ved benyttelse af de oplysninger, som Kontrolforeningerne tilvejebringer angående malkekvægets forbrug af græs og grønfoder, idet hele bestanden af græsforbrugende husdyr omregnes til enheder, der hver især med hensyn til gennemsnitligt græsforbrug svarer til en malkeko. Det samlede antal af disse beregnede græsforbrugsenheder multipliceres derefter for landets enkelte områder med det gennemsnitlige antal foderenheder græs og grønfoder, som malkekøerne ifølge Kontrolforeningernes opgørelse har

forbrugt i sommerens løb. Man opnår på denne måde kun at få bestemt sommergræsningens foderværdi, derimod ikke vægten af græsforbruget, der jo også i sammenligning med foderværdien må anses for mindre betydningsfuld. Om størrelsen af frøudbyttet — såvel markfrø som havefrø — har der siden 1945 foreligget direkte oplysninger fra frøfirmaerne. Forud for 1945 er frøhøsten kun opgjort for året 1923, jfr. Statistiske Efterretninger 1924, nr. 7.

Bortset fra sommergræsningen opgøres høstudbyttet af alle afgrøder i vægt; men på grundlag af vægttallene og for rodfrugternes vedkommende tillige med benyttelse af de tørstofprocenter, der konstateres i de enkelte år, foretages der tillige en beregning af afgrødernes samlede foderværdi, opgjort i afgrødeenheder, idet 1 a. e. = 100 foderenheder = foderværdien af 100 kg byg. Beregningen omfatter dog ikke frø og industriafgrøder samt havesagsprodukter, der jo er uden betydning som foderemner og ej heller naturligt kan sidestilles med foderafgrøder, således som tilfældet er med brødkorn.

Før 1949 har udbyttet af roetop ikke været opgjort; men i erkendelse af den betydning, som denne afgrøde efterhånden har fået som foderemne, har man for året 1949 foretaget en undersøgelse af, hvor stort forbruget (og den samlede afgrøde) af roetop har været. Ved opgørelsen har man beregnet forbruget af ensileret og af frisk roetop hver for sig. Forbruget er kun beregnet i afgrødeenheder, ikke i vægt.

Tallene for høstudbyttet pr. ha har værdi ikke blot som middel til bestemmelse af det samlede høstudbytte. De har tillige en betydelig selvstændig værdi til belysning af variationerne i jordens frugtbarhed fra egn til egn og til belysning af, i hvilke anvendelser jorden giver det største udbytte. Hektarudbyttet gøres derfor ligesom det totale høstudbytte til genstand for en ret detaljeret behandling i de landbrugsstatistiske meddelelser.

I tilknytning til høststatistiken skal omtales de såkaldte afgrødebedømmelser, der siden 1915 har fundet sted hvert år omkring den 1. og 15. i alle sommermånederne. Bedømmelserne foretages af landbo- og husmandsforeningerne ved disses planteavlskonsulenter og andre

sagkyndige. Fra og med 1926 har ved bedømmelserne været anvendt den af Det internationale Landbrugsinstitut antagne procentskala, hvorefter tallet 100 angiver, at afgrødens tilstand er normal for det pågældende tidspunkt, medens f. eks. 80 angiver, at tilstanden er 20 pct. dårligere, og 110, at tilstanden er 10 pct. bedre end normalt.

Principielt har Departementet altid fastholdt, at de talmæssige udtryk, man således kunne få frem for afgrødernes tilstand på et givet tidspunkt, af flere grunde ikke kunne være særligt velegnede til en beregning af høstudbyttets størrelse længere tid forud for høsttidspunktet. For det første ligger selve udgangspunktet for bedømmelsen — den såkaldte normaltilstand — ikke fast, men stiger svagt fra år til år, efterhånden som stedse bedre høstresultater opnås. Dernæst har det vist sig, at afvigelser fra normaltilstanden ikke vurderes proportionalt, idet store udsving undervurderes både i op- og nedadgående retning. Endelig ligger det i sagens natur, at høstudbyttet kan vise afvigelser fra det efter afgrødebedømmelserne forventede på grund af unormale vejrforhold i tiden mellem bedømmelsestidspunktet og høsten.

Ved specielle beregningsmetoder, opstillet af professor C.-E. Quensel, Lunds universitet, er det imidlertid muligt at eliminere betydningen af de førstnævnte »fejlmuligheder«, og foretages beregningerne kort før høsten eller omkring høstens begyndelse, formindskes også stærkt betydningen af den sidste kilde til usikkerhed ved en statistisk forudbedømmelse af høstens udfald. I betragtning heraf har Departementet i de senere år ment at burde efterkomme myndighedernes ønske om i juli-august at få udarbejdet foreløbige skøn over kornhøstens forventede størrelse; men det har ved offentliggørelsen altid været understreget, at skønnene uanset alle bestræbelser for at eliminere de foreliggende fejlmuligheder nødvendigvis måtte være behæftet med stor usikkerhed.

b. Den animalske produktion.

Beregninger og opgørelser over størrelsen af den animalske produktion har — for nogle varers vedkommende med mellemrum og

med begrænsede formål for øje — været foretaget langt tilbage i tiden, men en systematisk og regelmæssig statistik over produktionen af de vigtige animalske produkter påbegyndtes først fra og med året 1938. Statistiken blev fra første færd lagt an på at belyse produktionen fra måned til måned, og for at få et enkelt udtryk for svingningerne i den samlede animalske produktion udarbejdedes et mængdeindeks for den gennemsnitlige daglige produktion i hver enkelt måned med gennemsnitsproduktionen i året 1935 som basis. Indekset — og månedsstatistiken i det hele taget — omfattede fra begyndelsen kun de 4 hovedvarer mælk, okse- og kalvekød, svinekød og flæsk samt æg. Da andre animalske varer vedblivende ligesom i trediverne spiller en forholdsvis beskeden rolle i sammenligning med disse hovedvarer, har man heller ikke siden udvidet indekset til at omfatte andre varer end de nævnte. Selve produktionsmængden af de mindre betydende varer som fåre- og lammekød, fjerkrækød og hestekød samt salget af levende heste har derimod været opgjort årsvis gennem hele perioden, omend resultaterne af opgørelserne for disse produkters vedkommende først har været offentliggjort fra og med 1945.

Medens man i de fleste andre lande har måttet tilrettelægge statistiken over den animalske produktion på basis af stikprøvetællinger på landbrugsejendommene — som regel på den måde, at der indhentes oplysninger om produktionen en bestemt dag i måneden, hvorefter hele månedens produktion beregnes — har man ved den tekniske opbygning af produktionsstatistiken i Danmark i vid udstrækning kunnet drage fordel af, at den altovervejende part af de animalske varer produceres til salg og derfor samles i et forholdsvis begrænset antal virksomheder, der foretager distributionen, hyppigt efter at en videre forædling har fundet sted. Mælkeproduktionens størrelse kan således opgøres på grundlag af mejeriernes opgivelser af de indvejede mælkemængder, og noget tilsvarende gælder produktionen af forædlede mejeriprodukter som smør, ost, konsummælk, kondensmælk etc. På samme måde har statistiken over flæske- og kødproduktionen kunnet baseres på indberetninger fra slagterier og slagtehus

suppleret med handelsstatistikens oplysninger om eksporten af levende slagtedyr, og ægproduktionens størrelse kan opgøres på grundlag af indberetninger om de autoriserede ægekseportørers opkøb. Indberetningerne vedrørende de nævnte produktionsgrene var organiseret med ikke-statistiske formål for øje, allerede inden den løbende produktionsstatistik blev taget op, og der har således ikke været tale om, at der ved statistikens gennemførelse er påført de pågældende virksomheder noget ekstra besvær.

Hvad specielt produktionen af mælk og mælkeprodukter angår foretages også den statistiske bearbejdelse af indberetningsmaterialet uden for Departementet, nemlig i Kontoret for mejeri-statistik, Aarhus, som virker i tilknytning til det såkaldte Mejeristatistikudvalg, der er nedsat af De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation og Dansk Mejeristforening. Departementets opgave begrænses derfor for mælkens og mejeriprodukternes vedkommende til at indføje de færdige resultater af mejeristatistikkontorets opgørelser i den øvrige produktionsstatistik.

c. Produktionens anvendelse.

Den på national og international basis skabte plan- og programlægning for samfundenes økonomiske virksomhed i årene efter krigen har medført et hidtil ukendt behov for detailleret kendskab ikke blot til produktionens omfang, men også til, i hvilken udstrækning produktionen anvendes til de forskellige formål såsom til direkte konsum i hjemlandet, til eksport af produktet i dets foreliggende bearbejdningsgrad eller som råstof til fremstilling af nye produkter. De krav, statistiken på dette område er blevet stillet overfor, har gjort det nødvendigt at opstille årlige produktionsbalancer, der talmæssigt belyser hele produktionsprocessen. Disse balancer, der indeholdes i de årlige landbrugsstatistiske meddelelser, indledes med en redegørelse for høstens anvendelse, hvorved det belyses, hvor stor en del af høsten der benyttes til konsum i form af planteprodukter i mere eller mindre bearbejdet form, hvor stor en del der anvendes som råstof i industrien,

som udsæd — herunder læggekartofler — eller til direkte eksport. De herefter tiloversblevne mængder af høsten indgår sammen med de importerede foderstoffer i form af foder som råstof i den animalske produktion. Foderforbruget opgøres dels efter energiindhold — i foderenheder — og dels efter indholdet af fordøjeligt renprotein.

Også for de animalske varers vedkommende redegøres der ret detaljeret for produktionens anvendelse. Det belyses således, hvor stor en del af mælkeproduktionen der anvendes til foder, til direkte konsum som naturmælk, til eksport, til fremstilling af standardmælk og fløde, til smør- og osteproduktion og til fremstilling af mælkekonserves. For forædlingsprodukterne smør og ost redegøres der ligeledes for produktionens fordeling på eksport og hjemligt konsum, og den tilsvarende fordeling vises for flæsk, de forskellige arter af kød samt æg. Produktionsbalancen afsluttes med en sammenfattende oversigt over mængdeforskydningerne i totalproduktionen, den samlede eksport og det samlede forbrug, belyst ved hjælp af indeksrækker, og der gives en supplerende oversigt over befolkningens samlede levnedsmiddelforbrug.

4. *De økonomiske forhold.*

a. Landbrugets priser.

Allerede ved begyndelsen af det tidsrum, som nærværende redegørelse omfatter, forefandt der statistik over de løbende prisnoteringer for alle vigtige landbrugsvarer. Bl. a. på dette grundlag udarbejdede Det landøkonomiske Driftsbureau lige fra dets start årlige sammenfattende oversigter over prisforholdene, suppleret med indeksberegninger over prisbevægelserne for visse hovedgrupper af landbrugsvarer. Fra 1922—23 udarbejdedes disse oversigter kvartalsvis og fra 1934 månedsvis. Først fra og med 1941 kom Departementet ind på at meddele prisoversigter i de årlige landbrugsstatistiske meddelelser. Oversigterne omfatter nu priserne på de vigtigste vegetabiliske salgsvarer som korn, kartofler, fabrikssukkerroer, frø og visse industriafgrø-

der, og de dyriske produkter smør, ost, okse- og kalvekød, svinekød og flæsk, æg og fjerkræ samt heste. Endvidere redegøres der for priserne på de vigtigste produktionsmidler foderstoffer og kunstgødning.

I de år, for hvilke de nævnte prisoversigter er udarbejdet, har priserne for de fleste varers vedkommende været baseret på handelsaftaler eller fastsat i lovgivningen. For nogle varers vedkommende har specielle pristilskudsordninger medført producentpriser, der ikke direkte var betinget af markedsforholdene. Der har ved prisoversigternes udarbejdelse i første række været lagt vægt på mest muligt udtømmende at belyse de aftaler og prisordninger m. v., hvorved producentpriserne var hjemlet; men efterhånden som markedsforholdene påny bliver enebestemmende for prisforholdene, må disse komme til at indgå i fremstillingen.

b. Landbrugets lønninger.

Før 1920 foreligger der kun med flere års mellemrum opgørelser over landbrugets lønforhold. Fra og med landbrugsåret 1921—22 udarbejdede imidlertid Det landøkonomiske Driftsbureau årlige lønstatistiske oversigter, i hovedsagen baseret på materialet fra de ejendomme, hvorfra bureauet modtog regnskabsmateriale, og bureauets undersøgelser fortsatte til og med landbrugsåret 1942—43. Derefter overgik lønstatistiken påny til Departementet, og der har i alle de følgende år været afholdt 2 løntællinger årligt, een efter hver af skiftedagene 1. maj og 1. november.

Løntællingerne er partielle, idet de ligesom svinetællingerne hver gang kun omfatter en femtedel af kommunerne. For de faste medhjælperes vedkommende indhentes oplysningerne om lønforholdene fra medhjælperne selv, medens oplysninger om løsarbejdernes lønninger meddeles af arbejdsgiverne. På grundlag af det således tilvejebragte materiale udarbejdes oversigter over gennemsnitslønningerne for alle blot nogenlunde betydende kategorier af landbrugets arbejdskraft, således forkarle, almindelige karle i forskellige aldersgrupper, piger i to aldersgrupper, fodermestre, visse funktionærgrupper som forvaltere og

bestyrere samt traktorførere, endvidere daglejerkarle og løse daglejere med eller uden kost hos arbejdsgiveren. For de helårs-, halvårs- og månedslønnede opgives gennemsnitslønningerne for fæsteperioden, for daglejere og daglejerkarle opgøres den gennemsnitlige dagløn i hver af perioderne vinter, forår, sommer, høst og efterår.

For alle vigtige grupper af arbejdskraften suppleres beregningerne af gennemsnitslønnen med opgørelser over de pågældende medhjælperes fordeling efter de individuelle lønningers størrelse. Endvidere beregnes for karle og piger et løbende lønindeks med året 1935 som basis.

c. Landbrugets produktionsværdi.

Med de i 1930erne påbegyndte opgørelser af nationalindkomsten opstod spørgsmålet om en beregning af landbrugets produktionsværdi. Indpasset i det begrebsapparat, hvormed nationalindkomstundersøgelserne arbejder, er sådanne beregninger nu foretaget for hvert af årene 1925—1949, og for årene siden 1930 er beregningsresultaterne offentliggjort. Ved siden af den store direkte betydning, disse beregninger har haft, har de ved at afsløre mangler og ufuldstændigheder i det foreliggende statistiske grundlag givet anledning til, at betydningsfulde områder inden for landbrugets virksomhed, der tidligere ikke var statistisk belyst, er taget op til undersøgelse. Dette gælder således arbejdskraftens fordeling efter beskæftigelsens art samt omfanget af landbrugets investering.

d. Landbrugets økonomiske resultat.

Suppleret med visse yderligere beregninger over landbrugets udgifter til råstofindkøb, lønninger til folkehold m. v. kan opgørelserne over landbrugets produktionsværdi yde værdifulde bidrag til belysning af erhvervets økonomiske stilling. Således har i U.S.A. the Bureau of Agricultural Economics anvendt principielt ganske tilsvarende beregningsmåder for landbrugets økonomiske resultat i årene siden bureauets oprettelse i 1922. Herhjemme har Det landøkonomiske Driftsbureau for hvert af driftsårene siden 19¹⁶/₁₇ udsendt beretninger om

landbrugets driftsforhold; men fra driftsresultaterne for de forholdsvis få brug, som bureauets materiale omfatter (oprindeligt 2—300, i de senere år omkring 1 000) kan ikke drages sikre slutninger angående det samlede landbrugs økonomiske resultat. Departementet har derfor foretaget beregninger herover tilbage til året 1925 og vil i den nærmeste fremtid offentliggøre resultatet af disse beregninger.

e. Landbrugets formue- og gældsforhold.

I løbet af perioden 1920—1950 er landbrugets gældsforhold belyst i detaljer ved 2 omfattende statistiske undersøgelser.

Den første vedrørte kun prioritetsgælden, men omfattede med denne begrænsning både landbrugsejendommene og andre ejendomme. Den angik gælden i 1926 og fandt sted på grundlag af oplysninger, der var angivet på vurderingsskemaerne til brug for ansættelserne til grundskyld og ejendomsskyld ved 6. alm. vurdering pr. 1. januar 1927. Undersøgelsens resultater blev offentliggjort i Statistiske Meddelelser.

Den næste specialundersøgelse, der kun omfattede landbrugs-ejendommene, men som i modsætning til 1926-undersøgelsen vedrørte både prioritetsgælden og den løse gæld, fandt sted i 1937 på grundlag af en særlig tælling. Formålet med tællingen var at tilvejebringe et grundlag for rigsdagens stillingtagen til en række problemer vedrørende gældsforholdene, som i foråret 1937 var taget op til behandling. Derfor undersøgtes ikke blot gældsforholdene på selve tællingstidspunktet, men tillige årsagerne til gældsstiftelsen i forbindelse med og efter sidste overtagelse af ejendommene. Gældstællingens resultater offentligjordes i Statistiske Meddelelser.

I forbindelse med de to gældsundersøgelser er der på grundlag af ejendomssalgsstatistiken og Det landøkonomiske Driftsbureaus regnskabsundersøgelser foretaget summariske beregninger over prioritetsgældens udvikling fra år til år i tidsrummet 1909—1937. Disse beregninger er fortsat også efter 1937, men efterhånden en del mere detaljeret, således at der for hvert enkelt år i perioden 1937—1949 foreligger beregninger over gældens størrelse og fordeling efter långivere i hver

af de to hovedlandsdele. Man er endvidere ved disse beregninger ikke blevet stående ved en belysning af gældens nettoforskydninger, men har tillige opgjort, hvorledes nettobevægelserne fra år til år er fremkommet som resultat af bruttogældsstiftelse og gældsindfrielse. Bruttogældsstiftelsen er yderligere opdelt på gæld stiftet i forbindelse med eller uden for ejendomsoverdragelse.

Som baggrund for en vurdering af gældsbyrdens størrelse har man både ved de to specialundersøgelser og ved de årlige gældsregninger anvendt landbrugsejendommenes samlede panteværdi, ved 1926-undersøgelsen tillige vurderingssummen til ejendomsskyld. Panteværdien blev i 1926 bestemt som summen af den faste ejendoms ejendomsskyldværdi og erhvervsløsorets forsikringsværdi. I 1937 defineredes den som summen af ejendomsskyldværdien og erhvervsløsorets formuebeskatningsværdi. Ved de senere foretagne beregninger har man derimod anvendt landbrugskapitalens handelsværdi som udtryk for panteværdien, idet beskatningsværdierne ikke har fulgt med den voldsomme prisstigning, der er sket siden 1930ernes udgang, og derfor ville give et misvisende billede af gældsbyrdens størrelse i forhold til belåningsgrundlaget. Af hensyn til kontinuiteten er beregningerne af landbrugskapitalens handelsværdi ført tilbage til 1925,

Ved hjælp af de nævnte beregninger af landbrugskapitalens handelsværdi har man fået et udtryk for størrelsen af de formueaktiver, der er anbragt i selve landbrugsvirksomhederne. Opstillingen af en fuldstændig formuebalance for landbruget forudsætter imidlertid også kendskab til størrelsen af landbrugernes formueaktiver uden for egne virksomheder, såsom kassebeholdninger, bankindsud og værdipapirer. Ved hjælp af skattestatistiken og Det landøkonomiske Driftsbureaus regnskabsundersøgelser har man beregnet disse aktivers størrelse for hvert af årene 1925—1949. Der foreligger således for denne periode oversigter over forskydningerne fra år til år i såvel aktiv- som passivmassen. Beregningsresultaterne vil i den nærmeste fremtid blive offentliggjort.

f. Landbrugets investeringer.

I forbindelse med undersøgelserne over nationalindkomsten foretoges der for årene 1930—1945 beregninger over størrelsen af landbrugets investering. Undersøgelserne er videreført også for de følgende år, men på basis af oplysninger, som er indhentet direkte fra landbrugerne ved partielle tællinger. Investeringen i grundforbedringsarbejder, ajlebeholdere og møddingsteder samt ensilagebeholdere belyses dog ikke gennem tællingerne, idet der herom foreligger oplysninger ad anden vej, nemlig gennem den statistik, der føres i tilknytning til administrationen af lovgivningen om offentlig støtte til disse formål.

På grundlag af alle de nævnte kilder har der i de årlige landbrugsstatistiske meddelelser siden 1947 været meddelt sammenfattende oversigter over landbrugets samlede bruttoinvestering i bygninger, maskiner og redskaber samt anlæg. Der redegøres endvidere for, hvorledes bruttoinvesteringerne er fordelt på nyinvesteringer samt reparation og vedligeholdelse.

5. *De landbrugsfaglige og erhvervsmæssige organisationer.*

I de årlige landbrugsstatistiske meddelelser har der siden 1945 været meddelt et afsnit, indeholdende en række tabellariske oversigter til belysning af landbrugets faglige og erhvervsmæssige organisationer. Der sondres mellem foreninger til fremme af landbruget i almindelighed (herunder bl. a. landbo- og husmandsforeninger), arbejdsgiver- og fagforeninger, avls- og kontrolforeninger samt de egentlige andelsorganisationer, delt i produktions- og salgsforeninger og indkøbsforeninger. Der redegøres for sammenslutningernes antal og medlemstal, og for andelsvirksomhedernes vedkommende anføres tal til belysning af omsætningens størrelse såvel i mængde som i værdi. Hvad avls- og kontrolforeningerne angår gives endvidere oplysning om antallet af de forskellige husdyr, der omfattes af foreningerne.

De omhandlede oversigter er udarbejdet på grundlag af oplysninger fra anden litteratur, hvoraf især skal fremhæves Landøkonomisk Årbog og Andelsbladet. De har kun til formål at give en sammenfat-

tende summarisk beskrivelse af et for det danske landbrug karakteristisk og samtidig meget betydningsfuldt virksomhedsområde. Man har herved villet imødekomme et udtalt behov for hurtig orientering om de pågældende forhold for de konsulenter og andre interesserede, der i deres løbende arbejde benytter de landbrugsstatistiske meddelelser som opslagsbøger.

6. Omsætningen af landbrugsejendomme.

Siden 1919 har statistiken vedrørende ejendomssalg, der hviler på indberetninger fra tinglysningskontorerne til Statens Ligningsdirektorat, omfattet samtlige omsatte land- og byejendomme. Salgsstatistikken falder i 2 afdelinger, omhandlende salg af henholdsvis landbrugs- og andre ejendomme. Statistiken er lagt an på at skulle belyse dels omsætningens størrelse, angivet ved antal ejendomme, dels prisbevægelserne og købesummernes berigtigelse. I detaljer belyses de to sidstnævnte forhold dog kun for salg i almindelig fri handel samt for familiesalg, derimod ikke for tvangssalg og ifølge sagens natur heller ikke for mageskifte.

For landbrugsejendommenes vedkommende måles prisbevægelserne over købesummen pr. td. hartkorn. Det må imidlertid erindres, at de forskydninger, man herigennem får frem, ikke blot repræsenterer egentlige prisbevægelser, men tillige forandringer i det reelle kapitaludstyr pr. td. hartkorn. Købesummen pr. td. hartkorn er derfor ikke egnet til at belyse prifskskydningerne over et længere åremål, og selv for kortere tidsrum kan den kun benyttes med tilnærmelse. I særdeleshed gælder dette for så vidt angår købesummen pr. td. hartkorn for besætning og andet løsøre, hvis reelle værdi siden 1930ernes udgang har svinget stærkt fra år til år. Et ufejlbarligt mål for prisbevægelserne findes imidlertid ikke og vil næppe kunne konstrueres, uden at nye fejlkilder indføres i beregningerne.

For ikke-landbrugsejendommene benytter man til måling af prisbevægelserne købesummen pr. 1000 kr. vurderingssum, idet der efter hver almindelig vurdering korrigeres for det stedfundne spring i

vurderingsniveauet. En betydelig del af ejendommene inden for denne gruppe, nemlig de egentlige byejendomme, er ikke hartkornsansat, således at man alene af den grund er henvist til at måle købesummen på et andet grundlag end hartkornet. Når man også for landkommunernes ikke-landbrugsejendomme har foretrukket vurderingssummen som målestok i stedet for hartkornet, ligger det i, at disse ejendommers hartkorn — på grund af bygningernes store værdi i forhold til jorden — ikke kan tages som udtryk for ejendommenes reelle værdi.

Både for landbrugs- og andre ejendomme udarbejdes der løbende indeks for prisbevægelserne med 1935 som basis.

Købesummernes berigtigelse belyses ved en opdeling på kontant udbetaling, overtagne prioriteter, nystiftede sælgerprioriteter og andre former for vederlag.

Siden 1941 har man for de almindelige frie salg af landbrugsejendomme foretaget årlige opgørelser over såvel omsætningens størrelse som prisbevægelserne og købesummens berigtigelse særskilt for ejendomme, der er afhændet til landmænd og til ikke-landmænd. Formålet hermed har været at belyse, hvorvidt ikke-landmændenes efterspørgsel efter landbrugsejendomme bidrog til at skabe et ekstra pres på prisniveauet.

Salgsstatistikens resultater anføres årsvis stærkt detaljeret i de landbrugsstatistiske meddelelser. I Statistiske Efterretninger meddeles hovedresultaterne kvartalsvis for landbrugsejendommene og halvårsvis for andre ejendomme.

2. Gartneri, erhvervshavebrug og erhvervsfrugtavl.

Vedrørende de her omhandlede erhverv foreligger der fra tiden før 1920 kun spredte og stærkt summariske statistiske opgørelser. Begyndelsen gjordes med en optælling af planteskolearealet i 1896, og i 1907 optaltes arealerne med gartneri, planteskoler og frugtplantager. Gartneri- og planteskolearealet opgjordes påny i 1912, samtidig med at bestanden af frugttræer for første gang blev optalt.

Endelig optaltes i 1919 såvel gartneri- og planteskolearealerne som arealet med salgsfrugthaver og frugtplantager.

Indenfor tidsrummet 1920—1950 foreligger der ikke før 1929 nogen opgørelse af de omhandlede arealer. Til gengæld var den i 1929 afholdte tælling forholdsvis udførlig, sammenlignet med tidligere tællinger. Der indhentes således oplysninger ikke blot om det totale gartneri-, planteskole- og erhvervsmæssige frugtavlensareal, men tillige om disse arealers anvendelse til forskellige formål samt om frugttræbestandens størrelse og fordeling efter art. Ved tællingens bearbejdelse foretoges endvidere opdelinger af virksomhederne efter visse relevante kriterier såsom arealets størrelse og frugttræernes antal. For tællingens resultater er der redegjort i Statistiske Meddelelser (Arealets benyttelse 1929 og 1930).

På foranledning af det af Landbrugsministeriet i 1930 nedsatte udvalg for gartneri og havebrug gennemførtes i 1935 en dybtgående, stærkt detaljeret undersøgelse vedrørende såvel gartneriet og erhvervs-havebruget som erhvervsfrugtavlens. Ved undersøgelsen belystes ikke blot arealbenyttelsen og virksomhedernes størrelsesfordeling; men der fremkom yderligere oplysning om virksomhedernes arbejdskraft, forbrug af gødningsstoffer, kemikalier og brændsel samt for frugtplantagernes vedkommende om antallet og kapaciteten af frugtrum og kølerum. Undersøgelsens resultater er offentliggjort i en duplikeret beretning, afgivet af det nævnte udvalg.

En undersøgelse, tilrettelagt efter ganske samme retningslinier og af tilsvarende omfang, fandt sted i 1940. Resultaterne er trykt i Statistiske Meddelelser (Gartneri, erhvervsmæssigt havebrug og frugtavl 1939/40), der tillige indeholder hovedtallene fra undersøgelsen i 1935.

Den 7. april 1945 afholdtes en tælling af samtlige private og erhvervsmæssigt anvendte havebrugs-, gartneri- og frugtavlensarealer samt træ- og buskantallet på disse arealer. Samtidig indhentes oplysninger om antallet af drivhuse og drivbænke, de glasdækkede arealers størrelse samt drivhusarealets benyttelse omkring 1. maj og 1. november 1944. Endelig optaltes antallet af frugtrum og frugthuse. I modsæt-

ning til tællingerne i 1935 og 1940 omhandlede 1945-tællingen derimod ikke de pågældende erhvervs arbejdskraft og forbrug af brændsel, gødning og kemikalier.

Tællingsresultaterne er offentliggjort i heftet »Landbrugsstatistik 1945« med undertitlen »Landbrug, havebrug, skovbrug m. v.«

I juni 1950 afholdtes i tilslutning til den almindelige arealtælling i 1949 en ny specialtælling af gartnerier og erhvervsfrugtplantager. Undersøgelsen var i det væsentlige af samme omfang som de i 1935 og 1940 foretagne, idet tællingen foruden arealbenyttelsen samt træ- og buskbestanden vedrørte arbejdskraftens størrelse og sammensætning samt virksomhedernes forsyning med frugtlagerrum og maskiner. Opgørelsen af tællingsresultaterne er endnu ikke afsluttet.

Med støtte i de nævnte omfattende gartneri- og frugtavlstillinger har Departementet ved hjælp af mindre årlige tællinger vedrørende specielle emner samt ved benyttelse af talmateriale fra andre kilder søgt at opbygge en løbende gartneri- og frugtavlstatistik. Denne statistik, som omfatter produktionen af grønsager og frugt, erhvervenes priser og omkostninger, arbejds løn, produktionsværdi og omsætning, er siden 1946 offentliggjort i de årlige hæfter vedrørende landbrugsstatistik, gartneri- og frugtavlstatistik m. v.

3. Erhvervstillingerne.

Om antallet af virksomheder indenfor håndværk og industri, det i disse virksomheder beskæftigede personel og anvendelsen af mekanisk kraft har Departementet foretaget dybtgående undersøgelser ved industritællingerne 1897, 1906 og 1914. Allerede ved planlæggelsen af den første af disse tællinger overvejedes det tillige at foretage en optælling for bedrifterne indenfor handel og omsætning og derved afrunde undersøgelserne til egentlige erhvervstillinger. Vel væsentligst på grund af tilbageholdenhed fra handelens organisationer foretoges en sådan omfattende opgørelse først ved erhvervstillingen 1925 og derefter igen i 1935 og 1948.

Efter loven af 18. marts 1925 omfattede erhvervstællingen i dette år »håndværk og industri, handel, omsætning og samfærdsel samt dermed beslægtede virksomheder«.

For håndværk og industri førtes linien videre fra de tidlige industritællinger. Desuden blev der indgående redegjort for engroshandelen, detailhandelen samt hotel- og restaurationsvirksomhederne. For transporterhvervet var materialet ret ufuldstændigt og gjordes derfor kun til genstand for en summarisk behandling.

Loven af 26. februar 1935 om erhvervstælling i samme år havde samme ordlyd som den tilsvarende lov i 1925. Foruden at tællingen bragte en udførligere redegørelse for transportvirksomhed m. v., medtoges pengeomsætning, kommissionsvirksomhed og gartnerier.

Den nyeste erhvervstælling afholdtes 1. juni 1948 i henhold til lov af 9. marts 1948. Denne lov tilstræber i princippet at inddrage alle erhverv under tællingen, idet lovens § 1 er sålydende: »I året 1948 foretages en almindelig erhvervstælling«. De nye erhverv, der herved bliver tale om, er teatre, biografer og andre forlystelsesvirksomheder, sportsetablissementer, fiskeri, skovbrug samt indenfor de liberale erhverv læger, tandlæger, dyrlæger, sagførere, landinspektører, revisorer, tandteknikere, rådgivende virksomhed som ingeniør, arkitekt m. v. Landbruget er i henhold til lovens § 2 stadig holdt udenfor erhvervstællingen, da der gennem den almindelige landbrugsstatistik årligt indhentes detaljerede oplysninger for dette erhverv. Endvidere undtoges fra tællingen en række hel- eller halvoffentlige institutioner, såsom Statens og kommunernes administrationskontorer, politiske og sociale organisationer m. v., folkekirken og kirkelige samfund, offentlige helbredelsesanstalter og undervisningsvirksomheder samt biblioteker, museer m. v.

Medens industritællingerne lagde hovedvægten på oplysninger om personellet og den mekaniske kraft, stilledes der ved erhvervstællingen 1925 på spørgeskemaet spørgsmål om virksomhedens omsætning fordelt på egen produktion og på indkøbte varer samt på salg til indlandet og til udlandet. For 1935 blev spørgeskemaet indrettet efter de samme

principper som for 1925, og der søgtes de samme oplysninger. Tilsvarende gælder for 1948-tællingen, dog at spørgeskemaet her blev væsentligt udvidet, idet der yderligere stilledes spørgsmål ikke blot om værdien af de producerede og solgte varer, men også om værdien af varer indkøbt til videre produktion eller til salg. Desuden spurgtes i 1948 om investeringer, værdi af lagre samt udbetalte lønninger.

Ved erhvervstællingerne 1925 og 1935 er bearbejdelsen foretaget med den »tekniske enhed« som tællingsgrundlag. Dette har medført, at sådanne virksomheder, hvis aktivitet falder indenfor flere af tællingens hovederhvervsgrupper, ved bearbejdelsen er opdelt på en bedriftsdel for hver af disse grupper. Det er især virksomheder, der både driver produktions- og handelsvirksomhed, der således er blevet opdelt af hensyn til tabuleringer særskilt af håndværk og industri, engroshandel og detailhandel. Ved tællingen af 1948, som for tiden er under bearbejdelse i Departementet, er det hensigten at offentliggøre materialet med den lokale virksomhed som tællingsenhed, idet en stærk opspaltning af virksomheder på de enkelte bedriftsdele giver hele fremstillingen et noget kunstigt præg. Man søger herved på samme måde som med hensyn til materialets inddeling efter de enkelte brancher at følge principperne i de af De forenede Nationers statistiske kommission udarbejdede retningslinier på dette område.

Der hengår naturligt på grund af det omfattende materiale en rum tid fra tællingsdagen for en erhvervstælling til arbejdets afslutning med fremkomsten af det endelige tabelværk, for 1925 og 1935 tællingerne således henved 4 år. Der er dog ved begge disse tællinger såvel som ved 1948-tællingen på et væsentligt tidligere tidspunkt udsendt foreløbige meddelelser om tællingens hovedresultater i Statistiske Efterretninger og Statistisk Årbog. Imidlertid er disse summariske oplysninger af begrænset værdi, og Departementet ønsker meget, at arbejdet kunne tilendebringes hurtigere. Når dette stadig viser sig vanskeligt, er grunden bl. a. den, at den revision af materialet, der er nødvendig, før den egentlige optælling kan påbegyndes, er meget tidta-

gende. Dels skal tællingens fuldstændighed sikres, dels skal der indhentes supplerende oplysninger fra de virksomheder, der ikke har besvaret spørgsmålene fuldstændigt; særlig for 1948-tællingen, hvor skemaet indeholdt betydelig flere og vanskeligere spørgsmål end tidligere, medførte suppleringen et overmåde omfattende arbejde.

Når der fra 1935-tællingen hengik 13 år før afholdelsen af en ny tælling, skyldes det, at man måtte anse det for ønskeligt først at afholde tællingen, når erhvervslivet så vidt var kommet ud over de specielt af krigen og afspærringen skabte forhold, at de statistiske oplysninger ville få mere end rent øjeblikkelig interesse. Man kunne dog af mange grunde ønske at få erhvervstællingerne afholdt med mellemrum, der var mindre end de ca. 10 år, der hidtil har været tale om. Erhvervstællingsresultaterne finder en udstrakt anvendelse i administrationen og ved planlægningen i det private erhvervsliv. De spiller endvidere en grundlæggende rolle for opstillingen af beregningerne om nationalproduktet. Ved behandlingen på Rigsdagen af lovforslaget til den sidste erhvervstælling blev der også fra flere sider peget på ønskeligheden af hyppigere tællinger; lignende ønsker er også tidligere blevet fremsat. Ved erhvervstællinger med omkring 5 års mellemrum ville arbejdet formentlig kunne udføres med mindre arbejdsindsats, idet man i højere grad kunne anvende samplingmetoder ved indhentning af en del af de søgte oplysninger. Man kunne f. eks. tænke sig, at hver anden tælling kun gøres fuldstændig, for så vidt angår virksomheder med fremmed arbejdskraft, medens der for småvirksomhederne, der andrager omkring halvdelen af samtlige virksomheder, kun foretages en optælling i nogle udvalgte kommuner. Specifikation af personellet kunne varieres fra tælling til tælling, hvorved det blev overkommeligt at belyse beskæftigelsen ud fra forskellige synspunkter. Også omsætningstallene ville det være af interesse at få yderligere specificeret, f. eks. ved en opdeling af afsætningen af fremstillingsvirksomhedernes produkter på salg til andre producenter, til engros virksomheder, til detailhandelen eller direkte til egne butikker etc. At medtage alle disse spørgsmål ved hver enkelt tælling vil let gøre denne for omstændelig og derved kræve

for lang tid fra oplysningernes indsamling til resultaternes endelige fremkomst.

Erhvervstællingernes resultater er for hver tælling offentliggjort i et bind af Statistisk Tabelværk.

4. Industri- og håndværksstatistik.

a. Den årlige industrielle produktionsstatistik.

Den årlige produktionsstatistik, der påbegyndtes i 1916 (se Det statistiske Departement 1896—1920, side 71) er siden udvidet stærkt, både med hensyn til omfang og emner. Af hensyn til, at den vigtigste lovhjemmel for tilvejebringelse af materialet stadig findes i § 45 i toldloven af 29. marts 1924, der begrænser indberetningspligten til virksomheder under fabriktilsyn, og da der kun findes løbende adressefortegnelser for sådanne virksomheder, har man stadig ladet statistiken være begrænset til virksomheder, der er underkastet samtlige bestemmelser i fabrikloven, hvilket i det store og hele gælder fabrikker med mere end 5 arbejdere. Det kan i denne forbindelse nævnes, at indberetningerne siden 1924 indsendes direkte til Departementet fra fabrikerne. Indenfor disse rammer blev produktionsstatistiken gradvis op til 1931 udvidet til at omfatte alle fag, der skønnedes at henhøre til egentlig fabrikindustri, dog med ganske enkelte undtagelser, som møbelproduktion, hvor de rent håndværksmæssige virksomheder spiller en afgørende rolle. Fra 1931 til 1947 foretoges ingen ændringer, men i sidstnævnte år bragtes statistiken i overensstemmelse med den af De forenede Nationers statistiske kommission udarbejdede erhvervs-klassifikation, hvorefter den omfatter klassifikationens division 2 og 3, manufacturing industries. Svineslagterier samt mejerier er dog ikke medtaget. Den internationale klassifikations rækkefølge og nummerring optoges ligeledes.

Produktionsstatistikens begrænsning til virksomheder med mere end 5 arbejdere bevirker, at de årlige oplysninger om produktion i de fleste industrier er mere eller mindre ufuldstændige; for at kunne

belyse betydningen heraf har man på grundlag af erhvervstøllingsmaterialet i 1925, 1935 og 1948 søgt oplysning om produktionen i de småvirksomheder indenfor produktionsstatistikens område, der ikke indgår i den årlige statistik. Disse oplysninger offentliggøres i særlige hefter af Statistiske Meddelelser og benyttes i årene mellem de nævnte tællinger til at angive den årlige statistiks fuldstændighedsprocent for de enkelte varer, varegrupper eller industrier.

Som et hjælpemiddel til at lette den stærkt påkrævede og i mange tilfælde vanskelige sammenstilling af indenlandsk produktion og omsætning med udlandet for de industrielle produkters vedkommende er der i den årlige produktionsstatistik fra 1947 foretaget en særlig opstilling af alle fremstillede varer efter den i »Danmarks vareindførsel og -udførsel« tabel 1 siden 1938 benyttede internationale handelsstatistiske varenomenklatur.

Det kan endvidere nævnes, at der siden 1927 er udarbejdet et årligt indeks for industriproduktionen, baseret på de producerede mængder i så godt som alle industrier. Af særlige emner, der er optaget til behandling i produktionsstatistiken, kan nævnes, at der fra 1939 foreligger oplysninger om benyttede kraftmaskiner samt om den af industrivirksomhederne selv producerede elektricitet. Fra samme år gives oplysning om værdien af anvendte råstoffer, brændsel, andre hjælpesoffer og kraftforbrug, samt forskellige andre udgiftsposter, hvorved det er blevet muligt for hver enkelt industri direkte at beregne værditilvæksten, som blandt andet benyttes ved udregningen af produktionsindekset.

I den industrielle produktionsstatistik har der til belysning af industriens beskæftigelse i løbet af året siden 1922 årligt været søgt oplysning om antal beskæftigede arbejdere månedsvis og siden 1934 tillige, som et væsentligt nøjagtigere udtryk for arbejdsanvendelsens omfang, om antal udførte effektive arbejdstimer. På grundlag af time-tallene beregnes et årligt beskæftigelsesindeks for industrien. Da materialet til beregning af produktionsindekset og beskæftigelsesindekset således stammer fra nøjagtig samme industrielle område, er der ved sammenstilling af de to indeks mulighed for at følge bevægelsen i produ-

ceret mængde pr. arbejdstime og dermed i grove træk at belyse stedfundne årlige ændringer i arbejdskraftens produktivitet. Siden 1939 er endvidere oplyst antallet af funktionærer, og for disse såvel som for arbejderne foreligger siden 1946 oplysning om den samlede lønudgift. Det er herefter muligt for det område, der dækkes af den industrielle produktionsstatistik, at gøre rede for den anvendte arbejdskraft, — på den ene side det antal personer, der er knyttet til industrien, uanset midlertidigt fravær som følge af sygdom, ferie m. m., og på den anden side faktisk udførte arbejdstimer og den samlede udbetalte løn til industriens personel.

Statistiken publiceres i årlige hefter af Statistiske Meddelelser. I krigsårene blev publikationen trykt, men ikke offentliggjort.

b. De månedlige industrielle produktions- og beskæftigelsesindeks.

For at imødekomme såvel et voksende indenlandsk behov for belysning af industriproduktionens bevægelser i løbet af året som ønsker fra internationale organisationer påbegyndtes i 1934 udarbejdelsen af et månedligt industrielt produktionsindeks. Lovhjemmelen for materialets tilvejebringelse findes i Handelsministeriets bekendtgørelse nr. 153 af 17. april 1934, udstedt i medfør af Lov nr. 360 af 13. december 1933.

Indekset er baseret på månedlige indberetninger fra et udvalg af virksomheder, væsentligst de største inden for hver enkelt industri. Indberetningerne indeholder summariske oplysninger om produktionsmængder (eventuelt råstofforbrug) i de industrier, hvor sådanne kan gives, og for de øvrige industrier anvendes antal udførte arbejdstimer ved indeksberegningen. Da antal timer opgives af samtlige virksomheder, er det tillige muligt at beregne et månedligt beskæftigelsesindeks for industrien. Indekset offentliggøres i Statistiske Efterretninger.

Erfaringen har vist, at årsgennemsnittet af de således beregnede månedlige indeks kan vise afvigelser fra de ovenfor omtalte tilsvarende indeks, der senere beregnes på basis af den fuldstændige årlige statistik,

dels som følge af, at de udvalgte store virksomheder ikke er helt repræsentative for samtlige virksomheder, dels på grund af indløbne unøjagtigheder i årets løb i indberetningsmaterialet, og der bliver derfor foretaget en korrektion af månedsindekstallene, når de årlige indeks foreligger.

c. Håndværksstatistik.

Som omtalt i afsnittet om erhvervstællinger behandles samtlige fag indgående ved disse tællinger, og der søges tillige foretaget en sontring mellem håndværksfagene og industrien, men der har hidtil ikke foreligget årlige statistiske oplysninger om håndværksfagernes virksomhed bortset fra, hvad der kunnet skønnes om beskæftigelses bevægelser på grundlag af arbejdsløhedsstatistikken. Det er imidlertid påkrævet at kunne følge bevægelserne i håndværkets produktion og beskæftigelse for at nå til en nogenlunde vel underbygget bedømmelse af virksomheden på dette erhvervsområde, bl. a. ved beregningen af nationalindkomsten, ligesom der også foreligger ønske herom fra håndværksorganisationernes side. Det er derfor Departementets hensigt i samarbejde med håndværksorganisationerne at søge udarbejdet et løbende indeks, der kan belyse disse forhold. Indekset tænkes udarbejdet på basis af indberetninger fra et repræsentativt udvalg af virksomheder indenfor de vigtigste håndværksfag, og udvælgelsen tænkes foretaget på grundlag af materialet fra erhvervstællingen 1948.

5. Statistik over de offentlige værker.

1. Elektricitetsværker.

En årlig statistik over elektricitetsværkernes kraftmaskiner, driftsindtægter- og udgifter, produktion, salg m. v. er udarbejdet af Departementet siden 19²¹/₂₂. Før denne tid forelå der oplysninger i de særlige industritællinger samt fra 1906 i materiale indsamlet af forskellige organisationer. De stigende vanskeligheder med at skaffe et fuldstændigt materiale, efterhånden som antallet af elektricitetsværker voksede, medførte, at Departementet fra 19²¹/₂₂ efter forhandling

med Elektricitetskommissionen (fra 1935 Elektricitetsrådet) overtog indsamlingen samt bearbejdelsen og offentliggørelsen af materialet.

Oplysningerne indhentes i henhold til stærkstrømsreglementet (senest af 1. oktober 1946 § 102), i henhold til hvilket værkerne er pligtige til at tilvejebringe og indsende oplysninger af teknisk og økonomisk art til statistisk øjemed. Der indsendes beretning fra omtrent samtlige elektricitetsproducerende anlæg, hvorfra salg finder sted. For så vidt angår de industrielle virksomheder, der producerer og sælger elektricitet, indhentes oplysningerne i forbindelse med den årlige industrielle produktionsstatistik.

Den årlige statistik offentliggøres i Statistiske Meddelelser. Siden 1930 er der efter aftale med Elektricitetsrådet offentliggjort periodiske oplysninger om produktion og forbrug af elektricitet i Statistiske Efterretninger, til udgangen af 1932 pr. kvartal og derefter pr. måned, og for januar 1948 og fremover foreligger der indekstal for den månedlige produktion med $19^{35}/_{36}$ som basisår.

2. Gasværker.

For $19^{28}/_{29}$ og $19^{30}/_{31}$ — $19^{36}/_{37}$ er der i det årlige hefte af Statistiske Meddelelser om den industrielle produktion meddelt oplysninger om leveret gasmængde, indtægter og brændselsforbrug på grundlag af materiale indsamlet af gasværksbestyrernes forening, suppleret med forskellige oplysninger. For at få oplyst den samlede gasproduktion besluttedes det fra $19^{37}/_{38}$ at lade Departementet indhente oplysningerne ved henvendelse til værkerne. Resultaterne offentliggøres i det årlige hæfte af Statistiske Meddelelser vedrørende industriel produktionsstatistik. På grundlag af månedlige oplysninger om den samlede gasproduktion, indhentet til brug ved fordelingen af gaskul, offentliggør Departementet i Statistiske Efterretninger indekstal for den månedlige gasproduktion siden januar 1948 med $19^{35}/_{36} = 100$.

3. Vandværker.

Siden $19^{37}/_{38}$ har Departementet indhentet oplysninger om antal arbejdere, vanddistributionen og indtægter for samtlige vandværker i

hovedstadskommunerne og provinsbyerne samt fra ca. 20 vandværker i de største bymæssige bebyggelser. Oplysningerne er offentliggjort i det årlige hefte om den industrielle produktion.

4. Varmeværker.

For året 1947/48 har Departementet indhentet oplysninger om produktion, brændselsforbrug, indtægter og udgifter samt beskæftigelsen for varmekærerne i Danmark og offentliggjort oplysningerne i det årlige hefte om den industrielle produktion.

6. Statistiken vedrørende detailomsætningen.

Detailhandelens omsætning var i årene indtil 1937 kun blevet belyst ved erhvervstællingerne i 1925 og 1935. I årene 1937—38 gjordes de første forsøg på at fremskaffe en løbende statistik på dette område, dels for ad denne vej at opnå en belysning af de stedfindende forskydninger i forbruget af de forskellige forbrugsgoder, men også fordi handelens egne organisationer ved flere lejligheder havde udtalt ønsket om at følge bevægelsen i omsætningen indenfor detailhandelens forskellige brancher.

Fra 1938 blev denne statistik lagt i mere faste rammer, idet der ved et samarbejde med de nævnte handelsorganisationer udvalgte et større antal handlende fordelt over hele landet, omfattende såvel større som mindre virksomheder i alle betydende brancher, og hver af disse handlende skulle, efter en frivillig aftale, for hver enkelt måned give indberetning til Departementet om detailsalgets størrelse. Man var herved så heldig, at denne statistik kunne påbegyndes i juli 1938, således at man som grundlag for de videre beregninger opnåede at få belyst omsætningen i et »normalår«, altså før de med krigsudbruddet følgende unormale svingninger i omsætningen satte ind.

Denne statistik har siden været ført på den måde, at man for hver enkelt måned beregner et indekstal, der viser månedens omsætning i forhold til den gennemsnitlige månedsomsætning i førkrigsåret, særskilt for nærings- og nydelsesmiddelbranchen, for beklædnings-

branchen og for øvrige forretninger, der forhandler almindelige forbrugsvarer. Omsætningen af grovvarer som korn og foderstoffer, bygningsmateriel og brændsel m. v. samt andre varer, der overvejende anvendes til erhvervsmæssigt brug, holdes udenfor denne statistik, der kun tager sigte på at belyse bevægelsen i detailhandelens omsætning af varer, der indgår i den private husholdning. Hvert år har man endvidere meddelt tal for omsætningens variation indenfor hver af de mere betydende enkeltbrancher.

Disse indekstal der viser bevægelsen i omsætningsværdien udtrykt i kroner, blev i de første år suppleret med indekstal, der skulle belyse bevægelsen i omsætningen udtrykt i mængde, idet man søgte at eliminere den del af stigningen i værdi-indeks tallene, der skyldtes prisstigninger. Efterhånden som prisudviklingen blev mere præget af de unormale forhold under krigen, kunne denne beregning af den omsatte mængde ikke gennemføres, og først fra 1947 har man påny genoptaget beregningerne af mængde-indeks tallene sideordnet med værdi-indeks tallene.

Medens denne statistik som nævnt oprindeligt blev påbegyndt på frivillig basis, ved samarbejde med handelens organisationer, blev Departementet ved en handelsministeriel bekendtgørelse i henhold til vareforsyningsloven af 1940 berettiget til at kræve de ønskede oplysninger af enhver handlende. Det er dog kun i undtagelsestilfælde, at man har været nødsaget til at henvise til denne bekendtgørelse, idet statistiken langt overvejende fortsat hviler på indberetninger fra de samme virksomheder, der på det frivillige grundlag gav indberetninger allerede fra statistikens begyndelse; dog er kredsen af handlende blevet suppleret op ved ejerskifter, flytninger m. v.; men det har været en stor støtte, at handelens egne organisationer har vist interesse for denne statistik.

7. Lagerstatistik.

I henhold til Handelsmin. bek. af 28. oktober 1936 foretog Departementet første gang i 1936 en tælling af lagrene af nogle vigtige

rå- og hjælpestoffer (pr. $30/11$ 1936 og 1935). Tilsvarende tællinger afholdtes ved udgangen af de følgende år, og efterhånden udvidedes såvel antallet af varer som antallet af firmaer, der spurgtes, således at man ved krigens udbrud stod med rammerne klar til de lagertællinger, der siden blev et vigtigt led i den økonomiske statistik. Umiddelbart efter krigens udbrud afholdt Det erhvervsøkonomiske Raad en omfattende lageropgørelse, idet det blev gjort til en pligt for enhver, der forhandlede, producerede eller i fabrikations- og erhvervsvirksomheder forbrugte en eller flere af en nærmere bestemt meget omfattende række varer, at indgive anmeldelse om deres beholdning heraf. Efter den tid har Departementet foretaget kvartalsvise tællinger for en lang række vigtige varer, og man har i en del tilfælde kunnet supplere disse oplysninger med det materiale, der indsamledes i Direktoratet for Vareforsyning til brug for administrationen, således at svingningerne i varebeholdningerne i denne periode foreligger ret godt belyst. Efter krigen har man i Statistiske Efterretninger nr. 43 for 1945 offentliggjort tallene fra udgangen af årene 1939—1944 og pr. 30. juni 1945, samt resultaterne af en række tællinger i årene 1943—1945 af beholdningerne af visse tekstilvarer, og tilsvarende tal for de siden afholdte tællinger er regelmæssigt offentliggjort i Statistiske Efterretninger. I de senere år har man dog indskrænket hyppigheden af tællingerne til hel- eller halvårsvise opgørelser.

Ved erhvervstællingen 1948 indhentedes der, som omtalt foran side 68, oplysninger om værdien af lagrene i de af tællingen omfattede virksomheder.

C. Transportstatistik.

1. *Skibsfartsstatistik.*

Kilderne til skibsfartsstatistiken har stort set været uforandrede, således som der er gjort rede for dem i »Det statistiske Departement 1896—1920«, side 84—86, men publikationsmæssigt er der, under indflydelse af den under den første verdenskrig skabte store interesse for statistisk at kunne følge handelsflådens anvendelse og skibsfartens

omfang for hele landet såvel som for de enkelte havne, sket den ændring, at de femårige tabelværker fra 1921 er afløst af årlige hefter af Statistiske Meddelelser. I det følgende er der gjort rede for de indenfor visse dele af skibsfartsstatistikken foretagne meget betydelige reformer.

Statistikken over handelsflådens størrelse og dens til- og afgang er stadig i det væsentlige baseret på de i Danmarks skibsliste foretagne statistiske sammendrag, der ikke er undergået nogen ændring af betydning. De tekniske ændringer i skibenes fremdrivningsmidler og øvrige tekniske udstyr har dog nu nødvendiggjort modernisering af selve skibsregistrets oplysninger og af den derpå byggede statistik, og sådanne omlægninger er forestående.

For skibsanløb i danske havne blev efter længere tids udsættelse, som navnlig havde sin årsag i krigsforholdene, toldkamrenes hidtidige indberetninger i tabellarisk form om sejladsen på de enkelte havne i 1921 erstattet med en anmeldelse for hver enkelt skibsanløb, der klareres i dansk havn, en reform af lignende art, som allerede fra 1910 havde fundet sted for statistikken over vareomsætningen med udlandet. De nærmere regler findes i Tolddepartementets cirkulæresamling nr. 1, 1921, ændret i nr. 1, 1946. Reformen var af afgørende betydning for skibsfartsstatistikken, både fordi den gav mulighed for en friere bearbejdelse af materialet i Departementet, og fordi der stilledes flere oplysninger til disposition. På det sidste punkt var det navnlig vigtigt, at begrebet bestuede registertons som udtryk for skibenes ladning erstattedes af vægttons à 1 000 kg, og at såvel udlosset som indtagen ladning på anmeldelsen skulle være fordelt på 10 godsklasser, fra januar 1946 udvidet til 13 klasser. Hovedbetydningen af denne godsstatistik var dels, at der nu kunne udarbejdes og i faste rammer offentliggøres en årlig statistik over hver enkelt havns (tolddistrikts) søværts godsomsætning, ganske vist kun fordelt på 10(13) godsklasser, medens sådanne oplysninger hidtil kun med besvær havde kunnet uddrages af handelsstatistikens materiale, og at der for første gang kunne gives en summarisk belysning af størrelse og art af omsætningen mellem danske havne indbyrdes. Det må også nævnes, at materialets art nu tillader

en detaljeret bearbejdelse af farten på de enkelte havne, men sådanne opgørelser har dog kun kunnet foretages eller publiceres i begrænset omfang.

Statistiken over danske skibes fart på udenlandske havne er stadig baseret på rederiernes indberetninger for hvert enkelt skib om farten mellem fremmede havne og mellem sådanne og Danmark; indberetningerne giver oplysninger for hver rejse såvel om indtjent fragtbeløb som i summarisk form om arten af det befragtede gods. Der foreligger indberetningspligt — lov af 29. marts 1904 — for alle skibe over 20 reg. tons brutto, men der kræves nu kun indberetninger for skibe over 500 tons, da mindre skibes udenlandske fragtindtægter spiller en relativ ringe rolle.

Den årlige publikation i Statistiske Meddelelser om Danmarks handelsflåde og skibsfart indeholder et afsnit for hvert af de 3 nævnte emner.

2. Statistik over motorkøretøjer.

Opgørelser over antallet af de på en bestemt dato indregistrerede motorkøretøjer er af Departementet foretaget i 1909 og følgende år, dog med overspringelse af visse af årene. Opgørelserne har fra først af kun angivet motorkøretøjernes fordeling efter art og hjemsted, men efterhånden er der indhentet mere detaljerede oplysninger, herunder om køretøjernes maskinkraft, egenvægt (for lastvognene tillige transportevne eller bruttovægt), hjulbeklædningens art og den anvendte drivkrafts art. Tillige er de indregistrerede påhængs- og sidevogne inddraget i opgørelserne.

Det benyttede grundmateriale har som hovedregel været skematiske indberetninger fra de enkelte politikredse, hvor motorregistrene føres. I enkelte år er modtaget individualkort for hvert indregistreret køretøj, hvilket har muliggjort mere indgående undersøgelser, i 1917 således vedrørende motorkøretøjernes fordeling efter ejerens erhverv.

Under den anden verdenskrig foretoges ikke optælling af det

samlede antal indregistrerede motorkøretøjer, hvorimod Departementet offentliggjorde årlige af Benzinnævnet foretagne opgørelser over antallet af motorkøretøjer i drift. Efter krigens afslutning genoptog man årlige tællinger af samtlige motorkøretøjer, i årene 1946 og 1947 på grundlag af materiale indhentet af Benzinnævnet til brug ved benzinrationeringen, men derefter som før krigen på grundlag af direkte indberetninger fra politikredsene.

Resultatet af motorkøretøjstællingerne er offentliggjort i Statistiske Efterretninger, af tællingen i 1924 tillige i et hefte af Statistiske Meddelelser.

Det skal tilføjes, at man i Statistiske Efterretninger regelmæssigt publicerer de af toldmyndighederne udarbejdede opgørelser over indregistreringer af motorkøretøjer i hvert kvartal samt årlige opgørelser over indkørselen her til landet af udenlandske motorkøretøjer.

3. *Færdselsuheldsstatistik.*

På foranledning af det af Justitsministeriets nedsatte færdselsudvalg påbegyndte Departementet fra 1. januar 1930 udarbejdelsen af en statistik over færdselsuheldenes antal og årsager m. v., der baseres på indberetningskort for hvert enkelt uheld, udfyldt i de respektive politikredse på grundlag i første række af politirapporternes oplysninger.

De oplysninger, der meddeles ved udfyldelse af færdselsuheldskortets rubrikker, angår 1) uheldets tidspunkt og sted, samt de herskende oversigts-, lys- og vejrforhold, 2) de i uheldet implicerede færdselselementers antal og art, suppleret med visse nærmere oplysninger f. eks. om førerens (henholdsvis fodgængerens) køn og alder, 3) den forvoldte skades omfang, angivet gennem antallet af dræbte og tilskadekomne personer samt af beskadigede motorkøretøjer m. v. samt 4) årsagerne til uheldet, i hovedsagen angivet ved, at der er sat kryds ud for en eller flere af de på kortet trykte årsagskategorier.

Ved bearbejdelsen af færdselsuheldskortene er hvert år en række hoveddata optalt, således at man herigennem har kunnet belyse udviklingen f. eks. med hensyn til uheldenes antal, antallet af impli-

cerede færdselselementer af de forskellige kategorier, skadens omfang og hyppigheden af de forskellige årsagsfaktoreres forekomst. Løvrigt er bearbejdelsen af det righoldige materiale varieret fra år til år, således at færdselsuheldene har kunnet belyses ud fra forskellige synspunkter. Endelig har man fra tid til anden til dels på særlig foranledning fra interesseret side taget en række herhen hørende særlige forhold op til undersøgelse, således vedrørende børns tilskadekomst i færdselen, antal uheld på de forskellige vejstrækninger, spirituspåvirkning som uheldsårsag, mørklægningens indflydelse etc.

En principiel ændring af bearbejdningsmetoden skete i 1938, idet man til belysning af årsagsforholdene hidtil havde indskrænket sig til at optælle, hvor hyppigt de forskellige enkeltårsager optrådte, men derefter efter henstilling fra et af Folkeforbundet nedsat koordineringsudvalg gik over til, så godt det lod sig gøre, at rubricere hvert uheld efter en enkelt hovedårsag.

Resultaterne af færdselsuheldsstatistikken offentliggjordes til og med juli 1944 månedligt i Statistiske Efterretninger og årligt dels her og dels i særlige hefter af Statistiske Meddelelser. Efter politiets fjernelse i september 1944 ophørte indberetningerne, og først fra 1946 genoptoges statistikken, hvis resultater nu, som følge af, at Rigspolitiet efter krigen har påbegyndt en månedlig statistik, baseret på særlige indberetninger, kun meddeles årsvis, dels i en foreløbig oversigt i Statistiske Efterretninger og dels i en endelig redegørelse i Statistiske Meddelelser.

D. Forholdet til udlandet.

1. *Handelsstatistik.*

Perioden fra 1920 til 1949 har været rig på begivenheder, der har medført, at der er stillet store krav til handelsstatistikken. De urolige valuta- og toldforhold i 1920'erne og gennemførelsen af importreguleringen i 1932 og af eksportreguleringen i 1940 samt de besværlige forhold for udenrigshandelen under og efter den sidste verdenskrig øgede behovet for oplysninger om indførselen og udførselen.

Som grundlag for handelsstatistikken havde man ved periodens

begyndelse en bestemmelse i toldloven af 5. maj 1908, § 40, hvorefter importører og eksportører var forpligtede til at give oplysninger om mængden af de varer, som de ind- eller udførte, samt om varernes art, købs- og salgslande m. v. Ved en lov af 20. marts 1918 var det endvidere påbudt at give oplysning om varernes værdi, og der var ved samarbejde mellem Departementet på den ene side og toldvæsenet, statsbanerne og postvæsenet på den anden side skabt et system af bestemmelser, der tilsammen sikrede muligheden for at udarbejde en handelsstatistik, som det var forudsat ved de nævnte lovbestemmelser gennemførelse, og som kunne tilfredsstille behovet for hurtig og pålidelig opgørelse af vareind- og udførselen.

Der skete da heller ingen væsentlige ændringer i grundlaget før i 1938, da der gennemførtes et nøje samarbejde med Direktoratet for Vareforsyning. Indtil da byggede man stadig på de af de im- og eksporterende firmaer afgivne specielle handelsstatistiske anmeldelser, og de supplerende oplysninger, som man lejlighedsvis havde brug for, f. eks. om visse varers oprindelsesland, tilvejebragtes ved direkte henvendelse til de firmaer, der kunne komme i betragtning. Fra 1938 ophørte man med at afkræve importørerne de særlige handelsstatistiske anmeldelser om varetilførslerne, og i stedet har man siden bygget på de oplysninger, der findes i de i henhold til importreguleringen afgivne indførselsattester. Disse bliver af toldvæsenet afstemt med indførselsbevillingerne og med de dokumenter, der iøvrigt foreligger ved varernes indførsel. Der er således skabt et bedre grundlag for de handelsstatistiske oplysninger om indførselen, end man tidligere havde, og det må formodes, at dette forhold i høj grad har bidraget til at gøre indførselsstatistikken pålidelig.

Det praktiske samarbejde med Direktoratet for Vareforsyning er for indførselens vedkommende forløbet således, at indførselsattesterne af toldmyndighederne indsendes til Departementet, der gennemgår materialet og videresender det til Direktoratet for Vareforsyning. Her anvendes attesterne som grundlag for Direktoratets bogholderi, og da dette føres ved hjælp af hulkortmaskiner, har det været muligt

til Departementets brug at kopiere visse af oplysningerne over på særlige hulkort, der viderebearbejdes i Departementets egen maskinafdeling. Departementet opnår derved dels at undgå hulningen af tællekortene, dels at indførselsstatistiken bygger på det samme grundmateriale som indgår i Direktoratets bogholderi, og som må antages at være så sikkert, som et sådant materiale kan blive.

Et tilsvarende samarbejde med de udførselskontrollerende myndigheder blev gennemført fra 1. november 1944, og udførselsstatistiken hviler således nu på de udførselsattester, der afgives af eksportørerne ved varernes udførsel, medens de tidligere statistiske udførselsanmeldelser er bortfaldet. Udførselsattesterne afkontrolleres for de varers vedkommende, til hvis udførsel der kræves udførselsbevilling, med de deri indeholdte oplysninger, og der er utvivlsomt også for udførselens vedkommende opnået langt større sikkerhed nu, end det tidligere var tilfældet. Dog er sikkerheden næppe så stor som for indførselen, da toldvæsenets kontrol med udførselen efter sagens natur ikke kan være så indgående som med indførselen. Såvel for indførselen som udførselen gælder det iøvrigt, at en del varer kan passere uden særlig tilladelse (frilistevarer), og for disses vedkommende bliver attesterne nærmest at sammenligne med de tidligere anvendte handelsstatistiske anmeldelser. Dog er der især for indførselen den forskel, at betalingsforholdet ofte tvinger til at søge forbindelse med valutamyndighederne, således at der er en mulighed for at få rettet eventuelle fejl i handelsstatistiken ad denne vej.

Den foran omtalte ændring af grundlaget for handelsstatistiken samt indførselen af hulkortsystemet (fra 1. januar 1931) har i høj grad forbedret de tekniske muligheder for at imødekomme kravene om en effektiv handelsstatistik. Der er herved også blevet mulighed for at forøge antallet af oplysninger, der har kunnet bearbejdes. Man har kunnet udvide varespecifikationerne og antallet af lande, som omsætningen fordeles på, og man foretager nu opgørelser ikke alene efter købs- og salgslande, men også efter oprindelses- og bestemmelseslande. Endelig har det tekniske udstyr, som handelsstatistiken nu råder

over, gjort det muligt at foretage talrige specialopgørelser f. eks. til brug for myndighederne ved udarbejdelse af importplaner (til Marshall-organisationen og vedrørende liberaliseringen af udenrigshandelen), ved handels- og toldforhandlinger og andet internationalt samarbejde. Det har herved ikke været uden betydning, at den danske handelsstatistik i høj grad er opbygget efter de ved internationale aftaler fastlagte principper.

Disse principper fremgår især af den af Danmark tiltrådte konvention om økonomisk statistik af 14. december 1928 samt de i forbindelse dermed af Folkeforbundets statistiske ekspertkomité udarbejdede memoranda. I henhold til konventionen er handelsstatistikens område og indhold samt de principper, hvorefter omsætningen kan fordeles på lande, defineret, og desuden er opstillet en minimumslandefortegnelse og en minimumsvarenomenklatur. Definitionerne og nomenklaturerne er indarbejdet i den danske handelsstatistik, efterhånden som der har været mulighed for at gøre dette.

Den nævnte konvention tager ikke standpunkt til, hvilket princip der må foretrækkes ved opgørelsen af handelsstatistiken, generalhandelsprincippet eller specialhandelsprincippet. Afgørelsen af dette spørgsmål overlades til de enkelte lande, men der gives definitioner for begge principper, og det forudsættes, at disse definitioner bringes i anvendelse ved udarbejdelsen af statistiken. For Danmarks vedkommende medførte fremkomsten af de nye definitioner ikke væsentlige ændringer i opgørelsesmåden. Man havde hidtil anvendt generalhandelsprincippet og vedblev foreløbig hermed. Da talrige andre lande imidlertid benyttede specialhandelsprincippet, og da dette også blev foretrukket af de myndigheder, der varetager handelsforhandlinger med udlandet og regulering af udenrigshandelen, besluttede Departementet fra og med 1938 at overgå til at anvende specialhandelsprincippet, og man benyttede da så vidt muligt den definition, der var fastlagt ved den forannævnte konvention. På et enkelt punkt måtte man dog fravige denne, nemlig for så vidt angår de såkaldte nationali-

serede varer, d. v. s. fremmede varer, der genudføres, efter at der her i landet er betalt told af dem. Ved konventionens vedtagelse har man ment sig sikret mod at få alt for mange fremmede, reeksporterede varer optalt som specialudførsel, derved at man fastsatte, at kun sådanne fremmede varer, for hvilke tolden er betalt, kan medregnes i specialhandelen. Da der i Danmark dels er overordentlig mange varer, der indgår toldfrit (almindeligvis omkring 60 pct. af importværdien), dels for de toldpligtige varer findes flere måder at indføre varerne på, uden at det er nødvendigt at betale tolden, samtidig med at indførselen finder sted, men således at varerne dog stilles til importørernes fri rådighed, har det været nødvendigt at finde andre metoder til her at få sondret mellem special- og generalhandel. Problemet er, som der nærmere er redegjort for i de handelsstatistiske tabelværker, løst ved hjælp af de oplysninger, der afgives til de importkontrollerende myndigheder, men gennemførelsen af ordningen har i praksis voldt ret betydelige vanskeligheder.

Den internationale landefortegnelse, der fremkom sammen med konventionen, og som siden kun er ændret uvæsentligt, indførtes fra 1931 i den danske handelsstatistik. Den gav dog ikke anledning til større ændringer i den hidtidige praksis, og den anvendes heller ikke i sin fulde udstrækning, idet forskellige mindre betydende lande blev slået sammen til større grupper. Senere er en del af disse landegrupper yderligere opdelt, og nu arbejder handelsstatistiken med 67 hovedlande eller -grupper, hvoraf 14 er yderligere opdelt i i alt 67 undergrupper, således at landefortegnelsen i alt består af 120 numre.

Den første internationale varenomenklatur fra Folkeforbundet fremkom i 1935, og allerede fra samme år gennemførtes en opdeling efter denne nomenklatur i en særlig tabel i handelstabelværket for 1935. Efter at have prøvet nomenklaturen i endnu to år besluttedes det at overgå til helt at anvende den som grundlag for handelsstatistiken fra 1938, samtidig med at man gennemførte specialhandelsprincippet. Den nye opdeling af varerne har siden vist sig hensigts-

mæssig og fuldt brugbar, og flere andre lande er også gået over til at anvende den. Efter krigen har U.N.s statistiske kommission arbejdet med forslag til en ny international nomenklatur.

For at finde et samlet udtryk for størrelsen af vareomsætningen med udlandet, der ikke er påvirket af prisforskydningerne, har Departementet i 1933 påbegyndt beregning af såkaldte kvantum-indeks, først med 1931-priserne, men senere (fra 1936) med 1935-priserne som grundlag. Endelig har de store forskydninger i priserne og i omsættningens sammensætning medført, at man fra 1948 er gået over til at benytte 1947 som basisår. Beregningerne sker på den måde, at man finder, hvad værdien ville have været af den samlede vareomsætning, hvis priserne for de enkelte vareposter havde været de samme i beregningsåret som i basisåret, og denne samlede værdi sammenlignes derefter med værdien af omsætningen i basisåret. Sammenligner man i stedet den beregnede værdi med den faktiske værdi i det samme år fremkommer et udtryk for prisstigningen i forhold til basisåret. Under og efter krigen er til brug for myndighederne beregnet tilsvarende indeks for omsætningen månedsvis og i et vist omfang også for specielle lande, og siden 1947 har man regelmæssigt beregnet kvartalsvise indeks.

2. Kapital- og betalingsbalancen.

De første opgørelser over Danmarks gæld til og tilgodehavender i udlandet foretoges, som nævnt i »Det statistiske Departement 1896—1920«, side 88 ff, af Det statistiske Bureau i årene 1907, 1910 og 1912. Materialet til disse opgørelser var tilvejebragt ved henvendelse til et ret begrænset antal offentlige og private institutioner og belyste i hovedsagen kun værdien af danske værdipapirer på udenlandske hænder og udenlandske værdipapirer på danske hænder samt bankernes og vekselernes løsere gæld og tilgodehavender.

Efter første verdenskrig bevirkede de store omvæltninger i valutaforholdene og i Danmarks økonomiske samkvem med udlandet en øget interesse for en mere komplet kapital- og betalingsbalancestatistik. Siden 1920 har Departementet derfor indhentet oplysninger ikke blot

fra den tidligere forespurgte kreds af institutioner, men tillige hos alle forretningsvirksomheder, i de senere år også privatpersoner, der skønnes at have udenlandske økonomiske mellemværender af betydning. Undersøgelserne er offentliggjort i Statistiske Efterretninger.

Det materiale, der for tiden danner grundlaget for Departementets statistik over kapitalbalancen, består således i første række af de oplysninger, der gennem spørgeskemaerne eller ved særlige forespørgsler indhentes fra så vidt muligt alle offentlige og private institutioner, erhvervsdrivende og privatpersoner, der har væsentlige udenlandske mellemværender af denne art. For at tilvejebringe en berigtigelse af de oplysninger man har om, hvor store beløb af danske værdipapirer, der ligger på udenlandske hænder, foretager man i øjeblikket en bearbejdelse af det i medfør af formueopgørelsesloven af 1945 indkomne materiale.

For betalingsbalancens vedkommende fremkommer handelsomsætningen og danske rederiers indtægter ved udenlandsk skibsfart fra handels- og skibsfartsstatistiken. Gennem spørgeskemaerne og ved anden henvendelse til de direkte implicerede virksomheder og personer søges oplysninger om i det store og hele alle betalingsbalancens øvrige poster med undtagelse af turistindtægter og - udgifter. Disse poster har man tidligere beregnet bl. a. på basis af turiststatistiken, og i de senere år har man i hovedsagen kunnet støtte sig til en opgørelse, som Danmarks Nationalbank udarbejder, over bankernes køb og salg af rejsevaluta. Om køb og salg af værdipapirer gennem pengeinstitutterne indhentes supplerende oplysninger fra disse; for enkelte andre posters vedkommende må man tildels falde tilbage på indirekte beregningsmåder. Selv om Departementet således stadig bestræber sig for at forbedre grundmaterialet og dermed begrænse usikkerheden, må kapital- og betalingsbalancen fortsat snarest betragtes som et skøn, foretaget på grundlag af en række statistiske iagttagelser.

I kapital- og betalingsbalancens form er der i årenes løb sket adskillige ændringer, hovedsagelig i retning af stadig større specifikationer såvel på forskellige kategorier af aktiver, passiver, indtægter og udgifter

som på lande og møntsorter. For de kortfristede mellemværenders vedkommende foretog man allerede fra 1920 en vis fordeling på lande og møntsorter, idet dette forhold var af væsentlig betydning under de stærkt svingende valutakurser. Derimod har betalingsbalancen indtil de seneste år kun været opgjort over for udlandet som helhed, hvilket vel især hænger sammen med de vanskeligheder, der er forbundet med en geografisk og valutarisk opdeling af betalingsbalancen, samt med det forhold, at en sådan opdeling under den endnu i mellemkrigstiden fremherskende frie ombyttelighed mellem valutaerne påkaldte relativt ringe interesse.

I årene efter den anden verdenskrig har de komplicerede valutaforhold med den stærkt begrænsede ombyttelighed øget behovet for den nævnte opdeling af betalingsbalancen. Derfor har Departementet siden 1947 gennem spørgeskemaerne søgt oplysninger også om indtægts- og udgiftsposternes lande- og møntfordeling, og til trods for de mangler, der fortsat er ved dette og andet forhåndenværende materiale, er det hensigten i de fremtidig offentliggjorte opgørelser i et vist omfang at give en specifikation af betalingsbalancen på de vigtigste lande eller områder og evt. på møntsorter.

Den stedfundne udvikling af opgørelsen er først og fremmest sket under påvirkning af administrationens voksende behov, hvilket blandt andet har fundet udtryk i, at indsamlingen af materialet, der i de første år foregik på frivillig basis, siden 1924 har haft hjemmel i love eller bekendtgørelser; men endvidere har udviklingen af denne gren af statistiken i høj grad været påvirket af de ønsker, der er fremkommet fra internationale statistiske institutioner med det formål at tilvejebringe materiale til udarbejdelsen af en international betalingsbalancestatistik. I mellemkrigsårene lagde Folkenes Forbund grundlaget til en sådan statistik og udførte et betydningsfuldt arbejde for udformningen af opgørelsens principper. Denne virksomhed er efter 1945 blevet videreført og stærkt udbygget af Den internationale Valutafond, til hvis publikationer Departementet nu yder sine bidrag.

E. Nationalprodukt og nationalindkomst.

Medens mere detaljerede beregninger af nationalproduktet og nationalindkomsten først blev påbegyndt midt i 1930erne, blev visse summariske beregninger over nationalindkomsten foretaget allerede fra skatteåret 19¹⁸/₁₉, og offentliggjort i Statistisk Årbog og i de årlige hefter af Statistiske Meddelelser om indkomstansættelserne. Disse beregninger, der blev foretaget på grundlag af oplysninger om skatteydernes indkomster, har sikkert i det store hele belyst de ændringer, der fra år til år er sket i nationalindkomsten. Derimod har de tal, man således kom til, ikke angivet det rigtige niveau, men været væsentligt for lave, fordi de som nævnt i betydelig grad støttedes på oplysninger om de skattepligtige personers indkomster.

Det var i erkendelse heraf, samt fordi den økonomiske udvikling i 1930erne førte nationaløkonomien noget bort fra den mere penge-teoretiske analyse over til en analyse af det økonomiske forløb med hovedvægten på sammenhængen mellem beskæftigelse, investering, konsum og totalindkomst (nationalindkomst), at man fra Departementets side i midten af 1930erne anså det for nødvendigt at tage spørgsmålet om en rationel beregning af nationalindkomsten op til nærmere overvejelse. Med de hjælpemidler, der forelå, faldt det naturligt, at man valgte at foretage opgørelsen efter den såkaldte produktionsstatistiske metode. Ved denne metode søgte man at bestemme nationalindkomsten (nationalproduktet) på grundlag af de omfattende oplysninger, der foreligger om produktion, indførsel og udførsel af de enkelte varer og tjenesteydelser.

Årene før krigen, hvor man begyndte disse beregninger, gik med at fremskaffe det fornødne materiale, idet oplysninger for de mindre erhverv ikke var lige så tilgængelige som eksempelvis for landbrug og industri. Sideløbende hermed søgte man med støtte i den dengang endnu ret sparsomme litteratur at definere og afgrænse de økonomiske områder, der skulle indgå i beregningen, og at undersøge, om det var muligt på grundlag af de ovennævnte forskellige statistiske oplysninger,

der forelå eller som blev indhentet specielt til formålet, at få disse størrelser belyst talmæssigt.

Man var ved krigens udbrud i 1939 kommet forholdsvis langt med det grundlæggende arbejde, men dog ikke så langt, at det var gørligt at få arbejdet tilendebragt, fordi de ekstraordinære forhold beslaglagde Departementets arbejdskraft til andre opgaver, og fordi man blev afskåret fra forbindelse med udlandet og dermed fra muligheden for nærmere at følge de undersøgelser, der udførtes i andre lande på dette område.

Efter krigen blev arbejdet taget op igen, og i februar 1948 blev der offentliggjort et hefte om »Nationalproduktet og Nationalindkomsten 1930—46«. Forinden var i Statistiske Efterretninger af 14. december 1945 hovedresultaterne fra 1930—44 offentliggjort. Medens der for perioden 1930 til 1939 blev foretaget meget omfattende beregninger, er beregningerne for 1940—1946 af mere summarisk karakter.

Den statistik, som danner hovedgrundlaget for beregningerne for 1930 til 1939, er Departementets årlige landbrugsstatistik, den industrielle produktionsstatistik samt statistiken over samhandelen med udlandet og endelig erhvervstællingen 1935. Da de nævnte statistiske områder bliver omtalt andetsteds, vil det være naturligt her alene at gøre rede for, hvorledes disse og de øvrige oplysninger, som dels var direkte tilgængelige, dels blev indhentet specielt, er blevet udnyttet.

Således som det statistiske materiale er blevet bearbejdet, har det været muligt for årene 1930—1939 at give oplysninger om følgende størrelser: Nationalproduktet, nationalindkomsten, konsum, investering samt visse særlige oplysninger vedrørende det offentliges virksomhed.

Nationalproduktet er opgjort på i alt 10 erhverv, og der foreligger for de enkelte erhverv oplysninger om såvel brutto- som nettonationalproduktet for hvert af årene 1930—1939, opgjort såvel i markedspriser som i kostpriser. Ligeledes findes oplysninger om nettonationalindkomsten og dennes fordeling på konsum, investering og udførselsoverskud m. v.

For konsumets vedkommende er givet ret specificerede oplysninger om fordeling efter varernes art m. v. og efter de erhverv, hvori varerne er frembragt; for investeringerne findes ligeledes oplysninger om varernes art samt om de erhverv, i hvilke investeringsvarerne er frembragt, og dem, hvori investeringen er sket. Endelig gives for den offentlige virksomhed oplysninger om det offentliges bidrag til nationalproduktet, de statslige og kommunale erhvervsdrevne virksomheder, de offentlige bruttoinvesteringer og transfereringerne m. v. Dette har forudsat, at de offentlige regnskabers enkelte poster er blevet grupperet efter deres realøkonomiske indhold.

For krigsårene er beregningerne, som nævnt, foretaget væsentlig mere summarisk og med støtte i oplysningerne fra indkomststatistikken. Der foreligger dog en fordeling af nettonationalindkomsten på konsum, investering og udførselsoverskud m. v., men ikke på erhverv.

Både for førkrigsperioden og for perioden 1940—1946 er der foretaget visse summariske beregninger over nettonationalindkomsten og dens fordeling på konsum og investering m. v. udtrykt i 1935-kroner.

Det nævnte hefte er præget af, at tilblivelsen strækker sig over mange år, og af at problemstillingen nærmest refererer sig til førkrigsforholdene. Efter krigen har man kunnet drage nytte af den stærke udvikling, der i mange lande har fundet sted på dette område, såvel teoretisk som i praktiske beregninger, og som bl. a. fik udtryk gennem den i 1947 oprettede »International Association for Research in Income and Wealth«.

Sideløbende hermed begyndte forskellige lande at opstille nationalbudgetter, og i efteråret 1947 blev det besluttet, at der skulle udarbejdes et dansk nationalbudget for 1948. Selve arbejdet med udarbejdelsen af budgettet lededes af Det økonomiske Sekretariat med bistand af et embedsmandsudvalg, hvori Departementet var repræsenteret. I konsekvens af denne nydannelse skete der dels det, at opgørelserne over nationalproduktet og nationalindkomsten blev fremskyndet, dels at man udvidede problemstillingen, således at man i overensstemmelse

med de nyeste principper indarbejdede nationalproduktet og nationalindkomsten i en nationalregnskabsopstilling. En forenklet nationalregnskabsopstilling havde man iøvrigt allerede foretaget for et enkelt år og offentliggjort i det foran nævnte hefte.

For 1946 er Departementet ved at udarbejde en endelig opgørelse efter de retningslinier, der er beskrevet foran, og med særlig hensyn tagen til nationalregnskabsopstillingen. I denne redegørelse vil også mere summariske tal for 1947, 1948 og 1949 blive meddelt.

F. Forbrugsstatistik.

De tre første forbrugsstatistiske undersøgelser, som Departementet har foretaget, er der redegjort for i »Det statistiske Departement 1896—1920«. Disse undersøgelser blev foretaget i årene 1897, 1909 og 1916. Desuden er i nævnte publikation omtalt to undersøgelser, der hver kun omfattede regnskaber for en periode af 14 dage, nemlig i oktober 1915 og i oktober 1916.

I de senere år af den første verdenskrig og i efterkrigsårene var priserne i så stærk bevægelse, at resultaterne af en ny undersøgelse måtte befrygtes at blive forældede, før talbehandlingen kunne tilendebringes. Man iværksatte dog en undersøgelse for året 1922, der ikke var begrænset til en bestemt samfundsklasse, idet Departementet gennem pressen rettede en opfordring til familier landet over om at føre regnskab. Undersøgelsens resultater findes i et hefte af Statistiske Meddelelser; de følgende opgørelser findes i tilsvarende hefter.

Den næste forbrugsundersøgelse foretoges i 1931. Heller ikke denne undersøgelse var begrænset til en enkelt samfundsklasse, idet den foruden et stort flertal af arbejderregnskaber også omfattede funktionærer såvel som familier af andre samfundsklasser. To trediedele af regnskabsbøgerne udsendtes gennem fagforeningerne til disses medlemmer.

Den hidtil største forbrugsundersøgelse foretoges i en 52 ugers periode fra april 1939 til april 1940. Departementet fik ved denne undersøgelse værdifuld bistand fra De samvirkende Fagforbund,

Statens Husholdningsraad og Dansk Kvindesamfund, og iøvrigt henvendte man sig direkte til offentligheden gennem dagspressen og Statsradionien. Principielt omfattede undersøgelsen alle dele af landet, såvel byer som stationsbyer og rene länddistrikter. Yderligere omfattede den alle samfundsklasser med undtagelse af selvstændige erhvervsdrivende, hvoraf følger at foruden arbejdere kom også tjenestemænd og privatfunktionærer i betragtning. Med hensyn til udvælgelsen iøvrigt lå der en begrænsning i det forhold, at man kun ønskede at tage familier i betragtning og fortrinsvis familier af sammensætningen: mand, hustru og et antal børn.

I heftet om 1939/40-undersøgelsen er der redegjort for en mindre forbrugsundersøgelse foretaget i 4 ugers perioden $11\frac{1}{4}$ — $8\frac{3}{5}$ 1942. Formålet med denne undersøgelse var hovedsageligt at tilvejebringe et nyt budget til brug ved detailpristalsberegningen, idet der under krigen skete så indgribende ændringer i pris- og forsyningsforholdene, at det hidtidige detailpristalsbudget fra 1931 var blevet forældet, og det samme ville gælde for et budget udarbejdet på grundlag af forbrugsundersøgelsen i 1939/40.

Endelig er der foretaget en forbrugsundersøgelse vedrørende året 1948. I endnu højere grad end tidligere var det væsentligste formål ved denne undersøgelse at tilvejebringe et pristalsbudget til afløsning af budgettet fra 1942, der naturligvis var stærkt præget af krigen og de af besættelsen betingede forsyningsforhold. Medens de indtil 1948 foretagne forbrugsundersøgelser har været baseret på førelse af faktiske regnskaber i et antal husholdninger, er 1948-undersøgelsen foretaget efter »interview-metoden« og med iagttagelse af principperne for tilrettelæggelse af sampling-undersøgelser, (jfr. side 10 f.) Det væsentligste argument for at gå over til at benytte interview-metoden var, at under de forholdsvis urolige pris- og forsyningsforhold ville et pristalsbudget, der skulle tilvejebringes ved faktisk regnskabsførelse, blive forældet, før det forelå, da bearbejdelsen af materialet er meget arbejdskrævende. Hertil kommer, at erfaringen synes at vise, at de husholdninger, der har tålmod til og interesse i at føre et detail-

leret husholdningsregnskab gennem et helt år, ikke repræsenterer gennemsnittet af forbrugerne.

Ved 1948-undersøgelsen udvalgte man ca. 500 familier indenfor gruppen af arbejdere, funktionærer og tjenestemænd på en sådan måde, at de udvalgte familier udgjorde et typisk udsnit af den nævnte befolkningsgruppe.

Foruden de særlige forbrugsundersøgelser har Departementet på basis af den i de sidste årtier stærkt udviklede produktionsstatistik for såvel landbruget som industriens produkter, statistiken over indførsel og udførsel samt i nogen grad lagerforskydninger og statistiken over afgiftsberigtigede varer indenfor statskontrollerede produktioner, kunnet tilvejebringe en temmelig detaljeret statistik over befolkningens samlede forbrug af en lang række varer, såvel levnedsmidler som andre varer. En sådan forbrugsstatistik offentliggøres årlig i Statistisk Årbog, og i Statistiske Efterretninger er der i 1937, 1949 og 1950 offentliggjort oversigter over befolkningens forbrug af levnedsmidler gennem en længere årrække. Denne statistik over levnedsmiddelforbruget anvendtes iøvrigt i forbindelse med den ovenfor omtalte forbrugsundersøgelse for året 1948, idet man ved denne undersøgelse ikke indhentede oplysninger om familiernes udgifter til de enkelte fødevarer, men kun om deres samlede fødevarerudgifter. Det samlede udgiftsbeløb for fødevarer i pristalsbudgettet blev derefter til brug ved pristalsberegningen fordelt på de enkelte varer ved hjælp af statistiken over befolkningens gennemsnitlige forbrug af de forskellige fødevarer.

Som omtalt foran omfatter nationalindkomstberegningerne en række oplysninger om forbruget, opgjort i kroner, jfr. side 91.

G. Prisstatistik.

1. *Detailprisstatistik.*

Detailprisstatistiken blev påbegyndt i 1905 og beregningen af detailpristallet er foretaget siden 1914. I årene 1905, 1907 samt i hvert af årene 1909—14 indsamledes detailpriser gældende for tiden

omkring februar måned; for 1915—19 indsamledes detailpriser i hver måned og siden november 1919 er der indsamlet oplysning om detailpriser for hvert kvartal. For tiden indtil 1920 er der redegjort herfor i publikationen »Det statistiske Departement 1896—1920«.

Udviklingen har medført stærkt stigende krav til statistiken over ændringerne i leveomkostningerne, således at detailpristallets betydning stadig er forøget. Foruden til regulering af tjenestemandslønninger og regulering af arbejdslønninger i henhold til de mellem arbejdsgivere og arbejderorganisationer indgåede aftaler anvendes det i stigende grad af private institutioner og virksomheder ved regulering af løn- og kontraktsforhold. Departementets arbejde på dette område består dels i indsamling kvartalsvis af detailpriser og andre oplysninger til brug ved beregningen af detailpristal, dels i tilvejebringelse af husholdningsbudgetter som basis, d. v. s. vægtfordeling, for pristalsberegningen og endelig i detailpristallets beregning.

Oplysninger om detailpriserne tilvejebringes dels ved indberetninger fra kommunalbestyrelserne, dels ved henvendelse til organisationer af fabrikanter, handlende og andre næringsdrivende. Vedrørende den del af prisindsamlingen, der foregår gennem indberetninger fra kommunalbestyrelserne, er der ikke sket principielle ændringer siden 1919, idet tjenestemandsløvene af 1931 og 1946 fastholdt hovedbestemmelserne i § 90 i 1919-loven. De nugældende bestemmelser er fastsat i tjenestemandsløven af 1946 § 91, hvorefter samtlige bykommuner og 100 landkommuner med større bymæssige bebyggelser hvert kvartal indberetter de i kommunen betalte priser for en række almindelige husholdningsvarer m. v. Desuden indhentes oplysninger vedrørende huslejen for beboelseslejligheder og om personlige skatter og kontingenter samt andre oplysninger, der er nødvendige for beregning af et detailpristal.

Undersøgelsens resultater offentliggøres i Statistiske Efterretninger, men desuden optrykkes de fra hver enkelt kommune modtagne prisopgivelser i særlige hefter.

Vedrørende tilvejebringelse af husholdningsbudgetter som basis,

d. v. s. vægtfordeling, ved detailpristalsberegningen skal man i almindelighed henviser til, hvad foran er sagt om forbrugsundersøgelser.

Det husholdningsbudget, der benyttedes til og med året 1923, var opstillet i overensstemmelse med en fra 1909 foreliggende statistik over husholdningsregnskaber for arbejderfamilier i hovedstaden, således at der regnedes med en samlet årlig udgift i juli 1914 på gennemsnitlig 2 000 kr. Efter at man for året 1922 havde foretaget en ny forbrugsundersøgelse, blev pristalsberegningerne fra og med 1924 ført over på dette grundlag, der nu omfattede arbejderbudgetter fra såvel hovedstaden som provinsbyerne og landdistrikterne.

Fra og med 1933 benyttedes ved pristalsberegningerne det på grundlag af forbrugsundersøgelsen i 1931 for arbejderfamilier fra alle dele af landet opstillede husholdningsbudget. Den samlede udgiftssum i 1931-budgettet, 3 100 kr., svarede så nøje til det på grundlag af 1922-budgettet beregnede udgiftstal for 1931, nemlig 3 108 kr., at direkte videreførelse af 1914-pristallet var mulig.

Under hensyntagen til et i slutningen af trediverne almindeligt ønske om i såvel national som international statistik at benytte 1935 som basisår for sammenligninger, har man fra januar 1938 beregnet et detailpristal med priserne i 1935 lig 100. Dette såkaldte 1935-pristal baseredes dog som de hidtidige beregninger på 1931-budgettet.

Forbrugsundersøgelsen for 19³⁹/₄₀, der foretoges bl. a. med det formål at tilvejebringe et nyt budget til brug for pristalsberegningen, blev ikke benyttet hertil på grund af de af krigen medførte ændringer i forsyningsforholdene, hvorfor der foretoges den foran omtalte kortvarige forbrugsundersøgelse i foråret 1942, der benyttedes som vægtfordeling under de ekstraordinære forhold indtil 1949. Ved forbrugsundersøgelsen for 1948 blev der som nævnt ikke for fødevarernes vedkommende indhentet oplysninger, der kunne anvendes til vægtfordelingen for detailpristalsberegningerne. For fødevarergruppen måtte man således bestemme den samlede udgiftssums fordeling på kostkomponenter etc. ud fra de i anden forbrugsstatistik konstaterede forhold mellem forbruget af de enkelte fødevarergrupper suppleret med

tilgængelige oplysninger om forbrugets sammensætning i 1948 baseret på indirekte forbrugsstatistik, rationeringsordninger etc.

Pristallet var fra 1914 til april 1942 et indeks med fast basis, idet man kunne udfinde pristallet på ethvert tidspunkt ved at dividere det samlede udgiftsbeløb med udgiftsbeløbet på basistidspunktet. Det pristalsbudget, der blev opstillet i foråret 1942 på grundlag af den da foretagne 4 ugers forbrugsundersøgelse, viste en samlet udgift på 4 873 kr. mod et beregnet udgiftstal på 5 528 kr. med det hidtidige budget, hvorfor man foretog en kædeberegning, d. v. s. at det med den hidtidige vægtfordeling sidst beregnede detailpristal, 276, (april 1942) fastholdtes som udgangspunkt ved det med det nye 1942-budget foretagne kvartalsvise beregninger, således at dette indekstal ændredes med samme procent som det nye udgiftstal ændredes fra april til juni 1949. Samme fremgangsmåde fulgtes i 1949, idet forbrugsundersøgelsen for året 1948 resulterede i et pristalsbudget på 10 042 kr. eller omtrent en fordobling i forhold til det på undersøgelsestidspunktet beregnede udgiftstal. Ved denne kædeberegning har man tilvejebragt en kontinuerlig pristalsrække fra 1914 til dato.

I årene 1940—45 påhvilede det Departementet at beregne forskellige særlige »pristal«, ved hvis beregning der var set bort fra visse skatte- eller prisstigninger; blandt disse tal var det såkaldte »skrællede pristal«.

I juli 1948 nedsatte Finansministeren et »Pristalsnævn«, der skal være rådgivende for Departementet med hensyn til detailpristallet.

2. Engrosprisstatistik.

I 1914 påbegyndtes udarbejdelsen af et årligt engrospristal på grundlag af kapitelstaksterne for de fire kornsorter samt de ved værdiberegningerne i handelsstatistiken anvendte priser for 34 væsentligere varer. Pristallet, der offentliggjordes i det handelsstatistiske tabelværk og i Statistisk Årbog, beregnedes tilbage til 1876 og havde 1891—1900 gsntl. = 100. Endvidere beregnede »Finanstidende« i årene 1914—1928 et månedligt engrospristal med 1913 = 100.

Efterhånden gjorde imidlertid et stigende behov sig gældende for et mere omfattende engrospristal, og særskilt for f. eks. råstoffer og færdigvarer og for de enkelte erhvervsgrænes produkter. I 1925 begyndte man derfor at udarbejde et månedligt engrospristal med varerne henført efter deres art til 11 grupper, der siden er bibeholdt. Hertil kom ret snart en opdeling i råvarer, halvfabrikata og færdigvarer samt i importvarer og hjemmemarkedsvarer.

Engrospristallet giver udtryk for bevægelserne i prisniveauet for de varer, der omsættes i engroshandelen her i landet, fra importør eller producent til forhandler. Som vægte for de enkelte varer, som indgår i beregningen af engrospristallet, anvendes som hovedregel værdien af den indenlandske omsætning, således som den med tilnærmelse er udtrykt ved tallene for produktion + import ÷ eksport af de pågældende varer, først i 1924, senere 1931 og endelig siden 1938 i året 1935. Som basisår benyttede man oprindeligt — som en række andre lande — 1913, idet prisbevægelsen fra 1913 til 1925 konstateredes ved hjælp af de i handelsstatistikken foreliggende prisoplysninger. Senere gik man over til 1931 = 100, og for tiden anvendes 1935 = 100. Desuden beregnes engrospristallet med opdeling på landbrugsvarer, industrivarer m. v. med 1913 = 100.

Man ser, som det fremgår af ovenstående, bort fra værdien af eksporten ved beregningen af det almindelige engrospristal. Derimod beregnes et særligt engrospristal for eksportvarer, hvor vægtene er bestemt af varernes andel af den samlede eksport, og hvor der benyttes de særlige eksportpriser, som f. eks. fastsættes i handelsaftalerne.

Engrospristallet offentliggøres i Statistiske Efterretninger.

Statistikken over landbrugets priser er omtalt side 57.

3. *Fragtindeks.*

Til belysning af udviklingen i den danske handelsflådes fragtrate-niveau i løbet af året påbegyndte Departementet i januar 1925 udregningen af et indeks for bevægelsen i fragtraterne, fragtratetallet. Til brug for beregningerne modtager Departementet fra sagkyndig side oplysninger om fragtraterne for transporter af de for dansk skibsfart

vigtigste ladninger inden for trampfarten. Beregningerne, som midlertidig måtte indstilles i april 1940 som følge af de med landets besættelse ændrede forhold for dansk skibsfart, men som efter forhandling med Dansk Dampskibsrederiforening blev genoptaget i januar 1949, foretages månedligt. Fragtratetallet offentliggøres i Statistiske Efterretninger og Statistisk Årbog.

4. *Byggeomkostningsindeks.*

Til brug ved Landbrugsministeriets fastsættelse af maksimumsbeløb for byggelån til mindre landbrug har det siden 1919 påhvilet Departementet een gang årligt at indhente oplysninger om byggeomkostningerne for et husmandsbrug.

Indberetningerne er baseret på et overslag for opførelsen af et husmandshus, og de løbende priser for overslagets poster bliver afgivet af arkitekter fra forskellige dele af landet; efter 1925 har Jordlovsudvalgets tilsynsførende arkitekter forestået dette arbejde.

Overslagene er opdelt på en sådan måde, at der fra hver arkitekt skal gives oplysning om 8 varianter af det samme hus, da der kan anvendes forskellige materialer ved husets opførelse, og disse varianter er ved beregningerne tillagt den vægt, hvormed de anvendes. Overslagene er specificeret så stærkt, at de mest betydningsfulde udgiftsposter og de vigtigste materialepriser kan opgøres for sig. På grundlag af indberetningerne udarbejdes et årligt indeks, som tillige med nogle prisoplysninger offentliggøres i Statistiske Efterretninger.

Endvidere har Departementet til belysning af bevægelserne i opførelsesomkostningerne for det mest almindelige byggeri siden 1940 udarbejdet et månedligt byggeomkostningsindeks, som nærmest referer sig til en halvhøj beboelsesejendom beliggende i provinsen og udstyret med de vigtigste moderne installationer. Dette indeks omfatter kun udgifter til materialer og arbejds løn, og til beregning af materialepriserne har man benyttet de til brug for engrospristallet månedlig indsamlede priser for byggematerialer, medens lønudgifterne er beregnet på grundlag af den officielle lønstatistik's oplysninger om lønindtægten for byggearbejdere i provinsen.

Indekset, der blev tilvejebragt under ekstraordinære forhold, har været betragtet som midlertidigt, og der forberedes for tiden et byggeomkostningsindeks baseret på et detailleret overslag og løbende indberetninger om materialer og arbejds løn.

Ligeledes forberedes en revision af beregningen af byggeomkostningerne for et husmandsbrug.

H. Statistik vedrørende boligforhold.

1. *Byggestatistik.*

De af boligkommissionerne 1916 og 1918 foretagne undersøgelser af boligbyggeriet i købstæderne videreførtes fra 1920 af Departementet, der siden efterhånden har udbygget denne statistik både med hensyn til antallet af indberettende kommuner og indberetningernes karakter. Tidligt inddrogtes således sognekommuner med større bymæssige bebyggelser i undersøgelserne, og antallet af disse kommuner er siden med mellemrum blevet forøget.

Da beskæftigelsesproblemet blev aktuelt i 1930'erne, ønskedes der oplysninger ikke alene om boligbyggeriet, men også om erhvervsbyggeriet og det offentlige byggeri, og Departementet gik derfor i 1938 over til at indhente oplysninger om det samlede nybyggeri i byer, forstæder og sognekommuner med større bymæssige bebyggelser.

For de rene landkommuner, hvor indsamling af tilsvarende oplysninger om byggeriet er forbundet med et forholdsvis stort administrativt besvær, foretog Departementet for de fleste år i perioden 1939—48 opgørelser over byggevirksomheden ved bearbejdelse af de skemaer, som benyttes ved de årlige omvurderinger til ejendomsskyld.

Da mangelen på byggematerialer i de senere år førte til regulering af størstedelen af byggevirksomheden, og myndighederne derfor var interesseret i at få mest mulig aktuelle oplysninger frem om hele landets byggeri, udvidedes i 1949 efter opfordring fra Arbejds- og Boligministeriet den almindelige statistik over byggevirksomheden til også at omfatte en femtedel af de rene landkommuner udvalgt på repræsentativt grundlag. Der foreligger herefter løbende oplysninger om hele landets byggeri.

Kommunernes indberetninger, som er afgivet halvårsvis indtil 1943 og siden kvartalsvis, udarbejdes på grundlag af de lokale bygningsmyndigheders materiale om udstedte byggetilladelser og -attester. Der gives oplysninger om både det igangværende, fuldførte og planlagte byggeris omfang. Indberetningerne meddeler tillige lejlighedernes fordeling efter bygherreforhold til belysning af virkningerne af det offentlige støtte til boligbyggeriet; også lejlighedernes fordeling efter størrelse og bebyggelsesform er oplyst.

Departementet har yderligere — indtil 1929 og efter 1943 — anmodet kommunerne om at indberette antallet af familier under kommunal boligforsorg; kommunerne har ligeledes siden 1935 og indtil de seneste år givet oplysning om antallet af ledige lejligheder.

Resultaterne af de foran nævnte undersøgelser er alle offentliggjort i Statistiske Efterretninger. Endvidere er oplysninger om byggevirksomheden 1916—31 samlet i et hefte af Statistiske Meddelelser.

For at få så aktuelle oplysninger som muligt om byggevirksomheden har Departementet siden 1937 indhentet månedlige summariske oplysninger om boligbyggeriet i hovedstadskommunerne og de største provinsbyer, og fra 1949 tillige i forstadskommunerne til disse byer. Resultaterne publiceres løbende i Statistiske Efterretninger.

2. *Bolig- og huslejestatistik.*

Fra efteråret 1919 er undersøgelser over huslejeforholdene gjort til et fast led i Departementets arbejde til brug ved beregningerne over prisniveauets bevægelser. I tjenestemandsløven af 12. sept. 1919 er det fastsat, at der en gang årlig skal indhentes oplysninger om huslejen for almindelige beboelseslejligheder i de tre hovedstadskommuner, købstadskommunerne og mindst 100 landkommuner med større bymæssige bebyggelser. På grundlag heraf er der hvert år i november måned optaget huslejestatistik for byer og større bymæssige bebyggelser.

Efter tjenestemandsløvene af 1931 og 1946 er pligten til hvert år at indhente oplysninger fra alle disse kommuner imidlertid bortfaldet, og Departementet har derefter ment det tilstrækkeligt at afholde mere

fuldstændige tællinger hvert femte år (1935, 1940 og 1945), medens man i de mellemliggende år har indsamlet oplysninger fra en fjerdedel af kommunerne, dog hvert år en ny fjerdedel. Resultaterne af de fuldstændige tællinger er offentliggjort i Statistiske Meddelelser.

Bemyndigelsen til indsamling af oplysninger om bolig- og huslejeforhold findes iøvrigt i lov af 10. september 1920, der pålægger husejere og lejere at afgive statistiske oplysninger om husleje m. v.

Selv bortset fra hensynet til pristalsberegningen var det i 1920erne først og fremmest huslejeforholdene, der var af interesse på grund af den stærke stigning i lejeniveauet efter første verdenskrig. Der blev indhentet oplysninger om de beboede lejligheders antal, størrelse og fordeling efter lejeforholdets art samt huslejens gennemsnitlige størrelse for disse lejlighedstyper.

Derimod var det undtagelsesvis, der i disse år blev foretaget undersøgelser af beboelsesforholdene, og først i 1925 blev også lejlighedernes udstyrelse undersøgt, dog kun for 11 større provinsbyers vedkommende.

Ved tællingerne i 1930 og de senere femårige tællinger, sidst i 1945, har man som tidligere søgt huslejeforholdene belyst, men der er yderligere indhentet oplysninger om lejlighedernes beliggenhed (i forhus, baghus etc. og efter etage), om opførelsesår og om lejlighedernes udstyr med bad, centralvarme og w.c., og i 1940 og 1945 desuden om installation af gas og lys. Endvidere har Departementet ved disse tællinger indsamlet oplysninger om antallet af lejlighedens beboere, blandt andet til belysning af beboelsestætheden og lejlighedsindehavernes erhverv, således at husleje- og boligforhold for de forskellige erhvervsgrupper har kunnet belyses,

Til brug for beregninger af boligbehovet er der ved de seneste tællinger også foretaget opgørelser af lejlighederne efter indehavernes køn og ægteskabelige stilling.

I de 3 hovedstadskommuner har undersøgelserne været mere omfattende end for det øvrige land, idet såvel beboelseslejligheder som lokaler, der ikke anvendes til beboelse, har været inddraget under

tællingerne. Københavns statistiske Kontor har medvirket ved disse undersøgelser, og i de særlige publikationer, som kontoret har udgivet om husleje- og boligforhold, er der givet mere detaljerede oplysninger for hovedstadskommunerne end i Departementets publikationer, bl. a. om ejendommenes art og størrelse m. v.

I. Statistik vedrørende sociale forhold.

1. *Arbejdsløsheds- og beskæftigelsesstatistik.*

I årene 1920—1940 fortsatte Departementet bearbejdelsen af de månedlige indberetninger fra hver enkelt arbejdsløshedskasse om antal medlemmer og antal ledige, som udarbejdedes af arbejderorganisationerne og de i forbindelse hermed stående arbejdsløshedskasser samt arbejdsanvisningskontorerne. Opgørelserne over antal medlemmer var fra 1921 baseret på fagforbundenes oplysninger og over antallet af ledige på arbejdsanvisningskontorerens oplysninger.

Fra og med 1931 indførtes til brug for Departementet og Arbejdsdirektoratet fælles indberetninger fra de statsanerkendte arbejdsløshedskasser såvel om medlemsbestanden som om arbejdsløsheden.

De alvorlige arbejdsløshedsperioder i 1920erne og 1930erne skabte imidlertid efterhånden et behov for en nærmere analyse af arbejdsløsheden, hvilket medførte iværksættelsen af en række ekstraordinære opgørelser, som er offentliggjort i Statistiske Efterretninger, samt navnlig en af Arbejdsløshedsrådet i 1934 foranlediget omfattende undersøgelse af alle kassernes medlemmer, såvel beskæftigede som ledige, og personligt tilmeldte ved kontorerne. Resultaterne af sidstnævnte undersøgelse er offentliggjort i Statistiske Meddelelser.

Ønskerne om en dyberegående arbejdsløshedsstatistik førte ved forhandlinger mellem Arbejds- og Socialministeriet, Arbejdsløshedskasserne, Arbejdsdirektoratet og Departementet til en omlægning og udvidelse af den løbende statistik. Fra slutningen af 1940 blev der således på de offentlige arbejdsanvisningskontorer oprettet et individualkartotek over samtlige medlemmer i de statsanerkendte arbejds-

løshedskasser samt over de personligt tilmeldte. På hver kort noteres, foruden en række personlige oplysninger m. m., hver ledighedsperiode samt en erhvervsbetegnelse.

Der var herved skabt mulighed for på ethvert tidspunkt at foretage undersøgelser af samtlige forsikredes beskæftigelses- og ledighedsforhold over en hvilken som helst periode, medens man hidtil kun havde haft løbende oplysninger om antal ledige på et bestemt tidspunkt. Endvidere blev det muligt på grundlag af erhvervsnummeret at foretage en betydelig bedre erhvervsfordeling af medlemmer og arbejdsløse end ved den hidtidige fordeling efter kasser alene.

På grundlag af kartoteket har Departementet ved løbende indberetninger, navnlig en omfattende årlig indberetning, foretaget en række undersøgelser til belysning af medlemmers og arbejdsløses fordeling efter alder, køn, fag, erhverv, ledige dage i en bestemt periode, bopæl m. m. Ved siden heraf er den hidtidige statistik over antal medlemmer og arbejdsløse ved udgangen af hver måned, dog med tilføjelse af erhvervsfordeling og en vis geografisk fordeling, blevet fortsat og danner stadig basis for beregningen af arbejdsløshedsprocenterne, men også disse månedsindberetninger er nu baseret på det nye kartotek.

I henhold til regeringsbeslutning foranlediget af de særlige forhold under besættelsen er arbejdsløshedsprocenten fra juni 1941 til begyndelsen af 1950 beregnet på grundlag af de såkaldte reducerede arbejdsløshedstal, idet man udskød antallet af ledige, der på opgørelsesdagen ikke havde haft en uafbrudt ledighedsperiode på 7 dage eller derover, samt personer der på grund af alder, nedsat arbejdsevne, delvis beskæftigelse eller andre særlige grunde ikke er betragtet som almindelige arbejdssøgende.

Det kan endvidere nævnes, at Departementet i 1926 og 1932 har udarbejdet opgørelser til belysning af omfanget af arbejde på nedsat tid samt under og efter den sidste krig opgørelser over arbejdsfordelingens omfang.

Den forannævnte statistik er offentliggjort i Statistiske Efterret-

ninger og i Statistiske Meddelelser, for 1920—1940 i 5-årige hefter og fra 1941 i årlige.

Foruden de ovenfor omtalte i Departementets publikationer offentliggjorte undersøgelser er der fra tid til anden efter de interesserede ministeriers ønske foretaget yderligere en række undersøgelser vedrørende ledigheden. Herunder kan bl. a. nævnes undersøgelser vedrørende de mandlige og kvindelige lediges forsørgerforhold m. v.

Under drøftelserne i et af Arbejdsministeriet nedsat udvalg vedrørende arbejdsløshedsstatistiken, hvis beretning der dog endnu ikke er taget stilling til, har man fra Departementets side fremhævet, at det, under hensyn såvel til indenlandsk som internationalt behov for arbejdsløshedsstatistik er af afgørende betydning, at det enestående grundlag til belysning af arbejdsløshedsforholdene, der skabtes ved oprettelsen af medlemskartoteket i 1940, og som iøvrigt i meget stor udstrækning dækker administrative behov, bliver bevaret fuldtud, men at det på den anden side kan være naturligt, at udarbejdelsen af statistiske oversigter indskrænkes i perioder med ringe arbejdsløshed.

Vedrørende arbejdsløshedsstatistikens muligheder for direkte at belyse beskæftigelsesforholdene kan nævnes, at man i mangel af en omfattende beskæftigelsesstatistik her i landet, bortset fra de oplysninger herom, der indsamles i forbindelse med landbrugs- og industriel produktionsstatistik, til forskellige formål har anvendt antal ikke-arbejdsløse arbejdsløshedsforsikrede i forbindelse med oplysninger fra den lovpligtige ulykkesforsikring til beregninger over beskæftigelsen. Spørgsmålet om at tilvejebringe en mere omfattende beskæftigelsesstatistik har dog gennem længere tid været behandlet i et særligt udvalg, og man regner med, at planerne om en sådan statistik på sampling-grundlag efter tilskyndelse fra Arbejdsmarkedskommissionen og Nationalbudgetudvalget vil blive ført ud i livet.

2. Lønstatistik.

Den i 1918 med Dansk Arbejdsgiverforening truffede aftale, hvorefter de af Arbejdsgiverforeningen foretagne statistiske opgørelser ved

rørende arbejds løn stilles til rådighed for Departementet til videre bearbejdelse og offentliggørelse er siden forblevet i kraft, og nævnte opgørelser samt i visse tilfælde selve grundmaterialet for disse har dannet grundlaget for den af Departementet publicerede lønstatistik for industrien. Opgørelserne er for hvert kvartal offentliggjort i Statistiske Efterretninger, hvor også specialundersøgelser bl. a. vedrørende lønens spredning efter størrelse og arbejdernes alder er meddelt. Desuden er der i særlige hefter af Statistiske Meddelelser, nemlig for årene 1914—25 og 1926—31, meddelt udførligere samlede redegørelser.

Til supplerung af det nævnte materiale, der kun omfatter arbejdere, der beskæftiges af medlemmer af Arbejdsgiverforeningen, indsamlede Departementet for årene 1926—31 tilsvarende materiale fra en række udenfor Arbejdsgiverforeningen stående virksomheder. Imidlertid viste det sig, at den gennemsnitlige timefortjeneste for samtlige af statistiken omfattede arbejdere i håndværk og industri ikke ændredes nævneværdigt ved indarbejdelsen af de omtalte supplerende oplysninger i det fra Arbejdsgiverforeningen modtagne materiale, og man vendte derfor i 1932 tilbage til alene at benytte dette, der med større eller mindre fuldstændighed dækker næsten alle områder indenfor håndværk og industri, omend det fortrinsvis er byarbejderne, der er repræsenterede.

Da arbejds lønnen varierer ikke ubetydeligt fra fag til fag, har Departementet for at kunne belyse svingningerne i lønniveauet uafhængigt af de forskydninger, som arbejderstabens fra år til år skiftende fagmæssige sammensætning er årsag til, hvert år foretaget en standardberegning af arbejds lønnen, således at man siden 1936 har lagt antallet af de i dette år arbejdsløshedsforsikrede arbejdere indenfor de forskellige grupper til grund ved beregningen. Denne metode anvendes nu også i kvartalsstatistiken i de opstillede sammenlignende oversigter. For funktionærernes vedkommende foreligger ikke en løbende lønstatistik, men for at afhjælpe den næsten fuldstændige mangel på statistik på dette område har man ved enkelte lejligheder foretaget selvstændige opgørelser herover. Således har man i 1923 foretaget en undersøgelse, der var planlagt at skulle omfatte privatfunktionærer

af alle kategorier. Grundlaget var spørgeskemaer, der gennem funktionærorganisationerne eller på anden måde søgtes bragt samtlige privatfunktionærer i hænde. Der indkom dog kun brugbare oplysninger fra ca. $\frac{1}{5}$ af funktionærerne, og særlig lav var besvarelsesprocenten for de overordnede funktionærer. Statistikens resultater offentliggjordes i et hefte af Statistiske Meddelelser.

Vedrørende arbejdslønnen i landbruget indhentede Departementet i 1921 til fortsættelse af tidligere undersøgelser individualoplysninger dels fra landboforeningernes medlemmer og dels fra Landarbejderforbundet. I tiden 1921/22—42/43 indhentes der af Det landøkonomiske Driftsbureau løbende årlige lønoplysninger fra et vist antal ejendomme, men bl. a. som følge af dette materiales noget spinkle karakter overgik lønundersøgelserne fra og med 1943 påny til Departementet, og oplysninger — dels fra lønmodtagerne selv og dels fra arbejdsgiverne — er herefter regelmæssigt indhentet efter hver af skiftedagene 1. maj og 1. november for samtlige medhjælpere og daglejere i en femtedel af landkommunerne.

Om arbejdslønnen i gartneriet og erhvervsfrugtavlens har man fra og med 1945 indhentet årlige oplysninger. Såvel statistiken over disse erhvervs som over landbrugets lønninger er offentliggjort dels i Statistiske Efterretninger og dels i Statistiske Meddelelser (det årlige hefte om landbrugsstatistik m. v.).

Det skal tilføjes, at Departementet i samarbejde med Arbejdsdirektoratet hvert år udfører den Arbejdsdirektøren i arbejdsløshedslovens § 13 pålagte beregning af den gennemsnitlige årsfortjeneste i de forskellige fag til brug ved fastsættelsen af statstilskudet til de anerkendte arbejdsløshedskasser. Ved denne beregning har man for de fagområders vedkommende, som ikke dækkes af Arbejdsgiverforeningens lønstatistik, været henvist til at bygge på lønopgørelser foretaget af de respektive fagforbund, lønstatistisk materiale indsamlet af disse, oplysninger om tarifsatser etc.

Angående nogle summariske oplysninger om industriens samlede lønudgifter henvises til afsnittet om håndværk og industri.

3. *Statistiken over de offentlige understøttelser og de sociale forsikringsordninger.*

Indtil gennemførelsen af socialreformen i 1933 blev Departementets statistik over de sociale understøttelser udarbejdet på grundlag af de ved Indenrigsministeriets cirkulære af 15. februar 1912 påbudte årlige indberetninger fra kommunalbestyrelserne om fattigvæsenet, aldersunderstøttelserne og enkebørnsunderstøttelserne samt om hjælpe-kassernes virksomhed. På grundlag heraf udarbejdede Departementet en årlig opgørelse af de understøttede personers antal og de udbetalte beløbs størrelse. Disse opgørelser offentliggjordes hvert år i Statistiske Efterretninger og i Statistisk Årbog.

For regnskabsåret 19²⁰/₂₁ blev der til brug for administrationens overvejelser angående en revision af aldersunderstøttelserne og enkebørnsunderstøttelserne indhentet en række videregående oplysninger om disse arter hjælp. Resultaterne af bearbejdelsen af dette materiale meddeltes i et hefte af Statistiske Meddelelser. Der findes heri blandt andet oplysninger om udgifterne til de forskellige arter af offentlige understøttelser i hver enkelt købstads- og sognekommune.

Af øvrige regelmæssige oversigter skal nævnes en i Statistisk Årbog årligt meddelt opgørelse af det antal børn, der i årets løb er fjernet fra hjemmet på værgerådets foranledning, og — fra 1927 — en ligeledes i Statistisk Årbog meddelt årlig oversigt over børnetilsynets virksomhed.

Den med socialreformen følgende udvidelse af Statens kontrol med kommunernes sociale udgifter medførte tillige en omlægning og udvidelse af statistiken over de sociale udgifter og af statistiken over de understøttede personer. Gennemførelsen af de særlige refusionsordninger og socialreformens mere præcise angivelser af kommunernes kompetence til at yde hjælp i de forskellige trangstiltælde gjorde det nødvendigt at kræve, at kommunerne førte et meget specificeret regnskab over de i henhold til de forskellige lovparagraffer ydede beløb, og at indføre en revisionsmæssig kontrol med, at kommunernes administration er i overensstemmelse med lovens bestemmelser. Kom-

munerne fremsender derfor til brug for revisionen og refusionsberegningerne regnskabsuddrag og fortegnelser over de understøttede personer, og dette materiale står tillige til rådighed for Departementet til statistisk brug.

Departementets løbende statistik over den offentlige forsorg og de sociale sikringsordninger har herefter stort set haft samme omfang siden 1933, og de regelmæssigt udsendte publikationer har i dette tidsrum haft omtrent samme form.

I Statistiske Efterretninger offentliggøres årligt kortfattede redegørelser for dels de samlede sociale udgifter, dels de i henhold til lov om offentlig forsorg understøttede samt alders- og invaliderentemodtagerne. Oversigten over de sociale udgifter omfatter alle udgifter til foranstaltninger, der traditionelt betegnes som socialpolitiske. Der medregnes således ikke blot Statens og kommunernes udgifter til sociale formål, men også de sociale forsikringsinstitutioners udgifter. Ved opgørelsen sondres der mellem »egentlige udgifter« og »samtlige udgifter«. De egentlige udgifter omfatter de beløb, der er kommet til udbetaling i det pågældende år i form af understøttelser, forsikringsydelse samt udgifterne ved naturalydelse såsom ophold på alderdomshjem, anstalter o. l., d. v. s. udgifterne ved drift af de pågældende institutioner. »Samtlige udgifter« fremkommer ved til de »egentlige udgifter« at lægge Statens og kommunernes og forsikringsinstitutionernes administrationsudgifter samt forsikringsinstitutionernes renteudgifter og henlæggelser. Samtlige udgifter fordeles efter, hvem de endeligt påhviler: Staten, kommunerne, arbejdsgiverne og de forsikrede.

Den årlige redegørelse i Statistiske Efterretninger for de understøttede personer er ikke så omfattende som for udgifterne, idet den som nævnt alene omhandler personer, der er understøttet i henhold til lov om offentlig forsorg samt alders- og invaliderentemodtagerne, men ikke personer, der modtager ydelse fra syge-, ulykkes- og arbejdsløshedsforsikringen. Vedrørende alders- og invaliderentemodtagerne foretages endvidere hvert 3. år en mere detaljeret undersøgelse omfat-

tende alder, indtægtsforhold og tilgangsalder m. v. Resultaterne heraf meddeles ligeledes i Statistiske Efterretninger, i regelen i en selvstændig artikel.

De fleste af de i Statistisk Årbog offentliggjorte tabeller vedrørende socialstatistiken indeholder et sammendrag af de oplysninger, der meddeles i de foran omtalte artikler i Statistiske Efterretninger. Enkelte tabeller indeholder dog videregående oplysninger, således de årlige oversigter over mødrehjælpsinstitutionernes virksomhed, børneværnets virksomhed og en opgørelse over antallet af patienter på særforsoresanstalter.

Det skal endvidere nævnes, at der i Statistisk Årbog meddeles årlige oversigter over sygekassernes, invalideforsikringsfondens, ulykkesforsikringens og arbejdsløshedskassernes virksomhed på grundlag af de pågældende institutioners årsberetninger.

Den mest udførlige redegørelse omfattende alle sociallovgivningens områder offentliggøres med nogle års mellemrum som et hefte af Statistiske Meddelelser, omhandlende et varierende antal år. Det sidst udkomne hefte vedrører årene 19³⁸/₃₉—19⁴⁰/₄₁. I heftet foretages en nærmere undersøgelse og sammenligning af udgifterne og de understøttede personer i den årrække, publikationen omhandler. Med hensyn til personstatistiken foretages der endvidere en dyberegående undersøgelse af de understøttede personers forhold og af størrelsen af de udbetalte beløb. Et hefte omfattende årene 19⁴¹/₄₂—19⁴⁸/₄₉ er under udarbejdelse.

Foruden den foran omtalte statistik, der udarbejdes regelmæssigt, er der i de senere år foretaget en række specialundersøgelser — ofte i samarbejde med Socialministeriet. Resultaterne er offentliggjort i Departementets publikationer, i Socialt tidsskrift eller i forbindelse med kommissionsberetninger.

Som eksempel på større undersøgelser af denne art kan nævnes de i forbindelse med socialreformens forberedelse foretagne beregninger. Af andre mere specielle undersøgelser kan nævnes opgørelsen af den offentlige skolebespisnings omfang, endvidere en statistisk underbygget

beregning af omkostningerne ved en udvidet adgang til at oppebære aldersrente, som Departementet i 1945 foretog efter opfordring fra det af Arbejds- og Socialministeriet under 29. oktober 1942 nedsatte aldersrenteudvalg. og som er offentliggjort i udvalgets betænkning.

4. *Andet.*

a. Statistik over arbejdsstandsninger.

De i 1897 påbegyndte årlige opgørelser over strejker og lockouter, der udarbejdedes på grundlag af spørgeskemaer til organisationerne angående hver enkelt arbejdsstandsning, fortsattes til og med 1930. Resultaterne offentliggjordes dels i Statistisk Årbog og dels i detailleret form for fem år ad gangen i Statistiske Meddelelser. Fra 1931 gives på grundlag af Dansk Arbejdsgiverforenings årsopgørelser kortfattede oversigter i Statistiske Efterretninger og Statistisk Årbog over konflikternes antal, antallet af berørte arbejdere og af tabte arbejdsdage.

b. Statistik over arbejdsoverenskomster.

I et hefte af Statistiske Meddelelser offentliggjordes på grundlag navnlig af den hos Forligsinstitutionen beroende samling af arbejdsoverenskomster en statistisk bearbejdelse af de i 1928 gældende overenskomsters vigtigste indhold med angivelse af lønsatser og andre hoveddata for hver enkelt overenskomst, bortset fra dem, der kun omfattede ganske få arbejdere. Nævnte publikation, der danner en fortsættelse af et tidligere udgivet tilsvarende hefte, er ikke senere blevet fortsat.

Det må i denne forbindelse nævnes, at den officielle danske lønstatistik er baseret på den faktiske lønindtægt og ikke på løntariffer o. l., jfr. side 105f.

c. Lærlingestatistik.

Til belysning af lærlingeforholdene offentliggjorde Departementet i årene 1923—28 i Statistiske Efterretninger en halvårlig lærlingestatistik, der blev udarbejdet på grundlag af udskrifter af godkendte lærekontrakter indsendt af politimestrene (for København og Frede-

riksberg Arbejdsdirektoratet) i henhold til Indenrigsministeriets cirkulære af 15. maj 1923. Udgivelsen af disse oversigter ophørte imidlertid, da det konstateredes, at materialet ikke kunne anses for at give et fuldstændigt billede af lærlingetilgangen. Fra og med 1939 — efter gennemførelsen af lov om lærlingeforholdet af 7. maj 1937 — genoptoges bearbejdelsen. Af opgørelserne fremgår antallet af godkendte lærekontrakter med fordeling efter lærefagets art, lærestedets beliggenhed, lærlingenes fødselsår, lærlingenes kost og logiforhold, fordeling af lærlingene på store og små virksomheder m. v.

Fra september 1944 er godkendelsen af lærekontrakterne overgået til arbejdsanvisningskontorerne, der herefter indsender afskrifterne til Departementet. Resultaterne af opgørelsen offentliggøres i Statistiske Efterretninger og Statistisk Årbog.

d. Husassistentundersøgelsen 1941.

Foranlediget ved henvendelse fra en række kvindeorganisationer blev Departementet i 1941 af Arbejds- og Socialministeriet anmodet om at foretage en undersøgelse af husassistenternes arbejdsvilkår. Der blev i samarbejde med de interesserede parter udarbejdet spørgeskemaer, særskilt for byerne og landbrugshjemmene og såvel for husassistenter som for husmødre. På grundlag af de i Departementet beroende skattelister udvalgte man godt 20 000 husassistenter og et lignende antal husmødre, til hvem spørgeskemaerne blev udsendt; besvarelsesprocenten var i byerne 35 pct. og på landet 20 pct., og i forhold til det samlede antal husassistenter udgjorde materialet i byerne en halv snes procent og på landet $2\frac{1}{2}$ pct.

En sammenstilling af materialet med de statistiske oplysninger om husassistenternes forhold, der ad anden vej kunne fremskaffes, tyder på, at materialet — trods dets spinkelhed — ikke var behæftet med nogen væsentlig ensidighed.

Undersøgelsens resultat fremkom i Statistiske Meddelelser og indgik i den umiddelbart derefter nedsatte husassistentkommissions overvejelser.

K. Finansstatistik.

Et af Departementets arbejdsområder er — ifølge den stadig gældende lov af 16. december 1895 — at tilvejebringe oplysninger om stats og kommuners administration, og statistiken om de offentlige finanser skulle bidrage til at opfylde denne forpligtelse; også før den nævnte lov havde den officielle statistik imidlertid set det som en af sine hovedopgaver at dyrke finansstatistiken, og allerede fra 1850'erne offentliggjorde man sammendrag af kommunernes regnskaber.

Det offentliges stadigt voksende indsats på samfundslivets forskellige områder har i tidens løb nødvendiggjort en vidtgående udbygning af finansstatistiken, og i det følgende er omtalt de nydannelser, som har fundet sted siden 1920. I denne forbindelse skal opmærksomheden henledes på, at de senere års almindelige anerkendelse af det offentliges muligheder for at øve indflydelse på konjunkturudviklingen giver de finansstatistiske oplysninger forøget interesse, både isoleret betragtet og i sammenhæng med opgørelsen af nationalregnskabet og -budgettet.

En samlet oversigt over Statens og kommunernes finanser meddeles siden 1914 hvert år i Statistisk Årbog.

Oversigten, der kun fylder en dobbeltside, giver for en årrække hovedregnskabstallene dels for Staten, dels for kommunerne under eet. For det nyeste år er der foretaget en opdeling i hovedstaden, provinsbyer, sognekommuner, amtskommuner og — fra 19³⁷/₃₈ — den fælleskommunale udligningsfond. I Statistiske Efterretninger er der siden 19³⁸/₃₉ i tabelmæssig form givet en mere specificeret redegørelse for Statens og kommunernes regnskaber. Foruden at give oplysninger om selve regnskabstallene er man også kommet ind på i et vist omfang at give sammendrag af budgettallene, jfr. det følgende.

For statsfinansernes vedkommende mente man det i ældre tid nyttigt at foretage sammendrag for længere perioder, og i fortsættelse af det sidst udgivne tabelværk vedrørende årene 18⁸⁷/₈₈—19⁰³/₀₄ havde Departementet planer om derefter at behandle årene 19⁰⁴/₀₅—19¹⁹/₂₀. Disse planer er dog blevet henlagt, idet man skønnede, at værdien af et

sådan overvejende rent historisk betonet arbejde ikke stod i rimeligt forhold til de dermed forbundne omkostninger.

Medens statsregnskaberne tal i den foran omtalte årbogstabel for Statens og kommunernes finanser er bearbejdet således, at de er sammenlignelige med kommunernes, har man i en særlig årbogstabel — udarbejdet siden 1913 — givet en mere detaljeret redegørelse for statsregnskabet, opstillet i overensstemmelse med selve regnskabets inddeling. Siden 19²⁶/₂₇ har man yderligere i denne tabel meddelt finans- og tillægsbevillingslovenes tal. Endvidere kan det nævnes, at man for hvert af årene 19²⁸/₂₉—19⁴¹/₄₂ i Statistiske Efterretninger samtidig med eller umiddelbart efter forelæggelsen af finanslovsforslaget offentliggjorde en tabelmæssig redegørelse for det forelagte forslag sammenstillet med tallene for det foregående år (finans- og tillægsbevillingslovene samt regnskaberne). Efter at man som foran omtalt siden 19³⁸/₃₉ i Statistiske Efterretninger har foretaget en samlet opgørelse over Statens og kommunernes regnskaber, er disse oversigter imidlertid bortfaldet.

Oplysningerne om kommunernes finanser bygger ligesom tidligere på særlige regnskabsskemaer, der indsendes til Departementet i henhold til cirkulærer fra Indenrigsministeriet, for amtsskolefondens vedkommende dog i henhold til cirkulærer fra Undervisningsministeriet og for havnenes vedkommende i henhold til cirkulærer fra Ministeriet for offentlige Arbejder. For København og Frederiksberg kommuner bygger opgørelserne dog på en direkte bearbejdelse af disse kommuners trykte regnskaber.

Indtil 19²⁹/₃₀ var alle de kommunale regnskabsskemaer opstillet efter et kasseregnskabssystem, men fra 19³⁰/₃₁ blev det af Indenrigsministeriet pålagt bykommunerne at føre et driftsregnskab, og i overensstemmelse hermed blev det for Departementet beregnede byregnskabsskema ændret, medens amternes og sognekommunernes skemaer forblev uændret. Der opstod imidlertid herved den vanskelighed, at statistiken over kommunernes finanser måtte udarbejdes på grundlag af væsensforskelligt regnskabsmateriale for de to hovedgrupper af

kommuner; denne vanskelighed løstes på den måde, at der i de samlede oversigter over samtlige kommuners finanser blev foretaget summariske omregninger og beregninger af amternes og sognekommunernes kasse-regnskabstal til driftsregnskabstal, medens man i de mere specificerede opgørelser over de enkelte kommunegrupperes regnskaber foretog opgørelsen i overensstemmelse med de pågældende regnskabsskemaers opstilling.

Som en detaille kan det nævnes, at amtsskolefondene fra 19⁴⁴/₄₅ i henhold til en betænkning fra et særligt af Undervisningsministeriet nedsat udvalg overgik til driftsregnskabssystemet, og det kan ligeledes nævnes, at en del af de større sognekommuner efterhånden også overgår til dette system; Departementet stiller i disse tilfælde sognekommunerne frit, om de foretrækker at indsende deres statistiske regnskabs-skema på købstadsskemaernes formular, eller om de foretrækker det for sognekommunerne ellers gældende kasseregnskabsskema. Endvidere kan det nævnes, at havnene siden 1939 i henhold til cirkulære fra Ministeriet for offentlige Arbejder er overgået til driftsregnskabssystemet.

Hovedtallene for kommunernes regnskaber offentliggøres i Statistisk Årbog, stort set i samme form, som har været anvendt i en årrække. Af ændringer skal kun nævnes, at man fra 19³⁷/₃₈ foretager en opdeling af sognekommunerne efter graden af deres bymæssige bebyggelse.

De endelige og specificerede oplysninger om kommunernes og havnenes regnskaber offentliggøres som hidtil i periodiske tabelværker, og siden 1920 er behandlet følgende perioder: 19¹⁵/₁₆—19²²/₂₃, 19²³/₂₄—19²⁹/₃₀, 19³⁰/₃₁—19³⁵/₃₆ og 19³⁶/₃₇—19⁴⁰/₄₁.

Som det fremgår af det foregående, omhandler statistiken over kommunernes finanser kun deres regnskaber (og status), men derimod ikke budgetterne. For byernes vedkommende er man dog fra 1947 kommet ind på at foretage en opgørelse af hovedposterne i de vedtagne overslag (budgetter), og iøvrigt har man, som det i det følgende vil blive omtalt, gennem en årrække foretaget opgørelser af den kommunale skatteudskrivning.

De vigtigste poster blandt Statens og kommunernes indtægter er

indkomst- og formueskatterne, og op til 19^{37/38} fortsatte man med som hidtil årligt at give oplysninger om Statens udskrevne skatter i Statistiske Meddelelser: »Ansættelserne til indkomst- og formueskatter, 1. afdeling, hovedoversigt«. I nær tilknytning hertil foretog man i et andet hefte af Statistiske Meddelelser opgørelser over skatteydernes fordeling efter størrelsen af deres indkomst og formue, ligesom der blev foretaget en fordeling på forsørgere og ikke-forsørgere samt en ganske summarisk erhvervsfordeling: »Ansættelserne til indkomst- og formueskatten, 2. afdeling«.

For kommunernes vedkommende forelå ingen tilsvarende opgørelser over størrelsen af de udskrevne skatter, og bortset fra de årlige fortegnelser over hver enkelt kommunes skatte- og ligningsprocent var de eneste oplysninger i denne henseende derfor selve regnskabstallene, som Departementet dog efter sagens natur først kunne have færdigbearbejdet forholdsvis sent. M. h. t. skatteydernes fordeling efter størrelsen af indkomsterne kunne man derimod henvide til, at de til statskat ansatte indkomster også dannede grundlaget ved ansættelserne til kommuneskat.

Ifølge den kommunale valglov af 20. april 1908 er det pålagt Indenrigsministeriet årligt at tilstille rigsdagen meddelelse om kommunernes skatteprocenter for det forløbne år, og til og med 19^{27/28} blev der i henhold hertil udarbejdet årlige fortegnelser over kommunernes skatte- og ligningsprocenter. Da disse oplysningers rigtighed imidlertid vanskeligt kunne kontrolleres, og da det desuden ved påkrævede undersøgelser over den kommunale skattebyrde viste sig, at de ikke var tilstrækkelige, og det tillige var nødvendigt at fremskaffe tilsvarende oplysninger for ejendomsbeskatningens vedkommende, udsendtes til kommunerne et udvidet spørgeskema vedrørende beskatningsforholdene, første gang for skatteåret 19^{28/29}. Skemaerne blev af Ministeriet oversendt til Departementet til bearbejdelse, og på grundlag af dette materiale udarbejdedes og offentliggjordes årligt i Statistiske Meddelelser dels en samlet redegørelse, dels tallene for de enkelte kommuners beskatning.

Ved gennemførelsen af loven om den fælleskommunale udligningsfond (af 14. april 1937) og den i forbindelse hermed foretagne ændring i loven om Statens ejendomsbeskatning blev der skabt grundlag for en yderligere udbygning af skattestatistiken. Fra amtsstuerne blev der nemlig nu til Departementet indsendt opgørelse for hver kommune om ejendomsbeskatningen til Den fælleskommunale Udligningsfond og til amtskommunerne, og Departementet tog anledning heraf til at foretage en reorganisering af skattestatistiken.

Man samlede derfor fra 19^{37/38} i eet hefte af Statistiske Meddelelser (»Ejendoms- og personbeskatningen«) de oplysninger, der tidligere fandtes i den første afdeling af »Ansættelserne til indkomst- og formueskatter« samt i »Den kommunale beskatning«, idet der som foran nævnt nu kunne fremskaffes en række yderligere oplysninger om beskatningsforholdene. I et særligt hefte om »Indkomst- og formueansættelserne til Staten« fortsattes de tidligere i »2. afdeling« foretagne opgørelser over fordelingen efter indkomsternes og formuernes størrelse m. v. (jfr. nedenfor).

Der var herved fastlagt en ramme for offentliggørelsen af skattestatistiken, der er bibeholdt i de følgende år, men på forskellige områder har man dog udvidet området. I beskatningsheftet har man således indført tabeller om den for forskellige indkomststørrelser gældende »skatteprocent«, og disse oplysninger er foruden i summarisk form meddelt for hver bykommune og en række bymæssigt bebyggede sognekommuner, specielt forstadskommunerne. I de forskellige årgange af samme hefte har man foruden den løbende tekstmæssige beskrivelse taget op til behandling sådanne spørgsmål af mere skattemæssig natur, som man har skønnet var af særlig interesse.

I statistiken om indkomst- og formueansættelserne blev der fra 19^{40/41} foretaget en udvidelse af de hidtil anvendte opdelinger. Dette gjaldt især m. h. t. erhvervsfordelingen, hvor man tidligere kun havde haft 10 grupper, men nu forøgede antallet til 42, ligesom de ansatte fordeles efter køn. Man udvidede desuden statistikens område, idet man tidligere kun havde haft oplysninger om indkomstansættelser over

800 kr., men nu også medregnede de lavere indkomster. Det kan videre nævnes, at man for året 1940/41 foretog en opgørelse efter aldersgrupper, og i 1946/47 foretog man en tilsvarende opgørelse, denne gang dog i mere summarisk form, og kun på grundlag af et udsnit af ansættelserne. Desuden har man i 1947/48 foretaget opgørelse af børneantallet i de forskellige indkomstgrupper, ligesom man i 1946/47 har foretaget en opgørelse af forsikringsfradragenes størrelse. For hurtigst muligt at give et indtryk af indkomstudviklingen i det sidst forløbne år, har man fra 1942 i Statistiske Efterretninger meddelt en foreløbig beregning af de procentvise forskydninger i de vigtigste erhvervsgrupper gennemsnitsindkomst. Opgørelserne, der foretages på grundlag af et udsnit af skattekredsene, offentliggøres i december måned og vedrører som hovedregel det foregående kalenderårs indkomster.

Med hensyn til selskaberne og deres beskatning indgår oplysningerne om disse forhold som særlige afsnit i de foran nævnte publikationer, og denne gren af statistiken har gennem årene ligget i forholdsvis faste rammer.

En foreløbig opgørelse af den samlede udskrevne direkte beskatning til Stat og kommune offentliggøres siden 1939/40 i Statistiske Efterretninger. Opgørelsen foreligger normalt i december måned og vedrører beskatningen i det pågældende finansår.

Det kan særligt nævnes, at man til brug for det af Finansministeriet nedsatte »professorudvalg« på grundlag af et udsnit af de ansatte formuer foretog beregninger over formueforskydningerne i perioden 1938—43.

I forbindelse med omtalen af finansstatistiken skal også nævnes, at Departementet ligesom tidligere har bearbejdet det materiale, der foreligger ved de periodiske vurderinger til grundskyld og ejendoms-skyld, og resultatet af disse bearbejdelser er offentliggjort i tabelværker for hver af vurderingerne 1920, 1924, 1927, 1932, 1936 og 1945. I de to sidste tabelværker har man i teksten foretaget beregninger over skattebyrden for hovedkategorier af ejendomsgrupper, og iøvrigt foretaget specificerede opdelinger og kombinationer af ejendomme

efter størrelsen af hartkorn, hektar og grundværdi. Det skal tilføjes, at man af besparelsesgrunde i tabelværkerne siden 1924 har meddelt tallene for de enkelte kommuner i et tillæg, der er fremstillet ved fotografisk reproduktion af maskinskrevet materiale.

På nogle specielle områder udarbejder Departementet særlige opgørelser over skatte- og afgiftsforhold. Dette gælder således arve- og gaveafgiftsstatistiken, der udarbejdes på grundlag af kort udskrevet fra Hovedrevisoratets materiale. I Statistisk Årbog offentliggøres hovedresultaterne, og for længere perioder gives i Statistiske Meddelelser mere specificerede opgørelser, således for perioden 19¹⁹/₂₀—19³³/₃₄ og 19³⁴/₃₅—19⁴⁷/₄₈. Endvidere udarbejdes årlige opgørelser af forlystelsesafgifterne, der offentliggøres i Statistiske Efterretninger og i Statistisk Årbog. I denne forbindelse kan nævnes, at der fra 1939 på grundlag af indberetninger til Justitsministeriet vedrørende beregningen af den særlige biografafgift i Statistiske Efterretninger offentliggøres en detaljeret statistik over biografteatrenes økonomiske forhold.

Vedrørende forbrugsafgifterne foretager Departementet hvert år en beregning af tallene for de enkelte varegrupper, og tallene offentliggøres i Handelsstatistisk Tabelværk samt for hovedtallenes vedkommende i Statistisk Årbog. Derudover har Departementet intet materiale til belysning af forbrugsafgifterne — når bortses fra de i Statens og kommunernes regnskaber foreliggende oplysninger. Det kan dog nævnes, at der hver måned i »Vareomsætningen med udlandet« meddeles de fra Tolddepartementet modtagne summariske opgørelser af told- og forbrugsafgifterne.

L. Statistik vedrørende pengevæsen.

1. Bankstatistik.

Medens bankstatistiken indtil 1921 indskrænkede sig til årlige oversigter i Statistisk Årbog over bankernes status ved regnskabsårets slutning, skabte bankloven af 1919 (senere afløst af lov af 15. april 1930) mulighed for at udarbejde en mere omfattende statistik, idet

enhver bank, bortset fra Danmarks Nationalbank, til Banktilsynet skal indsende månedlige og årlige indberetninger på fællesformular.

På grundlag af dette materiale udarbejder Banktilsynet bl. a. en månedlig oversigt over bankernes balance, der siden januar 1922 findes offentliggjort i Statistiske Efterretninger, samt en årlig opgørelse over bankernes driftsregnskab og status, der offentliggøres i Statistisk Årbog. En dyberegående statistisk behandling af bankernes virksomhed findes i Bankinspektørens årlige beretning.

2. Sparekassestatistik.

For sparekassernes vedkommende har Departementet efter 1920 ligesom i de foregående år offentliggjort en årlig oversigtstabel i Statistisk Årbog, hvorimod den hidtidige offentliggørelse af sparekassestatistiken i Statistiske Meddelelser, bl. a. under hensyn til, at sparekassernes forhold nu behandles meget indgående i Sparekasseinspektørens årlige beretning, ophørte med et hefte omfattende årene 19¹³/₁₄—19²⁷/₂₈.

Foruden den endelige årsstatistik, der bygger på indberetningerne fra sparekasserne i henhold til sparekasseloven (nu lov af 18. maj 1937), offentliggjorde Departementet allerede forud for 1920 på grundlag af et foreløbigt materiale en årlig opgørelse i Statistiske Efterretninger over sparekassernes indlån. Fra 1921 blev dette materiale efter aftale med Sparekasseinspektoratet tilvejebragt ved Departementets direkte henvendelse til de enkelte sparekasser, og fra 1926 udvidede man den foreløbige årsopgørelse med en undersøgelse af, hvorledes de indestående midler m. v. var anbragt.

For i forbindelse med den månedlige bankstatistik også at kunne belyse bevægelserne i sparekassernes indlån fra måned til måned henvendte Departementet sig i begyndelsen af 1929 efter aftale med Handelsministeriet til samtlige landets godt 500 sparekasser med anmodning om, at de fremtidig snarest efter udgangen af hver måned ville indsende oplysninger om indskud, rentetilskrivninger og uddrag i månedens løb samt om sparernes samlede tilgodehavender ved måne-

dens slutning. Så godt som alle sparekasserne har siden beredvilligt indsendt disse månedlige oplysninger.

I medfør af det midlertidige tillæg til sparekasseloven, der i 1943 gennemførtes som led i foranstaltningerne mod pengerigeligheden, blev det af Handelsministeriet pålagt alle sparekasser med en indskudskapital på over 5 mill. kr. at indsende månedsbalance i en nærmere angivet fællesform til Sparekassetilsynet. Et sammendrag af dette materiale, der i begyndelsen omfattede 87 (senere stigende til 120) sparekasser med tilsammen 85—90 pct. af indlånskapitalen i samtlige landets sparekasser, er siden juli 1943 blevet offentliggjort i Statistiske Efterretninger i den månedlige artikel om banker og sparekasser. Efter at loven af 1943 er udløbet, er der i lov af 27. maj 1950 tilvejebragt hjemmel for indhentelse af disse månedlige balancer.

3. Kredit- og hypotekforeninger.

I lighed med tidligere har Departementet hvert år belyst kredit- og hypotekforeningernes virksomhed dels gennem tabellariske oversigter i Statistisk Årbog og dels ved foreløbige årlige oversigter i Statistiske Efterretninger. Tidligere udarbejdedes disse oversigter på grundlag af kredit- og hypotekforeningernes årsberetninger og regnskaber i forbindelse med direkte oplysninger; men siden disse institutioner ved love af 7. april 1936 blev stillet under tilsyn af Indenrigsministeriet (nu Arbejds- og boligministeriet), har dette ministerium jævnsides med udarbejdelsen af sine årlige beretninger om kredit- og hypotekforeningernes virksomhed, tilstillet Departementet de pågældende oversigter.

Foruden disse årlige oversigter er der siden 1928 på grundlag af direkte indberetninger fra de enkelte kredit- og hypotekforeninger bragt en månedlig oversigt i Statistiske Efterretninger over antallet af nye og indfrieede lån samt disse låns hovedstol. Det er hensigten at supplere denne oversigt med oplysninger om det cirkulerende beløb af kasseobligationer ved slutningen af hver måned.

Endelig har Departementet fra kreditforeningerne indhentet oplysninger om de i regnskabsårene 1940/41—1948/49 stedfundne konverteringer af kreditforeningslån. En opgørelse herover findes offentliggjort i Statistiske Efterretninger for 1945 samt i Statistisk Årbog for de følgende år.

4. *Bank-, børs- og pengeforhold iøvrigt.*

Til belysning af bank- og børsvirksomheden samt pengeforholdene m. v. gives hvert år i Statistisk Årbog i lighed med tidligere en lang række oversigter, bl. a. over Nationalbankens diskonto og hovedbankernes rentesatser, valutakurserne på de vigtigste fremmede pladser, den offentlige omsætning af aktier og obligationer, de større aktieselskabers udbytteprocenter og Københavns børskurser for værdipapirer. Et månedligt indekstal for aktie- og obligationskurserne er beregnet siden 1921 og findes offentliggjort dels i Statistisk Årbog og dels i Statistiske Efterretninger, fra 1927 månedligt. I det hele taget gælder det om de fleste af de omhandlede forhold, at de findes belyst i Statistiske Efterretninger i den tabellariske månedsoversigt over de økonomiske bevægelser.

Til yderligere orientering om renteniveauet har Departementet i årene siden 1924 i Statistiske Efterretninger på grundlag af kursnoteringerne for en enkelt måned offentliggjort en årlig beregning af den gennemsnitlige effektive rente for en række stats-, kreditforenings- og hypotekforeningsobligationer. Fremtidig vil den effektive rente af nogle få udvalgte papirer blive meddelt månedligt i nævnte tabeloversigt i Statistiske Efterretninger.

5. *Statistik over forsikringsvirksomheden.*

En samlet opgørelse over forsikringsvirksomheden i Danmark foretoges af Departementet første gang for året 1921, idet man indhentede oplysninger, herunder årsregnskaber, så vidt muligt fra alle forsikringsselskaber og på grundlag heraf tilvejebragte oplysninger om

selskabernes kapitalforhold, præmieindtægt og skadeudgifter med den fordeling efter brancher, som kunne udledes af årsregnskaberne. Oplysningerne var dog især for de gensidige selskabers vedkommende langt fra fuldstændige, og fordelingen på brancher kunne, da årsregnskaberne sjældent var tilstrækkeligt specificerede, kun til dels gennemføres.

Departementet gik derfor to år efter over til at udsende spørgeskemaer, hvor selskabernes præmieindtægt fordeltes på enkeltbrancher. Derimod undlod man at spørge om skadeudgiften. På dette grundlag, der således, bortset fra at visse mindre selskaber ikke var medindbefattede, tillod en fuldstændig opgørelse af præmieindtægten indenfor hver enkelt branche, har Departementet for årene 1923—36 inkl. udarbejdet årlige opgørelser over forsikringsvirksomhedens omfang.

Efter at lov om skadesforsikringsvirksomhed af 2. maj 1934 har påbudt indsendelse til Forsikringsrådet af de under loven hørende forsikringsselskabers regnskaber på særligt foreskrevne formularer, er udarbejdelsen af statistiken over forsikringsvirksomheden (nu også omfattende skadeudgiften fordelt på brancher) overgået til Forsikringsrådet.

Resultater af dettes opgørelser, der er suppleret med oplysninger for forsikringsselskaber, der ikke henhører under loven, stilles såsnart de foreligger til rådighed for Departementet, som på grundlag heraf udarbejder en årlig, i Statistiske Efterretninger offentliggjort oversigt over forsikringsvirksomheden. De endelige tal fra Forsikringsrådets opgørelser meddeles i tabeller i Statistisk Årbog.

M. Retsplejestatistik.

Herunder behandles dels den borgerlige retspleje, dels straffetretsplejen.

Statistiken over den civile retspleje udarbejdes på grundlag af årlige indberetninger fra retterne. Resultaterne er offentliggjort for

5-årige perioder, for årene indtil 1935 i Statistisk Tabelværk og for femårene 1936—40 og 1941—45 i Statistiske Meddelelser.

I forbindelse med retsplejereformens gennemførelse i 1919 skete der en gennemgribende ændring af de pågældende indberetningers form og indhold, særlig for så vidt angår retssagerne. Indberetningskemaerne er også senere ændret, efterhånden som ændringer i lovgivningen har gjort dette påkrævet; men bortset herfra fremtræder statistiken over den civile retspleje i væsentlig samme form som tidligere.

Statistiken over strafferetsplejen hvilede indtil retsplejereformens gennemførelse i 1919, dels på årlige indberetninger fra retsbetjentene, dels på de fra strafferegistrene indsendte straffekort. Førstnævnte indberetningsmateriale afløstes herefter af årlige indberetninger, dels fra retterne, dels fra politikredsene, hvilke indberetninger siden er ændret flere gange og navnlig efter, at borgerlig straffelov af 15. april 1930 fra 1. januar 1933 var trådt i stedet for den tidligere straffelov af 1866. Resultaterne af kriminalstatistiken er for årene 1916—25 og 1926—32 offentliggjorte i Statistisk Tabelværk, og for 1933 og fremefter i Statistiske Meddelelser, således at oplysninger for årene 1933—37 og 1938—39 foreligger samlet i to hefter, medens oplysningerne fra og med 1940 meddeles i årlige hefter.

På grundlag af indberetningerne fra retterne meddeles oplysning om antallet af sager og tiltalte i disse, fra 1919 med fordeling efter sagernes behandlingsmåde som nævningesager, statsadvokatsager, militære straffesager og politisager. Fra 1937 gives for statsadvokatsagernes vedkommende tillige oplysning om, i hvilket omfang domsmænd har medvirket ved afgørelsen.

Ved indførelsen af indberetningerne fra politikredsene tilførtes der statistiken nye oplysninger, navnlig om anmeldte forbrydelser og antallet af de for forbrydelsen anholdte og sigtede personer, samt om tiltalefrafald og bødeforelæg (retsplejelovens § 931). Fra 1933 omfatter indberetningskemaerne tillige antal anmeldte og opklarede overtrædelser af alle de hyppigst anvendte paragraffer i straffeloven.

Hovedgrundlaget for statistiken om strafferetsplejen er imidlertid stadig straffekortene, der indsendes for alle egentlige kriminelle sager og for politiforseelser af mere væsentlig betydning. Regler om kortenes udstedelse og indsendelse findes i Justitsministeriets cirkulære af 30. juni 1939. Dette individuelle straffekortmateriale danner grundlaget for domfældelsesstatistiken, der omfatter samtlige personer, dømt for overtrædelse af borgerlig straffelov samt lov om svangerskabsafbrydelse af 18. maj 1937 §§ 6 og 7.

Straffekortmateriale udgør endvidere grundlaget for de i kriminalstatistiken meddelte oplysninger om det årlige antal nytilkomne forbrydere. Oplysningerne herom er en forudsætning for udarbejdelsen af en tilbagefaldsstatistik. I tabelværkerne er optaget oversigter over tilbagefaldene for de enkelte årgange af forbryderbegyndere gennem tiårige perioder op til 1932, da denne statistik måtte afbrydes, idet det ikke var muligt at samarbejde tilbagefald efter den gamle og den ny straffelov.

For tiden efter 1933 er der endnu ikke offentliggjort nogen tilbagefaldsstatistik, men en sådan har i nogen tid været under udarbejdelse. Grundlaget er ligesom tidligere de i Departementet udarbejdede tilbagefaldskort for samtlige forbryderbegyndere med oplysning om alle de i periodens løb skete tilbagefald vedrørende overtrædelser af borgerlig straffelov.

Da kriminalforskningen gennem de senere år har været i stærk udvikling, kan det allerede nu forudses, at det ved straffekortene tilvejebragte ret summariske oplysningsmateriale næppe vil strække til at opfylde de krav, der i fremtiden vil blive stillet til kriminalstatistiken. De udvidede krav vil formentlig dreje sig om oplysninger om forbryderens milieu, opdragelse, uddannelsesgrad, familieforhold og økonomiske forhold, samt evt. nærmere oplysninger om gerningsstedet og det nøjagtige tidspunkt for forbrydelsens begåelse m. v.

Endelig skal anføres, at Departementet har modtaget årlige indberetninger fra retterne vedrørende de i henhold til lov nr. 259 af 1. juni 1945 med senere ændringer og lov nr. 406 af 28. august 1945

pådomte sager angående landsforræderi og anden landsskadelig virksomhed, hvorom oplysninger er meddelt i Statistisk Årbog samt i foreløbige redegørelser i Statistiske Efterretninger. Straffekortmaterialet for de i henhold til disse straffetillægslove domfældte er udskilt til særlig behandling, idet det er hensigten senere at meddele en samlet endelig oversigt over disse ekstraordinære forbrydelser.

N. Anden statistik.

1. Aktieselskabsstatistik.

Ved lov om aktieselskaber af 29. september 1917 indførtes anmeldelsespligt til det ved samme lov oprettede Aktieselskabsregister for bestående og nye selskaber. Samtidig blev det pålagt alle indregistrerede selskaber at afgive meddelelse til registret om ændringer af de indregistrerede oplysninger og om ophør. Den gældende aktieselskabslov af 1930 indeholder tilsvarende bestemmelser om anmeldelsespligt.

Anmeldelse til registret skal angive en række nærmere fastsatte oplysninger om selskabets forhold, herunder navnlig oplysninger om selskabets navn, hjemsted, formål, aktiekapitalens størrelse og fordeling i aktier, hvormeget der er indbetalt på aktierne, hvornår det mulige restbeløb kan fordres indbetalt, hvorvidt aktierne skal lyde på navn eller kan lyde på ihændebarer m. m.

Loven pålægger desuden selskaberne at indsende et eksemplar af regnskabet, som skal indeholde et driftsregnskab og en statusopgørelse.

På grundlag af de herved tilvejebragte oplysninger, som stilles til Departementets rådighed af Aktieselskabsregistret, påbegyndtes i 1921 udarbejdelsen af en årlig aktieselskabsstatistik omfattende 1) aktieselskabsbestanden pr. 1. januar samt til- og afgang i selskabernes antal og kapital i det sidst forløbne år og 2) aktieselskabernes regnskabsresultater.

Da der i aktieselskabsloven kun stilles meget beskedne krav til selskaberne med hensyn til regnskabsopstillingen, er det indsendte

regnskabsmateriale meget uensartet. Det har derfor været nødvendigt at begrænse regnskabsopgørelsen til de vigtigste poster — hovedsagelig statusposter — nemlig egenkapital, herunder reservefonds, gæld, over- eller underskud, henlæggelser samt udbetalt dividende og dividende-percent. Fra og med 1948 er statistiken dog udvidet med opgørelse af selskabernes afskrivninger.

De modtagne oplysninger om virksomhedernes formål er meget summariske og usikre, hvorfor det navnlig for de mindre selskaber kun har været muligt at foretage en ret grov og noget usikker fordeling af aktieselskaberne efter erhverv.

Medens opgørelsen over aktieselskabsbestanden samt over til- og afgang i årets løb er fuldstændig, omfatter statistiken vedrørende aktieselskabsregnskaberne ikke samtlige selskaber, idet regnskaber mangler bl. a. for de likviderende selskaber. De manglende regnskaber hidrører dog overvejende fra små selskaber.

Aktieselskabsstatistiken for årene 1921—32 er offentliggjort i Statistiske Meddelelser. Den løbende statistik offentliggøres i Statistiske Efterretninger og Statistisk Årbog.

2. *Brandskadestatistik.*

Foranlediget ved en stigende interesse for brandårsagsforholdene påbegyndte Departementet udarbejdelsen af en årlig brandskadestatistik, første gang vedrørende de i 1934 indtrufne brande, idet man formåede Statspolitiet til på grundlag af hos dette tilgængelige aktstykker at lade udskrive indberetningskort for hver brand, der havde medført skade på bygninger. Opgørelserne viste de pågældende brandes fordeling efter årsag, ligesom også beløbet for bygningsskaderne fordeltes herefter.

Efter forhandling med de anerkendte, gensidige bygningsbrandforsikringsselskaber gik man senere, første gang for 19³⁸/₃₉, over til at erstatte ovennævnte materiale, der i visse henseender var ufuldstændigt, med opgørelser foretagne af de omhandlede forsikringsselskaber for hver sit område, og som velvilligt stillede til rådighed af disse. Ved

sammentælling af disse opgørelser udarbejdedes en tilsvarende årsagsstatistik som den hidtidige. Statistikens hovedresultater er hvert år offentliggjort i Statistiske Efterretninger.

3. Undervisningsstatistik.

Den del af undervisningsstatistiken, som bearbejdes i Departementet, omhandler følgende områder:

1) Folkeskolen, 2) Eksamensskolerne, 3) Folkehøj-, landbrugs- og husholdningsskolerne, og 4) Højere læreanstalter og videregående faglige skoler.

For folkeskolen modtog Departementet tidligere de såkaldte provsti-indberetninger til låns gennem Undervisningsministeriet til bearbejdelse, men fra og med 1934 modtager Departementet fra Statskonsulenten for folkeskolerne m. v. kartotekskort for de enkelte kommuner og skoler til bearbejdelse.

Resultaterne af bearbejdelsen offentliggøres årligt i Statistiske Efterretninger og i Statistisk Årbog, medens der hvert femte år foretages en mere omfattende bearbejdelse, hvis resultater offentliggøres i et hefte af Statistiske Meddelelser om børneskolen, også omfattende eksamensskolerne.

Om eksamensskolerne (statsskolerne, kommunale og private gymnasier, mellem- og realskoler) modtager Departementet særskilte indberetninger direkte fra de enkelte skoler, og resultatet af bearbejdelsen offentliggøres årligt i Statistiske Efterretninger og Statistisk Årbog, samt som foran nævnt hvert femte år i et hefte om børneskolen, hvori der i et særligt afsnit gives mere specielle oplysninger også om ekksamensskolerne.

Ligesom tidligere belyses folkehøj- og landbrugsskolerne statistisk på grundlag af et til Undervisningsministeriet indsendt materiale vedrørende de enkelte skoler. Efter at lov nr. 113 af 31. marts 1931 har givet tilsvarende regler for godkendelse og understøttelse m. v. for husholdningsskoler som for folkehøj- og landbrugsskoler, udarbejdes der også en statistik for husholdningsskolerne på grundlag

af Undervisningsministeriets materiale. For de enkelte år meddeles resultatet af bearbejdelsen i Statistiske Efterretninger og hvert femte år udgives et hefte af Statistiske Meddelelser med mere udførlige oplysninger om såvel folkehøj- og landbrugsskoler som husholdningsskoler.

Endelig indhentes hvert år til brug for en oversigt i Statistisk Årbog oplysninger om antallet af elever og lærere samt antal beståede eksaminer ved en række højere læreanstalter og videregående faglige skoler.

Efter Undervisningsministeriets ønske blev der på skemaerne for folketællingen i 1940 optaget spørgsmål vedrørende den skolegang og senere uddannelse, som alle personer mellem 14 og 29 år havde gennemgået. Resultatet af bearbejdelsen af disse spørgsmål er meddelt i Statistisk Tabelværk vedrørende Folketællingen 1940, bind II.

4. Statistik over offentlige valg.

Valgene til Folketing og Landsting samt til de kommunale råd har langt tilbage i tiden været genstand for statistisk bearbejdelse, såvel hvad angår oplysningerne om vælgertal og stemmetal som om de opstillede og de valgte kandidater.

Vedrørende folketingsvalgene påbegyndtes statistiken allerede i 1849. I heftet vedrørende valget i 1918 er givet en oversigt over de ved alle tidligere folketingsvalg benyttede valgmåder. Siden 1918 har man efter Indenrigsministeriets anmodning foretaget den i valgloven påbudte beregning af selve valgopgørelsen med fordeling af kreds- og tillægsmandater. Beregningen offentliggøres i Statistiske Efterretninger, medens den udførlige valgstatistik ligesom tidligere udsendes i Statistiske Meddelelser.

I valghefterne har Departementet iøvrigt stadig fulgt den tradition at give en udførlig oversigt over selve valgreglerne og de ændringer, der fra tid til anden er foretaget i valglovens bestemmelser desangående. Der offentliggøres endvidere en detaljeret oversigt over valgdeltagelsen og den partivise stemmefordeling indenfor hver valgkreds

og i hver kommune, samt en fuldstændig liste over de opstillede og de valgte kandidater og disses stemmetal.

Den med valglovsændringen i 1945 indførte bestemmelse, hvorefter stemmeoverføringen på de enkelte kandidater sker ved beregning i stedet for ved udtrækning af stemmesedler, medførte, at Departementet efter Indenrigsministeriets anmodning også foretager denne beregning til brug ved udvælgelsen af de valgte kandidater og til opstilling af stedfortræderlisten.

Siden 1920, hvor der som følge af grundlovsændringen afholdtes 3 folketingsvalg, har der været afholdt 10 valg, nemlig i 1924, 1926, 1929, 1932, 1935, 1939, 1943, 1945, 1947 og 1950.

Statistiken over landstingsvalgene og de forudgående valgmandsvalg påbegyndtes i 1898, og siden 1918 er resultaterne offentliggjort i Statistiske Meddelelser. Her gives en oversigt over vælgertal og stemmetal ved valgmandsvalgene særskilt for hvert parti i hver valgmandskreds; stemmetallene i hver enkelt kommune trykkes derimod ikke, men findes som manuskript i Departementet. Ligeledes meddeles en oversigt over de opstillede og de valgte kandidater samt disses stemmetal ved selve landstingsvalgene. Efter 1920 er afholdt 7 landstingsvalg, nemlig i 1924, 1928, 1932, 1936, 1939, 1943 og 1947, hvortil kommer et ekstraordinært valg i en af landstingskredsene i 1945.

Også resultaterne af den i forbindelse med forslaget om ændring af grundloven i 1939 afholdte folkeafstemning er offentliggjort i Statistiske Meddelelser.

Vedrørende valgene til by- og sogneråd foreligger de første statistiske oplysninger fra omkring århundredskiftet, og siden 1904 er også disse resultater offentliggjort i Statistiske Meddelelser efter hvert valg. Siden 1920 er der udsendt hefter vedrørende 8 valg til by- og sogneråd, nemlig i 1921 (1922 i de sønderjyske landsdele), 1925, 1929, 1933, 1937, 1943, 1946 og 1950. Disse valghefter giver oplysning om vælgertal og stemmetal særskilt for hver enkelt kommune samt stemmernes fordeling på de opstillede lister, der ikke altid følger de fra rigsdagsvalgene kendte politiske partigrupper.

Efter at valgene til amtsrådene fra og med 1935 sker ved direkte valg (fra 1946 samtidig med valgene til by- og sogneråd), er også resultaterne af disse valg offentliggjort i Statistiske Meddelelser. I heftet vedrørende valget i 1935 er givet en historisk oversigt over valgreglerne ved alle tidligere amtsrådsvalg samt over de ved loven af 1933 indførte nye valgregler. Resultaterne vedrørende amtsrådsvalgene offentliggøres dog kun for amtsråds kredsene som helhed, men oplysningerne om stemmeafgivningen i de enkelte kommuner er tilgængelige ved henvendelse i Departementet.

Oplysninger om menighedsrådsvalgene har siden disse råds oprettelse i 1922 kun været meddelt Departementet rent summarisk, idet der ikke tidligere har været foreskrevet nogen bestemt form for den indberetning om valget, som menighedsrådene skulle afgive til biskopperne. Men efter at loven af 12. april 1949 om menighedsrådsvalgene er trådt i kraft, har menighedsrådene pligt til at indsende valgopgørelsen til biskopperne på særligt dertil indrettede skemaer, og ved Kirkeministeriets cirkulære af 4. oktober 1949 er det bestemt, at disse skemaer umiddelbart efter valgenes afslutning skal tilstilles Departementet til brug for udarbejdelsen af en statistik over menighedsrådsvalgene.

5. Biblioteksstatistik.

De i Statistisk Årbog også før 1920 meddelte oversigter over de statsunderstøttede folke- og børnebibliotekers virksomhed er blevet videreført. Endvidere har Departementet, delvis i samarbejde med Statens Bibliotekstilsyn og biblioteksorganisationerne, udarbejdet en biblioteksstatistik for 1925, omfattende samtlige landets biblioteker af betydning, samt foretaget opgørelser over fagbibliotekerne ved udgangen af 1930 og de faglige og videnskabelige bibliotekers virksomhed i 19⁴¹/₄₂. Alle tre undersøgelser er offentliggjort i Statistiske Efterretninger og delvis også i Statistisk Årbog, hvor man desuden gennem en årrække har givet mere summariske årlige oplysninger om de større faglige og videnskabelige bibliotekers virksomhed.

6. *Idrætsstatistik.*

Den første almindelige idrætsstatistiske undersøgelse foretog Departementet i 1938 og der er i 1943 og 1948 iværksat lignende undersøgelser. Idrættens store og stærkt voksende betydning havde efterhånden gjort sådanne undersøgelser ønskelige, og statistiken udarbejdedes blandt andet efter ønske af og i samarbejde med Dansk Idræts Forbund med det formål at skaffe oplysninger om idrætsudøvelsens omfang og betingelser.

Materialet er indhentet dels ved udsendelse af spørgeskemaer til de enkelte idrætsorganisationer vedrørende antallet af idrætsudøvere, størrelsen af medlemskontingent, antallet af instruktører samt de benyttede idrætsanlægs art, ejerforhold og udstyrelse, og dels ved indsamling af oplysninger fra de enkelte kommuner om de i kommunerne beliggende idrætsanlæg samt om kommunernes støtte til idrætten.

Resultaterne af hver af de foran omtalte undersøgelser findes offentliggjort i Statistiske Efterretninger og Statistisk Årbog.

7. *Turiststatistik.*

Spørgsmålet om tilvejebringelsen af en statistik over udenlandske turisternes besøg i Danmark, der dels kunne danne grundlag for turistpropagandaen og dels tjene til vurdering af den rolle, turistindtægterne spiller for landets betalingsbalance, har i mellemkrigsårene flere gange været rejst. På foranledning af Udenrigsministeriets udvalg af 1934 for turistpropaganda i udlandet foretog Departementet med politimestrenes bistand en undersøgelse over antallet af ankomne udenlandske gæster til provinsens hoteller i 1933 (for Københavns vedkommende forelå en sådan statistik allerede); men først efter at et af Turistforeningen for Danmark nedsat udvalg, hvori Departementet var repræsenteret, havde fremsat et detailleret forslag til udarbejdelsen af en regelmæssig statistik over besøget af udenlandske turister, lykkedes det at få en sådan statistik påbegyndt fra juni 1938.

Statistikens grundmateriale udgøres af de blanketter for til- og afmelding, som i henhold til fremmedloven skal udfyldes for alle her

i landet overnattende udlændinge, og hvoraf afmeldingsblanketterne gennem politiet indsendes månedsvis til Departementet.

Opgørelserne, der viser antallet af besøgende udlændinge af de forskellige nationaliteter samt det antal dage, disse har opholdt sig på de forskellige lokaliteter, henholdsvis på hoteller, pensionater, privat logi etc., offentliggøres for hver måned i Statistiske Efterretninger. I begyndelsen af 1940 standsedes opgørelserne, de blev genoptaget fra januar 1946.

8. Alkoholstatistik.

Til belysning af ædruelighedsforholdene har Departementet ved forskellige lejligheder foretaget statistiske undersøgelser, der dog hyppigst har indskrænket sig til at behandle alkoholerhvervenes udbredelse og omfang. Dette gælder således »Beværtersstatistik 1920«, hvori antallet af udskænkings- og udsalgssteder med og uden stærke drikke i de enkelte by- og sognekommuner er opgjort på grundlag af oplysninger indhentet fra kommunalbestyrelserne. Iøvrigt har arten og omfanget af Departementets alkoholstatistik hovedsagelig været bestemt af de forskellige ædruelighedskommissioners ønsker og af det ved lovgivningsforanstaltninger fremkomne materiale.

Efter restaurationsafgiftens indførelse i 1922 udarbejdede Departementet på grundlag af det herigennem fremkomne materiale, der bl. a. tillod en fordeling af restaurationsvirksomhederne efter bevillingens art, herunder også efter om denne gav ret til udskænkning af stærke drikke eller ej, årlige opgørelser over disse virksomheders antal og samlede omsætning. Opgørelserne meddeltes for årene 19²²/₂₃—²⁵/₂₆ i et hefte af Statistiske Meddelelser og derefter for årene indtil restaurationsafgiftens ophævelse (³¹/₃ 1930) årligt i Statistiske Efterretninger.

Departementet udarbejdede dernæst en beværtersstatistik for 1930 på samme grundlag som den for 1920 udgavne, idet man dog tillige medtog en særlig opgørelse over de i 1925—29 afholdte kommuneafstemninger over beværters- og gæstgiverbevillinger.

Med vedtagelsen af lov af 22. marts 1930 om afgift af omsætning

af stærke drikke fremkom et nyt materiale, der ganske vist alene vedrørte virksomheder, der havde omsætning af stærke drikke, men til gengæld alle sådanne lige fra fremstillings- og engroshandelsvirksomhederne til restaurations- og detailhandelsvirksomhederne og yderligere gav oplysning om omsætningen specielt af stærke drikke.

I et hefte af Statistiske Meddelelser »Alkoholstatistik 1931—32« er meddelt resultaterne af bearbejdelsen af nævnte materiale, og heri er tillige givet samlede oversigter over visse i Departementets øvrige publikationer anførte data vedrørende æruelighedsforholdene, nemlig størrelsen af alkoholforbruget i dets forskellige former og antallet af drukkenskabsanholdelser. Senere overgik udarbejdelsen af de årlige opgørelser over fremstillings- og omsætningsvirksomhederne for stærke drikke til toldmyndighederne.

I 1949 har Departementet, efter anmodning af Kommissionen af 1947 angående alkoholspørgsmålet, påbegyndt en statistik over anholdelser for drukkenskab, baseret på indberetninger fra politiet for hver enkelt anholdt person.

9. Statistik vedrørende Færøerne.

Færøernes særlige forvaltningsmæssige stilling og de geografiske og erhvervmæssige forhold, der er væsentlig forskellige fra forholdene i Danmark iøvrigt, har i årene 1920—1950 ligesom i den foregående tid medført, at statistiken for Færøerne på forskellige områder har måttet tilrettelægges noget anderledes end den øvrige officielle statistik. Krigsårene, i hvilke den regelmæssige forbindelse med Færøerne var afbrudt, betød også en afbrydelse i indsamlingen af statistiske oplysninger.

For så vidt angår de forskellige områder af statistiken for Færøerne, kan det nævnes, at folketællinger og anden befolkningsstatistik tilvejebringes efter i det væsentlige samme principper som i det øvrige Danmark. Folketællinger er, bortset fra 1940, afholdt i de samme år som i Kongeriget iøvrigt, nemlig 1921, 1925, 1930, 1935 og 1945 og en ny folketælling er planlagt i 1950. Landbrugstællinger omfat-

tende arealbenyttelsen, opgørelse af avlens størrelse, husdyrhold og slagtninger af får og lam er afholdt ca. hvert 5. år indtil krigen; og en ny tælling er planlagt i 1950. Statistik over ind- og udførsel samt skibsfart, der indtil krigens begyndelse udarbejdedes årligt på grundlag af det ved bistand af de færøske toldmyndigheder tilvejebragte materiale, er påny sat i gang efter befrielsen.

Statistiken for Færøerne indsamledes indtil 1933 for handelsstatistikens vedkommende på basis af en bestemmelse i § 8 i lov af $21/3$ 1855 om Ophævelse af den kongelige Enehandel paa Færøerne, medens oplysningerne om folketal, kreaturbestand m. v. indhentes i henhold til § 31 i lov af $28/2$ 1872 om de færøiske Landkommuners Styrelse.

Blandt andet for at skaffe hjemmel til indsamling af oplysninger til brug for den for Færøerne så vigtige fiskeristatistik gennemførtes i 1933 en lov for Færøerne om statistik (Lov nr. 95 af $25/3$ 1933), der foruden de for fiskeristatistiken nødvendige bestemmelser også indeholdt regler om befolkningens forpligtelse til at give oplysninger til brug for landbrugsstatistiken og endvidere om afgivelse af oplysninger til brug for handels- og skibsfartsstatistik. I forbindelse med nyordningen af Færøernes styre, jfr. lov nr. 137 af 23. marts 1948, forhandlede Departementet med repræsentanter for de færøske myndigheder om den fremtidige tilrettelæggelse af statistiken, og samtidig hermed en forbedring af det statistiske materiale og en udbygning af statistiken. Der foreligger ikke indtil efteråret 1950 endelige resultater af disse forhandlinger.

Statistiken om Færøerne er offentliggjort dels i særlige hefter af Statistiske Meddelelser omfattende henholdsvis årene 1918—25, 1925—32 og 1933—35, dels i et særligt afsnit af Statistisk Årbog, der i videst muligt omfang føres ajour, og i hvilket foruden de ovennævnte områder af statistiken offentliggøres den af Sundhedsstyrelsen udarbejdede statistik over sygdomme og dødsårsager, det af de færøske prismyndigheder udarbejdede detailpristal m. v. Endvidere er der i årene før krigen offentliggjort forskellig statistik vedrørende Fær-

øerne i Statistiske Efterretninger, således bl. a. omhandlende fiskeomsætning, fiskebeholdninger og skibsfart.

10. *Statistik vedrørende Grønland.*

Statistiken vedrørende de danske kolonier i Grønland har i årene 1920—1950 ligesom i den foregående tid udgjort et særligt område af den officielle statistik, idet forholdene i Grønland er så forskellige fra forholdene i de øvrige dele af det danske rige, at oplysningerne om Grønland ikke vil kunne indpasses i den almindelige statistik. Afspørringen i krigsårene medførte, ligesom tilfældet var for Færøerne, en afbrydelse i den grønlandske statistik, der kun i nogen grad har kunnet udfyldes efter krigens afslutning.

Der afholdtes i den her omhandlede periode folketællinger på Grønland i årene 1921, 1930 og 1945. Statistik for Grønland tilvejebringes iøvrigt i væsentligt omfang ved Grønlandsdepartementets (indtil 1949 Grønlands Styrelses) foranstaltning. Foruden befolkningsstatistik (folketællinger, ægteskaber, fødsler og dødsfald) foreligger statistik over medicinalpersonale og sygehuse m. v., vareomsætning med udlandet, transportmidler og fangstredskaber, postbesørgelse, husdyrbestand, fangst af vildt og fisk, Statens indtægter og udgifter vedrørende Grønland m. v.

Statistiken vedrørende Grønland offentliggøres for folketællingernes vedkommende i hefter af Statistiske Meddelelser; derudover offentliggøres statistiken i et særligt afsnit af Statistisk Årbog.

0. **Stats-Brandforsikringsfonden.**

Ved udgangen af den første verdenskrig var Stats-Brandforsikringsfondens risiko vokset betydeligt som følge dels af nyindtegninger og dels af den skete stærke prisstigning. Da fondens løbende indtægter alene bestod i renterne af dens formue, måtte det forudses, at fondens driftsregnskab som følge af forøgede skadeudgifter ville vise stigende underskud og dens kapital efterhånden opspises. For at hindre

dette bestemtes det ved en ny lov af 22. december 1920, at der hos forsikringstagerne skulle indkræves et årligt bidragsbeløb til fonden, dels et for alle risici forholdsvis lige stort grundbeløb og dels et for farligere risici særskilt fastsat tillægsbeløb. Samtidig udvidede loven fondens virkefelt til tillige at omfatte forsikringen af objekter, for hvilke Staten m. v. er pligtig at yde erstatning for skade ved brand eller eksplosion, og endelig pålagdes der fondens administration tilsynspligt med de indtegnede bygninger m. v.

Efter indførelsen af nævnte årsbidrag kunne fondens regnskab gennem en årrække afsluttes med overskud, der i henhold til lovens bestemmelser henlagdes til forøgelse af formuen. Fra og med finansåret 19³¹/₃₂ standsedes bidragsopkrævningen (bortset fra bidraget af de til de kirkelige embeder hørende bygninger), men genoptoges fra og med finansåret 19³⁶/₃₇, omend kun for så vidt bidraget af farligere risici angik.

Ifølge vedtægten skal der afholdes omvurdering af de indtegnede bygninger med ikke over 10 års mellemrum. En almindelig omvurdering afholdtes i 1928, men i 1938 traf Finansministeriet bestemmelse om, at almindelig omvurdering indtil videre ikke skulle afholdes, idet man ønskede at undgå de hermed forbundne betydelige omkostninger. For at erstatning for indtræffende skader desuagtet kan ydes med beløb, der svarer til de på skadetidspunktet gældende værdier, er der siden gennem tekstanmærkning på de årlige finanslove givet fonden bemyndigelse til at beregne erstatningerne på grundlag af forsikringssummer, der er reguleret i forhold til ændringerne i byggeomkostningsniveauet.

Da brand- og eksplosionsskader, der skyldes krigen, ifølge vedtægten var undtaget fra fondens risiko, bestemtes det ved vedtægtsændring af 7. februar 1941, at sådanne skader på sædvanlig måde skulle anmeldes til fonden og med Finansministeriets godkendelse evt. dækkes af denne. Ved vedtægtsændring af 14. september 1942 udvidedes dette til at gælde også krigsskader, der ikke tillige var brand- eller eksplosionsskader, og det bestemtes, specielt hvad de til kirkelige

embeder hørende bygninger angik, at disse i fonden var forsikret mod krigsskade efter samme regler som de i henhold til krigsforsikringslovene gældende. Det samlede fonden vedkommende krigsskadebeløb er anslået at udgøre ca. 8,8 mill. kr. Heraf falder ca. 0,2 mill. kr. på præstegårdene m. v., af hvilke opkræves krigsforsikringsbidrag med de i krigsforsikringslovene fastsatte satser, medens resten af krigsskadeerstatningsbeløbet er eller forventes refunderet fonden ved tilskud fra statskassen.

Også de civile skader viste under og navnlig efter den anden verdenskrig stærkt stigende beløb, hvortil forskellige forhold bidrog, foruden prisstigningen betydelige nyindtegninger, herunder et stort antal brandfarlige træbarakker o. l.

Dette har medført, at fondens regnskab i enkelte år måtte afsluttes med væsentlige underskudsbeløb, men til trods herfor er fondens formue dog fra $3\frac{1}{3}$ 1920 til $3\frac{1}{3}$ 1950 vokset fra 5,1 til 14,9 mill. kr. Heroverfor står en samlet risiko, der på sidstnævnte dato er opgjort til 2 532 mill. kr., men som, når prisstigningen tages i betragtning, må regnes at ligge mindst 50 pct. højere.

Bilag I.

Fortegnelse over love m. v. vedrørende Det statistiske Departement og dets virksomhed 1920—1950.

Departementets opgaver og organisation.

- Lov nr. 221 af $16/12$ 1895 om ordningen af Statens statistiske Bureau.
Finansmin. skrivelse af $19/6$ 1941 til samtlige ministerier ang. indsamling og bearbejdelse af statistisk materiale.
Lov nr. 489 af $12/9$ 1919, nr. 126 af $27/6$ 1927, nr. 98 af $21/3$ 1931 og nr. 301 af $6/6$ 1946 om Statens tjenestemænd.
Normeringslovene for finansårene $1921/22$, $1922/23$, $1923/24$, $1926/27$, $1927/28$, $1928/29$, $1929/30$, $1942/43$, $1943/44$, $1944/45$, $1945/46$, $1948/49$ og $1949/50$.
De årlige finanslove, hvoraf særlig kan nævnes lov nr. 167 af $21/3$ 1949 (en femte kontorchefstilling).
Finansmin. reglement af $25/4$ 1949 ang. oprettelse af samarbejdsudvalg indenfor Statens styrelser m. v.

Folketællinger.

- Kongelig resolution af $3/9$ 1898 om folketællinger.
Indenrigsmin. cirk. af $14/12$ 1920 ang. en folketælling i 1921.
Indenrigsmin. cirk. af $23/4$ 1921 ang. optagelse på folketællingslisterne af 1. febr. 1921 af oplysning om den ansatte indkomst.
Kongelig resolution af $13/12$ 1924 om folketællinger.
Indenrigsmin. cirk. af $10/9$ 1925 og
Stat. Dep. cirk. $4/10$ 1925 ang. folketællingen den 5. november 1925.
Indenrigsmin. cirk.r af $23/9$ 1930 ang. folketællingen den 5. november 1930.
Indenrigsmin. cirk.r af $18/9$ 1935 ang. folketællingen den 5. november 1935.
Indenrigsmin. cirk.r af $27/9$ 1940 ang. folketællingen den 5. november 1940.
Stat. Dep. cirk. af $30/9$ 1940 om folketællingen den 5. november og om revision af folkeregistrene.
Kgl. resolution af $28/5$ 1945 ang. en ekstraordinær folketælling i hele landet, bortset fra Færøerne den 15. juni 1945.
Indenrigsmin. cirk.r af $30/5$ 1945 ang. en ekstraordinær folketælling den 15. juni 1945.
Stat. Dep. cirkulære af $30/5$ 1945 om folketællingen den 15. juni 1945 og om revision og rekonstruktion af folkeregistrene.

Befolkningsstatistik iøvrigt.

- Indenrigsmin. bek. af $\frac{9}{4}$ 1920 om et mandtalsregister.
- Justitsmin. skrivelse af $\frac{10}{1}$ 1921 ang. statistiske indberetninger fra de sønderjydske landsdele om ægteskaber, fødsler og dødsfald.
- Kirkemin. cirk. af $\frac{21}{3}$ 1921 ang. indberetninger om antallet af konfirmander og af kirkelig indviede ægteskaber i de sønderjydske landsdele.
- Justitsmin. skrivelse af $\frac{21}{8}$ 1921 ang. førelsen af personregistre i de sønderjydske landsdele m. m.
- Justitsmin. cirk. af $\frac{23}{12}$ 1922 ang. statistiske indberetninger om ægteskaber, stiftede ved borgerlig vielse.
- Kirkemin. cirk. af $\frac{29}{2}$ 1924 ang. statistiske indberetninger om kirkeligt indstiftede ægteskaber i de sønderjydske landsdele.
- Lov nr. 57 af $\frac{14}{3}$ 1924 om folkeregistre.
- Stat. Dep. cirk.r af $\frac{25}{11}$ 1925 og $\frac{6}{3}$ 1928 ang. indberetning af forandringer i folkeregistrene.
- Kirkemin. cirk.r af $\frac{18}{1}$ 1926, $\frac{30}{11}$ 1942 og $\frac{9}{1}$ 1943 ang. præsternes statistiske indberetninger om ægteskaber, fødsler og dødsfald.
- Kirkemin. cirk. af $\frac{7}{1}$ 1931 ang. at indsendelse til Statistisk Departement af kirkebogsudskrifter vedrørende dødsfald bortfalder og at indberetningerne om fødsler skal forsynes med oplysning om antallet af tidligere svangerskaber, uden at notering herom sker i kirkebøgerne.
- Justitsmin. skrivelse af $\frac{29}{1}$ 1931, hvorved det pålægges personregisterførerne til brug ved fødselsstatistiken at forsyne udskrifterne om stedfundne fødsler med oplysning om antallet af moderens tidligere svangerskaber m. m.
- Stat. Dep. cirk.r af $\frac{29}{12}$ 1932 og $\frac{5}{4}$ 1945 om indberetning vedrørende personer, der flytter til eller fra udlandet.
- Stat. Dep. cirk.r af $\frac{29}{8}$ 1944 og $\frac{4}{12}$ 1946 om forandringer i folkeregistret.

Landbrugsstatistik.

- Lov nr. 91 af $\frac{25}{3}$ 1933 om statshusmænds rentebetaling, jfr. lov nr. 137 af $\frac{13}{4}$ 1938 og Landbrugsmin. bek. nr. 326 af $\frac{17}{7}$ 1942.
- Lov nr. 406 af $\frac{3}{8}$ 1940 og senere love om erhvervsøkonomiske foranstaltninger, vareforsyning m. v.
- Landbrugsmin. bek. nr. 98 af $\frac{14}{3}$ 1942 og senere bek.r, senest nr. 18 af $\frac{25}{1}$ 1949, angående tilvejebringelse af en vildtstatistik.
- Landbrugsmin. årlige eller hyppigere cirk.r forud for tællinger og opgørelser indenfor landbruget, bl. a. gennem hele perioden vedrørende husdyrhold, arealanvendelse og foldudbytte. Endvidere vedrørende brødkornsbeholdninger (1939), arealer med brødkorn (årlig siden 1940), kartoffelbeholdninger (1940), arbejdsløn (årlig siden 1942), afsvampning af såsæd (1944) og benyttelse af landbrugsmaskiner (1923, 1936 og 1944).

Erhvervstællinger.

- Lov nr. 61 af $\frac{18}{3}$ 1925 om en erhvervstælling i året 1925 med tilsluttende cirk.r af $\frac{2}{4}$, $\frac{16}{5}$ og $\frac{19}{8}$ s. å.

- Lov nr. 47 af $\frac{20}{2}$ 1935 om en erhvervstølling i året 1935 med tilsluttende cirk. af $\frac{15}{4}$ s. å.
- Lov nr. 81 af $\frac{9}{3}$ 1948 om en erhvervstølling i året 1948 med tilsluttende cirk. af $\frac{16}{4}$ s. å.

Erhvervsstatistik iøvrigt.

- Lov nr. 143 af $\frac{20}{4}$ 1913 om arbejde i fabriker m. v. samt det offentliges tilsyn dermed, § 3.
- Lov nr. 108 af $\frac{29}{3}$ 1924 om toldafgifterne m. m., § 45 (industriel produktionsstatistik).
- Lov nr. 360 af $\frac{13}{12}$ 1933 § 6 og senere tilsvarende love om indløseligheden af Nationalbankens sedler og om foranstaltninger til værn for den danske valuta.
- Handelsmin. bek. nr. 153 af $\frac{17}{4}$ 1934 om indberetninger vedrørende den industrielle produktion (månedlige oplysninger om den industrielle produktion og beskæftigelse).
- Lov nr. 77 af $\frac{19}{4}$ 1907, § 1, jfr. lov nr. 146 af $\frac{20}{4}$ 1928 og nr. 169 af $\frac{11}{5}$ 1935 om elektriske stærkstrømsanlæg samt det på grundlag af disse love udfærdigede stærkstrømsreglement, senest af $\frac{1}{10}$ 1946.
- Handelsmin. bek. nr. 235 af $\frac{28}{10}$ 1936 om opgørelse af varebeholdninger.
- Lov nr. 406 af $\frac{3}{3}$ 1940, § 13 og senere tilsvarende love om erhvervsøkonomiske foranstaltninger, vareforsyning m. v., senest lov nr. 464 af $\frac{14}{11}$ 1949.
- Handelsmin. bek. nr. 448 af $\frac{19}{8}$ 1940 ang. afgivelse af visse statistiske oplysninger (Produktion og beskæftigelse i industrien samt detailomsætning og lageropgørelser).

Skibsfartsstatistik.

- Lov nr. 75 af $\frac{29}{3}$ 1904 om rederes forpligtelse til at meddele statistiske oplysninger.
- Tolddepartementets cirkulæresamling nr. 1, 1921, ændret i nr. 1, 1946.

Statistik over motorkøretøjer.

- Indenrigsmin. cirk. af $\frac{19}{3}$ 1923 ang. indsendelse til Det stat. Dep. af fortegnelser over last- og personautomobiler, jfr. Justitsmin. cirk. af $\frac{18}{6}$ 1924.
- Indenrigsmin. cirk. af $\frac{27}{2}$ 1926 ang. politimestrenes indberetninger om til- og afgang i antallet af motorkøretøjer.

Færdselsuhedsstatistik

- Justitsmin. cirk. af $\frac{30}{12}$ 1929 ang. indberetning til statistisk brug om færdselsuheld.

Forholdet til udlandet.

- Lov nr. 88 af $\frac{5}{5}$ 1908 om toldafgifterne m. v. (afgivelse af oplysning om de ind- og udførte varer), jfr. lov nr. 139 af $\frac{20}{3}$ 1918 og lov nr. 108 af $\frac{29}{3}$ 1924.

- Udenrigsmin. bek. nr. 315 af $\frac{9}{8}$ 1923 ang. en den 31. december 1913 i Bryssel undertegnet konvention om tilvejebringelse af en international handelsstatistik.
- Lov nr. 70 af $\frac{29}{3}$ 1924 om oprettelse af en valutacentral, § 3, jfr. lov nr. 314 af $\frac{20}{12}$ 1924, nr. 313 af $\frac{27}{12}$ 1926 og nr. 235 af $\frac{23}{12}$ 1929.
- Lov nr. 360 af $\frac{13}{12}$ 1933, § 6 og senere tilsvarende love om indløseligheden af Nationalbankens sedler og om foranstaltninger til værn for den danske valuta.
- Lov nr. 406 af $\frac{3}{8}$ 1940, § 13 og senere tilsvarende love om erhvervsøkonomiske foranstaltninger, vareforsyning m. v., senest lov nr. 464 af $\frac{14}{11}$ 1949.
- Handelsmin. bek. nr. 293 af $\frac{7}{12}$ 1927 og derefter hvert år om afgivelse af oplysninger til brug ved opgørelse af betalingsbalancen overfor udlandet, senest bek. nr. 494 af $\frac{30}{11}$ 1949.

Prisstatistik.

- Lov nr. 489 af $\frac{12}{9}$ 1919 om Statens tjenestemænd, §§ 89 ff., jfr. lov nr. 126 af $\frac{27}{6}$ 1927, nr. 98 af $\frac{31}{3}$ 1931 og nr. 301 af $\frac{9}{6}$ 1946 (§§ 90 ff).
- Indenrigsmin. cirk. af $\frac{22}{12}$ 1931 ang. oplysninger om detailpriser og huslejen for beboelseslejligheder.
- Lov nr. 100 af $\frac{27}{3}$ 1940 om midlertidige forbrugsafgifter m. m.
- Lov nr. 547 af $\frac{31}{10}$ 1940 om midlertidige forbrugsafgifter m. m.
- Lov nr. 439 af $\frac{24}{10}$ 1941 om midlertidige forbrugsafgifter m. m.
- Lov nr. 488 af $\frac{1}{12}$ 1941 om tilføjelse til lov om arbejdsforhold (»Særpristallet«).
- Lov nr. 430 af $\frac{31}{10}$ 1942 om midlertidige forbrugsafgifter m. m.

Boligforhold.

- Lov nr. 489 af $\frac{12}{9}$ 1919 og senere love om Statens tjenestemænd, jfr. ovenfor under prisstatistik (indhentning af oplysning om huslejens størrelse).
- Lov nr. 481 af $\frac{10}{9}$ 1920 om afgivelse af statistiske oplysninger om husleje m. v.

Offentlig forsorg og -forsikring.

- Lov nr. 67 af $\frac{9}{4}$ 1891 om det offentlige fattigvæsen.
- Lov nr. 77 af $\frac{9}{4}$ 1891 om aldersunderstøttelse til værdige trængende udenfor fattigvæsenet jfr. lov nr. 348 af $\frac{7}{8}$ 1922 om aldersrente.
- Indenrigsmin. cirk. af $\frac{15}{2}$ 1912 ang. indberetninger med hensyn til fattigvæsenet og hjælpekasernerne.
- Lov nr. 101 af $\frac{29}{4}$ 1913 om hjælpekaserner.
- Lov nr. 124 af $\frac{29}{4}$ 1913 om understøttelse til børn af enker.
- Lov nr. 181 af $\frac{20}{5}$ 1933 om offentlig forsorg, senest ændret ved lov nr. 141 og lov nr. 142 af $\frac{31}{3}$ 1950.
- Lov nr. 182 af $\frac{20}{5}$ 1933 om folkeforsikring, senest ændret ved lov nr. 143 af $\frac{31}{3}$ 1950.
- Socialministeriets bek. af $\frac{28}{6}$ 1934 ang. den kritiske revision af kommunernes udgifter i henhold til loven om offentlig forsorg med senere ændringer.

Arbejdsforhold m. v.

- Indenrigsmin. cirk. af $15/5$ 1923 ang. statistik over lærlingeforhold.
 Lov nr. 529 af $22/12$ 1921 om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring, jfr. senest lov nr. 280 af $27/5$ 1950.
 Socialministeriets cirk. af $12/2$ 1932 ang. politiets tilsyn med, at lærlingelovens bestemmelser om oprettelse af lærekontrakter overholdes m. v.

Finansvæsen.

- Lov nr. 104 af $15/5$ 1903 om indkomst- og formueskat til Staten, jfr. lov nr. 149 af $10/4$ 1922 samt de årlige udskrivningslove, senest lov nr. 134 af $21/8$ 1949.
 Lov nr. 103 af $15/5$ 1903 om ejendomsskyld og lov nr. 352 af $7/8$ 1922 om beskatning til Staten af faste ejendomme, jfr. lov nr. 47 af $6/3$ 1936, nr. 660 af $17/12$ 1940, nr. 289 af $3/7$ 1942, nr. 103 af $12/3$ 1943 og nr. 54 af $7/3$ 1944.
 Lov nr. 79 af $20/4$ 1908 om kommunale valg, jfr. lov nr. 87 af $25/3$ 1933 om købstadkommunernes styrelse og lov nr. 88 af s. d. om landkommunernes styrelse.
 Skattedepartementets årlige cirk. vedrørende udfaldet af skatteligningen senest af $2/8$ 1949.
 Indenrigsmin. årlige cirk. ang indsendelse af oversigter over kommuneregnskaber til Det statistiske Departement, senest af $1/8$ 1950.
 Indenrigsmin. cirk. af $26/3$ 1928 og senere tilsvarende cirk. ang. oplysnings-skemaer vedrørende skatteudskrivningerne, senest cirk. af $3/5$ 1949.
 Ministeriet for offentlige arbejder's cirk. af $21/2$ 1939 ang. indsendelse af regnskabsoversigter fra havne.

Pengevæsenet.

- Lov nr. 539 af $4/10$ 1919 om sparekasser, jfr. lov nr. 159 af $18/5$ 1937, nr. 255 af $25/7$ 1938, nr. 344 af $8/7$ 1943 og nr. 262 af $27/5$ 1950.
 Lov nr. 541 af $4/10$ 1919 om banker, jfr. lov nr. 122 af $15/4$ 1930, nr. 254 af $25/7$ 1938, nr. 282 af $2/7$ 1942 og nr. 343 af $8/7$ 1943.
 Handelsmin. bek.r nr. 419 af $21/9$ 1921 og nr. 53 af $12/3$ 1932 om affattelse af bankers månedsbalancer, årsregnskab m. v. samt tilvejebringelsen af en bankstatistik.
 Handelsmin. bek. nr. 300 af $7/7$ 1942 om indberetning til bankinspektøren i henhold til lov nr. 282 af $2/7$ 1942.
 Handelsmin. bek.r nr. 370 og 371 af $20/7$ 1943 og derefter hvert år, senest bek.r nr. 35 af $2/2$ 1949 og nr. 41 af $9/12$ 1949 om visse indberetninger til bankinspektøren (sparekasseinspektøren) i henhold til lov nr. 344 af $8/7$ 1943.

Aktieselskaber.

- Lov nr. 468 af $20/9$ 1917 om aktieselskaber, jfr. lov nr. 123 af $15/4$ 1930.

Retsplejestatistik.

- Justitsmin. cirk. af $20/6$ 1939 ang. strafferegister, straffekort, akter i straffesager, straffeattester og meddelelser ang. straffefølgning.

Justitsmin. cirk.r af $27/3$ 1920, $26/4$, $21/5$ og $6/9$ 1921, $15/3$ 1928, $29/12$ 1931, $1/2$ 1934, $3/3$ 1938, $30/12$ 1939 og $16/3$ 1940 ang. statistiske indberetninger om retsplejen.

Justitsmin. cirk.r af $6/9$ 1921 og $13/1$ 1939 ang. amternes indberetninger om forligsvæsenet.

Justitsmin. cirkulæreskrivelse af $3/3$ 1947 ang. statistiske indberetninger om straffesager vedr. forræderi og anden landsskadelig virksomhed.

Forsikringsstatistik.

Lov nr. 155 af $2/5$ 1934 om skadesforsikring m. v.

Skoler.

Lov nr. 211 af $20/5$ 1933 om folkeskolens styrelse og tilsyn og tilsynet med private skoler, jfr. lov nr. 200 af $12/4$ 1949.

Offentlige valg.

Lov nr. 79 af $20/4$ 1908 om kommunale valg, jfr. lov nr. 101 af $29/3$ 1924 og lov nr. 291 af $22/12$ 1936.

Lov nr. 139 af $11/4$ 1920 om valg til Rigsdagen, jfr. lov nr. 279 af $9/6$ 1948.

Lov nr. 280 af $30/6$ 1922 om menighedsråd, jfr. lov nr. 207 af $12/4$ 1949.

Ædruelighedsforhold.

Handelsmin. cirk.r af $1/3$ 1949 og $23/3$ 1950 om statistik over anholdte berusede personer.

Færøerne.

Lov af $21/3$ 1855 om ophævelse af den kgl. enehandel på Færøerne.

Lov af $28/2$ 1872 om de færøske landkommuners styrelse.

Lov nr. 95 af $23/3$ 1933 for Færøerne om statistik.

Lov nr. 137 af $23/3$ 1948 om Færøernes hjemmestyre.

Stats-Brandforsikringsfonden.

Lov nr. 543 af $4/10$ 1919, Lønningslov for Folkekirkens tjenestemænd udenfor København og Frederiksberg m. v., § 21 og senere love, senest nr. 418 af $12/7$ 1946, § 33.

Lov nr. 704 af $22/12$ 1920 om Stats-Brandforsikringsfonden.

Vedtægt for Stats-Brandforsikringsfonden af $11/2$ 1921, ændringer heri af $23/10$ 1921, $6/6$ 1925, $18/3$ 1930, $7/2$ 1941, $14/9$ 1942 og $18/6$ 1946.

Lov nr. 282 af $20/6$ 1922 om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v., § 5.

Bilag II.

Tjenestemænd i Det statistiske Departement 1920—1950.*

Departementschefer

- Jensen, Adolph Ludvig Otto*, f. $15/7$ 1866, ansat (ass.) $1/1$ 1896, fuldm. $1/4$ 1897, kontorchef $1/7$ 1903, departementschef $1/11$ 1913, afg. $21/7$ 1936.
Cohn, Einar David, f. $22/7$ 1885, ansat $1/9$ 1903, ass. $1/10$ 1907, fuldm. $1/12$ 1913, kontorchef $1/9$ 1919, departementschef $1/8$ 1936.

Kontorchefer

- Pedersen, Hans Henrik Christian*, f. $7/2$ 1862, ansat 1898, ass. $1/2$ 1902, fuldm. $1/10$ 1907, kontorchef $1/12$ 1913, afg. $21/10$ 1923.
Dalhoff, Johannes Christian Herløv, f. $24/5$ 1880, ansat 1901, ass. $1/8$ 1905, fuldm. $1/4$ 1913, kontorchef $1/1$ 1917, afg. $20/9$ 1924.
Kofoed, Ove Brandt, f. $4/8$ 1883, ansat (ass.) $1/11$ 1907, fuldm. $1/1$ 1917, kontorchef $1/11$ 1923, afg. $20/8$ 1934.
Nybølle, Hans Clausen Jensen, f. $22/2$ 1885, ansat $1/9$ 1910, ass. $1/1$ 1911, fuldm. $1/9$ 1919, kontorchef $1/10$ 1924, afg. $20/4$ 1936.
Korst, Knud Erik Poul, f. $21/1$ 1894, ansat (ass.) $1/2$ 1919, sekr. $1/10$ 1919, fuldm. $1/2$ 1930, ekspeditionssekr. $1/7$ 1933, kontorchef $1/8$ 1934, afg. $21/10$ 1938.
Nielsen, Svend Aage, f. $15/8$ 1893, ansat $1/7$ 1914— $11/8$ 1915, $1/2$ 1916— $21/3$ 1916, $1/8$ 1916— $20/11$ 1917, sekr. $1/10$ 1919, fuldm. $1/4$ 1930, ekspeditionssekr. $1/8$ 1934, kontorchef $1/5$ 1936, afg. $21/12$ 1936.
Skade, Hans Niels, f. $20/12$ 1892, ansat (ass.) $1/4$ 1917, sekr. $1/10$ 1919, fuldm. $1/10$ 1924, ekspeditionssekr. $1/7$ 1931, kontorchef $1/8$ 1936.
Iversen, Mads Christensen, f. $12/4$ 1893, ansat $1/8$ 1920, sekr. $1/7$ 1921, fuldm. $1/7$ 1933, ekspeditionssekr. $1/8$ 1936, kontorchef $1/1$ 1937.
Stjernqvist, Henry, f. $20/8$ 1899, ansat $1/9$ 1920— $21/10$ 1922 og fra $1/2$ 1923, sekr. $1/11$ 1923, fuldm. $1/8$ 1936, ekspeditionssekr. $1/1$ 1937, kontorchef $1/11$ 1938.
Skade, f. Gran, Rigmor Emarentze, f. $17/8$ 1897, ansat $1/8$ 1917— $21/12$ 1919, $1/8$ 1920— $20/9$ 1922 og fra $1/2$ 1924, sekr. $1/10$ 1924, fuldm. $1/8$ 1936, ekspeditionssekr. $1/11$ 1938, kontorchef $1/4$ 1946.

* Fortegnelsen omfatter kun de grupper af tjenestemænd, som sædvanligvis er medtaget i Hof- og Statskalenderen. De enkelte tjenestemænd er rubriceret efter deres stilling i Departementet i oktober 1950 eller deres sidste stilling i Departementet. Indenfor de enkelte grupper er navnene ordnet efter anciennitet.

Bjerke, Kjeld Haakon, f. $\frac{29}{8}$ 1904, ansat $\frac{21}{8}$ 1923— $\frac{21}{12}$ 1924, $\frac{1}{8}$ 1925— $\frac{22}{8}$ 1927 og fra $\frac{1}{8}$ 1929, sekr. $\frac{1}{7}$ 1930, fuldm. $\frac{1}{4}$ 1938, ekspeditionssekr. $\frac{1}{4}$ 1946, tjenstg. kontorchef $\frac{1}{4}$ 1949.

Ekspeditionssekretærer

Christensen, Niels Christian, f. $\frac{16}{1}$ 1862, ansat (ass.) $\frac{1}{1}$ 1896, fuldm. $\frac{1}{4}$ 1903, ekspeditionssekr. $\frac{1}{6}$ 1906, afg. $\frac{21}{1}$ 1932.

Rode, Svend, f. $\frac{17}{9}$ 1872, ansat $\frac{1}{10}$ 1896, ass. $\frac{1}{4}$ 1897, fuldm. $\frac{1}{1}$ 1904, ekspeditionssekr. $\frac{1}{4}$ 1917, afg. $\frac{21}{12}$ 1937.

Olsen, Christian Otto Svend, f. $\frac{10}{8}$ 1887, ansat $\frac{1}{5}$ 1908— $\frac{3}{8}$ 1909 og fra $\frac{1}{1}$ 1912, ass. $\frac{1}{1}$ 1913, sekr. $\frac{1}{10}$ 1919, fuldm. $\frac{1}{7}$ 1921, ekspeditionssekr. $\frac{1}{7}$ 1931, afg. $\frac{21}{7}$ 1944.

Høst, Harald, f. $\frac{28}{8}$ 1891, ansat (ass.) $\frac{1}{9}$ 1913, sekr. $\frac{1}{10}$ 1919, fuldm. $\frac{1}{7}$ 1922, ekspeditionssekr. $\frac{1}{7}$ 1931, afg. $\frac{20}{6}$ 1933.

Steenstrup, Carl Flach, f. $\frac{22}{3}$ 1896, ansat $\frac{1}{9}$ 1919, sekr. $\frac{1}{10}$ 1919, fuldm. $\frac{1}{2}$ 1932, ekspeditionssekr. $\frac{1}{5}$ 1936.

Bonde, Christen Nielsen, f. $\frac{6}{10}$ 1897, ansat $\frac{1}{8}$ 1918— $\frac{21}{8}$ 1919, sekr. $\frac{1}{8}$ 1921, fuldm. $\frac{1}{8}$ 1934, ekspeditionssekr. $\frac{1}{8}$ 1944.

Alsing, Inger Kristiane Marie, f. $\frac{3}{9}$ 1897, ansat $\frac{5}{12}$ 1923, sekr. $\frac{1}{8}$ 1930, fuldm. $\frac{1}{1}$ 1938, ekspeditionssekr. $\frac{1}{4}$ 1946.

Larsen, Helge Orla, f. $\frac{22}{11}$ 1902, ansat $\frac{21}{10}$ 1921— $\frac{20}{9}$ 1923, $\frac{1}{1}$ 1924— $\frac{21}{3}$ 1929 og fra $\frac{15}{8}$ 1930, sekr. $\frac{1}{6}$ 1931, fuldm. $\frac{1}{11}$ 1938, tjenstg. ekspeditionssekr. $\frac{1}{4}$ 1949.

Fuldmægtige

Elberling, Johan Wilhelm, f. $\frac{14}{8}$ 1873, ansat $\frac{1}{7}$ 1899, ass. $\frac{1}{1}$ 1904, fuldm. $\frac{1}{1}$ 1913, afg. $\frac{21}{8}$ 1943.

Kjørboe, Henning, f. $\frac{22}{4}$ 1885, ansat (ass.) $\frac{1}{4}$ 1910, fuldm. $\frac{1}{4}$ 1918, afg. $\frac{20}{11}$ 1920.

Hansen, Meta Kirstine, f. $\frac{22}{12}$ 1865, ansat $\frac{1}{4}$ 1893, ass. $\frac{1}{1}$ 1896, sekr. $\frac{1}{10}$ 1919, fuldm. $\frac{1}{8}$ 1921, afg. $\frac{21}{1}$ 1930.

Bramsnæs, Carl Valdemar, f. $\frac{12}{6}$ 1879, ansat (ass.) $\frac{1}{2}$ 1914, sekr. $\frac{1}{10}$ 1919, fuldm. $\frac{1}{11}$ 1923, afg. $\frac{20}{4}$ 1924.

Kristensen, Kristen Jørgen, f. $\frac{23}{1}$ 1890, ansat $\frac{1}{9}$ 1914, ass. $\frac{1}{1}$ 1917, sekr. $\frac{1}{10}$ 1919, fuldm. $\frac{1}{5}$ 1924, afg. $\frac{21}{3}$ 1930.

Mogensen, Hans Peter Frigaard, f. $\frac{8}{11}$ 1900, ansat $\frac{1}{9}$ 1919— $\frac{20}{9}$ 1922 og fra $\frac{1}{7}$ 1925, sekr. $\frac{1}{7}$ 1926, fuldm. $\frac{1}{1}$ 1937, afg. $\frac{21}{10}$ 1946.

Hinz, Helge, f. $\frac{11}{12}$ 1903, ansat $\frac{29}{11}$ 1924— $\frac{21}{1}$ 1928 og fra $\frac{1}{11}$ 1930, sekr. $\frac{1}{7}$ 1933, fuldm. $\frac{1}{9}$ 1943.

Colding-Jørgensen, Holger, f. $\frac{12}{11}$ 1905, ansat $\frac{1}{12}$ 1930, sekr. $\frac{1}{8}$ 1934, fuldm. $\frac{1}{8}$ 1944.

Bollerup, Carl Erik, f. $\frac{24}{4}$ 1908, ansat $\frac{1}{7}$ 1928— $\frac{21}{10}$ 1928 og fra $\frac{15}{5}$ 1933, sekr. $\frac{1}{5}$ 1936, fuldm. $\frac{1}{4}$ 1945, afg. $\frac{20}{9}$ 1948.

Boserup, Mogens, f. $\frac{28}{8}$ 1910, ansat $\frac{1}{1}$ 1937, sekr. $\frac{1}{12}$ 1937, fuldm. $\frac{1}{4}$ 1946.

Kirstein, Per, f. $\frac{6}{3}$ 1912, ansat $\frac{1}{6}$ 1937, sekr. $\frac{1}{1}$ 1939, fuldm. $\frac{1}{4}$ 1946.

- Nielsen, Johannes*, f. $^{19}/_{12}$ 1911, ansat $^{1}/_{5}$ 1932— $^{28}/_{2}$ 1933, $^{1}/_{2}$ 1934— $^{21}/_{7}$ 1935 og fra $^{1}/_{5}$ 1938, sekr. $^{1}/_{8}$ 1940, fuldm. $^{1}/_{4}$ 1946.
- Normann, Henning*, f. $^{26}/_{7}$ 1905, ansat $^{1}/_{8}$ 1930— $^{29}/_{2}$ 1932, $^{1}/_{1}$ 1933— $^{21}/_{3}$ 1939 og fra $^{1}/_{8}$ 1939, sekr. $^{1}/_{8}$ 1942, fuldm. $^{1}/_{11}$ 1946.
- Hansen, Curt Folmer Weye*, f. $^{9}/_{9}$ 1916, ansat $^{22}/_{7}$ 1935— $^{30}/_{12}$ 1937, $^{1}/_{8}$ 1938— $^{21}/_{10}$ 1940 og fra $^{10}/_{9}$ 1942, sekr. $^{1}/_{3}$ 1944, fuldm. $^{1}/_{10}$ 1948.

Sekretærer

- Christensen, f. Kornerup, Anna Margrethe Pauline*, f. $^{14}/_{3}$ 1861, ansat (ass.) $^{1}/_{12}$ 1880, sekr. $^{1}/_{10}$ 1919, afg. $^{21}/_{8}$ 1923.
- Juel, Margrethe Teckla*, f. $^{21}/_{8}$ 1868, ansat 1891, ass. $^{1}/_{2}$ 1898, sekr. $^{1}/_{10}$ 1919, afg. $^{30}/_{4}$ 1930.
- Heckscher, Esther*, f. $^{3}/_{6}$ 1892, ansat (ass.) $^{1}/_{9}$ 1919, sekr. $^{1}/_{10}$ 1919, død $^{5}/_{12}$ 1924.
- Vedel-Petersen, Knud Otto*, f. $^{24}/_{3}$ 1892, ansat 1912, sekr. $^{1}/_{7}$ 1920, afg. $^{21}/_{7}$ 1922.
- Pedersen, Jørgen Christian*, f. $^{28}/_{7}$ 1890, ansat $^{1}/_{8}$ 1922— $^{22}/_{2}$ 1923 og fra $^{1}/_{4}$ 1925, sekr. $^{1}/_{7}$ 1926, afg. $^{21}/_{10}$ 1930.
- **Lindgren, Erik*, f. $^{12}/_{1}$ 1901, ansat $^{15}/_{12}$ 1925, sekr. $^{1}/_{2}$ 1930, afg. $^{1}/_{10}$ 1950.
- Simonsen, Jens Albert*, f. $^{8}/_{4}$ 1907, ansat $^{1}/_{2}$ 1927— $^{21}/_{5}$ 1927, $^{1}/_{2}$ 1928— $^{21}/_{5}$ 1928, $^{1}/_{9}$ 1929— $^{28}/_{2}$ 1930 og fra $^{1}/_{3}$ 1931— $^{29}/_{2}$ 1932, sekr. $^{1}/_{3}$ 1933, afg. $^{21}/_{1}$ 1939.
- Kampmann, Olfert Viggo Fischer*, f. $^{21}/_{7}$ 1910, ansat $^{2}/_{2}$ 1931— $^{30}/_{9}$ 1932 og fra $^{1}/_{2}$ 1934, sekr. $^{1}/_{8}$ 1936, afg. $^{21}/_{3}$ 1946.
- Buch-Larsen, Jens Louis*, f. $^{19}/_{10}$ 1910, ansat $^{22}/_{2}$ 1932— $^{22}/_{2}$ 1935 og fra $^{1}/_{8}$ 1936, sekr. $^{1}/_{1}$ 1939, afg. $^{30}/_{9}$ 1946.
- Villadsen, Viggo Hougaard*, f. $^{26}/_{4}$ 1913, ansat $^{11}/_{2}$ 1938, sekr. $^{1}/_{3}$ 1940, afg. $^{21}/_{7}$ 1942.
- Døssing, Peter Nørgaard*, f. $^{19}/_{10}$ 1912, ansat $^{1}/_{8}$ 1934— $^{21}/_{1}$ 1936, $^{1}/_{9}$ 1936— $^{3}/_{7}$ 1943 og fra $^{1}/_{3}$ 1944, sekr. $^{1}/_{3}$ 1946.
- Jensen, Harald*, f. $^{21}/_{10}$ 1917, ansat $^{15}/_{7}$ 1944, sekr. $^{1}/_{4}$ 1946.
- Pedersen, Ole Erik*, f. $^{22}/_{10}$ 1917, ansat $^{15}/_{1}$ 1938— $^{15}/_{10}$ 1938 og fra $^{1}/_{7}$ 1944, sekr. $^{1}/_{7}$ 1946.
- Pedersen, Søren Rishøj*, f. $^{5}/_{2}$ 1917, ansat $^{21}/_{4}$ 1938— $^{30}/_{6}$ 1939, $^{1}/_{7}$ 1940— $^{21}/_{12}$ 1940 og fra $^{1}/_{2}$ 1946, sekr. $^{1}/_{3}$ 1947.
- Hansen, Svend Aage*, f. $^{4}/_{4}$ 1919, ansat $^{16}/_{7}$ 1946, sekr. $^{1}/_{8}$ 1948.
- Iversen, Erik*, f. $^{4}/_{10}$ 1919, ansat $^{1}/_{5}$ 1939— $^{21}/_{8}$ 1939, $^{1}/_{8}$ 1940— $^{21}/_{12}$ 1942 og fra $^{15}/_{8}$ 1946, sekr. $^{1}/_{9}$ 1948.
- Kirstein, Torben*, f. $^{2}/_{5}$ 1916, ansat $^{6}/_{9}$ 1937— $^{30}/_{9}$ 1937 og fra $^{1}/_{12}$ 1946, sekr. $^{1}/_{9}$ 1948.
- Dyre, Ebbe*, f. $^{3}/_{9}$ 1922, ansat $^{15}/_{11}$ 1940— $^{21}/_{8}$ 1942, $^{1}/_{2}$ 1943— $^{10}/_{8}$ 1945 og fra $^{1}/_{3}$ 1947, sekr. $^{1}/_{3}$ 1949.
- Bentzen, Axel Frederik Grøngaard*, f. $^{4}/_{6}$ 1917, ansat $^{14}/_{8}$ 1939— $^{21}/_{1}$ 1942 og fra $^{15}/_{7}$ 1947, sekr. $^{1}/_{10}$ 1950.
- Milhøj, Poul Erik*, f. $^{8}/_{2}$ 1921, ansat $^{15}/_{11}$ 1940— $^{21}/_{3}$ 1942 og fra $^{28}/_{1}$ 1948, sekr. $^{1}/_{10}$ 1950.

* Tjenstgørende i Nationalbankens Valutakontor (Direktoratet for Vareforsyning) fra $^{1}/_{2}$ 1932.

Overassistenter

- Bøgh, Ingertha Marie Eleonore*, f. $^{11}/_5$ 1877, ansat $^{1}/_3$ 1913, kontorass. $^{1}/_{10}$ 1919, ass. $^{1}/_7$ 1931, overass. $^{1}/_4$ 1946, afg. $^{21}/_5$ 1947.
- Nørresø, Karen Sofie Nielsen*, f. $^{1}/_3$ 1897, ansat $^{1}/_3$ 1915, kontorist $^{1}/_{10}$ 1919, kontorass. $^{1}/_9$ 1927, ass. $^{1}/_4$ 1936, overass. $^{1}/_6$ 1947.
- Boserup, Käthy*, f. $^{29}/_6$ 1888, ansat $^{1}/_6$ 1917, kontorist $^{1}/_4$ 1920, kontorass. $^{1}/_{11}$ 1931, ass. $^{1}/_4$ 1937, overass. $^{1}/_4$ 1949.
- Tholander, Else Broen*, f. $^{24}/_{11}$ 1895, ansat $^{1}/_2$ 1917, kontorist $^{1}/_{10}$ 1919, kontorass. $^{1}/_8$ 1935, ass. $^{1}/_1$ 1942, overass. $^{1}/_4$ 1949.
- Thygesen, Maria Elisabeth*, f. $^{11}/_1$ 1896, ansat $^{1}/_6$ 1917, kontorist $^{1}/_3$ 1921, kontorass. $^{1}/_2$ 1936, ass. $^{1}/_4$ 1942, overass. $^{1}/_4$ 1950.
- Lorenzen, Asmus*, f. $^{25}/_8$ 1909, ansat $^{17}/_{11}$ 1930— $^{28}/_2$ 1935, $^9/_8$ 1937— $^{20}/_6$ 1939 og fra $^{1}/_{12}$ 1940, ass. $^{1}/_4$ 1943, overass. $^{1}/_4$ 1950.

Assistenter

- Elberling, Johanne Maria*, f. $^{28}/_{12}$ 1871, ansat $^{1}/_2$ 1895— $^{31}/_{12}$ 1895, $^{1}/_4$ 1897— $^{21}/_{10}$ 1900, $^{1}/_8$ 1904— $^{21}/_1$ 1905 og fra $^{1}/_5$ 1905, medhj. $^{1}/_4$ 1916, kontorass. $^{1}/_{10}$ 1919, ass. $^{1}/_4$ 1936, afg. $^{21}/_{12}$ 1941.
- Juel, f. Blume, Anna Lovise Rigmor*, f. $^2/_3$ 1894, ansat $^{1}/_7$ 1917, kontorist $^{1}/_{10}$ 1919, kontorass. $^{1}/_7$ 1922, ass. $^{1}/_4$ 1936, afg. $^{20}/_9$ 1945.
- Friis, Dagny*, f. $^{1}/_8$ 1893, ansat $^{1}/_5$ 1914, kontorist $^{1}/_{10}$ 1919, kontorass. $^{1}/_5$ 1923, ass. $^{1}/_4$ 1943.
- Nielsen, Else Ferslev*, f. $^4/_6$ 1897, ansat $^{1}/_3$ 1921, kontorist $^{1}/_8$ 1932, kontorass. $^{1}/_4$ 1936, ass. $^{1}/_4$ 1944.
- Cederholm, Anna Aurora*, f. $^{28}/_1$ 1899, ansat $^{1}/_5$ 1922, kontorist $^{1}/_{12}$ 1933, kontorass. $^{1}/_4$ 1939, ass. $^{1}/_4$ 1945.
- Hvam, Ingeborg*, f. $^{27}/_3$ 1898, ansat $^{1}/_2$ 1917, kontorist $^{1}/_{10}$ 1919, kontorass. $^{1}/_4$ 1936, ass. $^{1}/_{10}$ 1945.
- Buch-Jensen, Ester*, f. $^{28}/_5$ 1897, ansat $^{1}/_{12}$ 1919, kontorist $^{1}/_6$ 1930, kontorass. $^{1}/_4$ 1936, ass. $^{1}/_4$ 1946.
- Aschengreen, Emilie Margrethe*, f. $^{1}/_6$ 1892, ansat $^{1}/_3$ 1917, kontorist $^{1}/_{10}$ 1919, kontorass. $^{1}/_4$ 1937, ass. $^{1}/_4$ 1946.
- Nicolaisen, Ingeborg*, f. $^{21}/_8$ 1878, ansat $^{1}/_1$ 1918, kontorist $^{1}/_7$ 1920, kontorass. $^{1}/_4$ 1936, ass. $^{1}/_6$ 1947, afg. $^{21}/_8$ 1948.
- Nielsen, Cecilie Petrea Dortha*, f. $^{12}/_9$ 1883, ansat $^{1}/_2$ 1910, kontorist $^{1}/_{10}$ 1919, kontorass. $^{1}/_7$ 1922, ass. $^{1}/_4$ 1948.
- Thaning, Gunild*, f. $^{14}/_4$ 1899, ansat $^{1}/_{10}$ 1920, kontorist $^{1}/_3$ 1931, kontorass. $^{1}/_4$ 1936, ass. $^{1}/_4$ 1948.
- Jensen, f. Damgaard, Edith Camilla Solveig*, f. $^{16}/_7$ 1896, ansat $^2/_1$ 1918, kontorist $^{1}/_1$ 1927, kontorass. $^{1}/_4$ 1939, ass. $^{1}/_9$ 1948.
- Steenberg, Ellen Caroline*, f. $^{18}/_2$ 1889, ansat $^{1}/_3$ 1911, kontorist $^{1}/_{10}$ 1919, kontorass. $^{1}/_5$ 1923, ass. $^{1}/_4$ 1949.
- Slange, Gerda Ane Marie*, f. $^{15}/_3$ 1902, ansat $^{1}/_3$ 1918, kontorist $^{1}/_9$ 1927, kontorass. $^{1}/_4$ 1939, ass. $^{1}/_4$ 1949.

- Hersting, Ingrid*, f. $\frac{4}{10}$ 1902, ansat $\frac{1}{3}$ 1921, kontorist $\frac{1}{11}$ 1931, kontorass. $\frac{1}{4}$ 1942, ass. $\frac{1}{4}$ 1949.
- Nielsen, Dorothea Sophie Karoline*, f. $\frac{7}{11}$ 1898, ansat $\frac{1}{3}$ 1921, kontorist $\frac{1}{6}$ 1932, kontorass. $\frac{1}{4}$ 1942, ass. $\frac{1}{4}$ 1949.
- Hansen, Mary Kirstine*, f. $\frac{11}{3}$ 1897, ansat $\frac{1}{3}$ 1920, kontorist $\frac{1}{2}$ 1931, kontorass. $\frac{1}{4}$ 1942, ass. $\frac{1}{4}$ 1949.
- Nielsen, Ellen Marie*, f. $\frac{29}{10}$ 1890, ansat $\frac{1}{2}$ 1910, kontorist $\frac{1}{10}$ 1919, kontorass. $\frac{1}{7}$ 1922, ass. $\frac{1}{4}$ 1950.
- Bentzen, Inger Margrethe*, f. $\frac{18}{8}$ 1894, ansat $\frac{1}{2}$ 1916, kontorist $\frac{1}{10}$ 1919, kontorass. $\frac{1}{4}$ 1939, ass. $\frac{1}{4}$ 1950.

Emneliste.

- Administrativ inddeling, 32.
Afrødebedømmelse, 53 f.
Afrødeenheder, 53.
Afstemninger om beværterbevillinger, 133.
Aktie- og obligationskurser og -omsætning, 122.
Aktieselskaber, 126.
Aldersrente, 109 f., udvidet adgang til, 111.
Alkoholstatistik, 133 f.
Amtsrådvalg, 131.
Amtsskolefond, 114 f.
Animalsk produktion, 54 f.
Arbejderes lønforhold, 105 f.
Arbejdsfordeling, 104.
Arbejdskraften, i gartneri, 66, 67, i håndværk og industri, 66 f., 71 f., i landbrug, 41 f., samlet (labour force), 11, 105.
Arbejdsløses forsørgerforhold m. v., 105.
Arbejdsløshed, 103 f., reduceret, 104.
Arbejdsløsheds-kassernes virksomhed, 110.
Arbejdsløshedsprocenter, 104.
Arbejdsoverenskomster, 111.
Arbejdsstandsninger, 111.
Arealanvendelse, 45 f., Færøerne, 135.
Arveafgift, 119.
- Banker**, 119 f., 122.
Beboelsestæthed, 102.
Befolkningen, 28 ff., bevægelser, 36 ff. (på Færøerne, 134 f., på Grønland, 136), hjemmehørende og tilstedeværende, 33, specielle opgørelser, 40 f., tællinger, 28 ff., (på Færøerne, 36, 134, på Grønland, 36, 136).
Beskæftigelse, 103 ff., i industrien, 71 f., landbruget, 41 ff.
Beskæftigelsesindeks for industrien, 72 f.
Betalingsbalance over for udlandet, 86 ff.
Beværtninger, 67, 133 f.
Biblioteker, 131, Departementets bibliotek, 17, 27 f.
Biografteatrene, 67, afgift og økonomi, 119.
Bolig- og husleje-forhold, 101 ff.
Boligforsorg, familier under kommunal, 101.
- Boligtællinger, 102.
Borgerlig retspleje, 123 f.
Brandforsikringsfonden (Stats-), 136 ff.
Brandskadestatistik, 127 f.
Budgettal for Stat og kommuner, 113.
Byggeomkostninger, 99 f.
Byggeri, 100 f.
Bymæssige bebyggelser, 29, 33.
Byrådsvalg, 130.
Børn, i forskellige befolkningslag og landsdele, 35, fordelt på indtægtsgrupper, 118, fjernet fra hjemmet, 108.
Børnebiblioteker, 131.
Børneskolen, 128.
Børnetilsyn, 108.
Børneværn, 110.
Børsforhold, 122.
- Centralisering cfr. decentralisering af statistikken, 8 f.
Civil retspleje, 123 f.
- Danmark**, håndbogen, 14.
Departementets forhold, 7 f., bibliotek, 17, 27 f., fordeling af forretninger, 19 f., historiske publikationer, 2, konsultativ virksomhed, 16 f., lokaleforhold, 22 f., maskin-anlæg, 23 ff., opgaver, 7 ff., organisation, 19 ff., personale, 21 f., 145 ff., personaleforeninger, 27, publikationer, 12 ff., samarbejde med andre institutioner m. v., 9 f., 15 f., med kommunerne 15 f., med udlandet, 17 f., samarbejdsudvalg, 27, udgifter, 25 f.
Detailhandelen, 67, 75 f., indeks for omsætning, 75 f.
Detailpriser, -pristal og -pristalsbudget, 94 ff., Færøerne, 135.
Direkte skatter, 116 ff., tilsammen til Stat og kommune, 118.
Diskonto, 122.
Domfældelse, 125.
Drukkenskabsanholdelser, 134.

- Dødelighedsstatistik, 37.
 Dødelighedstavler, 38.
 Dødsårsagsstatistik, 37, Færøerne, 135.
- Effektiv rente af obligationer, 122.**
 Ejendomme i landbruget, 44 f.
 Ejendomssalg, 63 f.
 Ejendomsskyldvurderinger, 118 f.
 Eksamensskoler, 128 f.
 Elektricitetsværker, 73 f.
 Engroshandel, 67.
 Engrospriser og -pristal, 97 f.
 Ensilagebeholdere m. v., 49.
 Erhvervsgruppering, international, 34.
 Erhvervsstatistik, 41 ff.
 Erhvervstællinger, 66 ff., tællingsenhed, 68.
- Fagbiblioteker, 131.**
 Familier under kommunal boligforsorg, 101.
 Finanslov, 114.
 Finansvæsen, 113 ff.
 Fiskeri, 67, Færøerne, 135, Grønland, 136.
 Folkeafstemning 1939, 130.
 Folkebiblioteker, 131.
 Folkehøjskoler, 128 f.
 Folkeregistre, 30, 39 f.
 Folkeskolen, 128.
 Folketingsvalg, 129 f.
 Folketællinger, 28 ff., på Færøerne, 36, 134, på Grønland, 36, 136.
 Forbrug (samlet), 90 ff., af levnedsmidler m. v., 94.
 Forbrugsafgifter, 119.
 Forbrugsundersøgelser, 91, 92 ff., 95 ff.
 Forbrydelser, 124 f.
 Forespørgsler til Departementet, 16 f.
 Forlystelsesafgift, 119.
 Forlystelsesvirksomheder, 67.
 Formueforhold i landbruget, 60 f.
 Formueskatter, 116 f.
 Forsikringsvirksomhed, 122 f.
 Forsvundne og opdukkede personer, 40.
 Fragtratetal, 98 f.
 Funktionærernes lønforhold, 106 f.
 Fælleskommunal udligningsfond, 117.
 Færdselsuheld, 80.
 Færøerne, 134.
 Fødselsstatistik, 37 f.
- Gartneri- og frugtavlstatistik, 64 ff.**
 Gartneriers lønforhold, 107.
 Gasværker, 74.
 Gaveafgift, 119.
 Gennemsnitlig årsfortjeneste i forsk. fag, 107.
 Gennemsnitsindkomst i erhvervsgrupper, 116, 118.
 Grundforbedringer m. v., 46 f.
- Grundskyldvurderinger, 118.
 Grønland, 136.
 Gældsforhold i landbruget, 60 f.
 Gødningsforbrug, 47 f.
- Håndværk, 11, 67, 73, beskæftigelse og produktion, 73.**
 Handelsflåden, 77 ff.
 Handelsstatistik, 81 ff., specialopgørelser, 84, Færøerne, 135, Grønland, 136.
 Handelsstatistiske Meddelelser, 13.
 Havneregnskaber, 114 f.
 Historiske publikationer vedrørende Departementet, 2.
 Hollerithmaskiner, 24 f.
 Hotel- og restaurationsvirksomhed, 67.
 Hulkortmaskiner, 10, 23 f., 83.
 Husassistentundersøgelse, 112.
 Husdyrhold, 50 f., Færøerne, 135, Grønland, 136.
 Husholdningsbudget, 92 f., 95 f.
 Husholdningsskoler, 128 f.
 Huslejeforhold, 101 ff.
 Hypotekforeninger, 121.
 Højere læreanstalter m. v., 128 f.
 Højskoler, 128 f.
 Høsten, 52 ff., Færøerne, 135.
- Idræt, 132.**
 Indeks for aktiekurser, 122, byggeomkostninger, 99 f., detailomsætning, 75 f., detailpriser, 94 f. (Færøerne, 135), ejendomspriser, 64, elektricitetsproduktion, 74, engrospriser, 97 f., fragtrater, 98 f., gasproduktion, 74, håndværksbeskæftigelse, 73, håndværksproduktion, 73, industribeskæftigelse, 71 f., industriproduktion, 71 f., landbrugsproduktion (animalsk), 55, obligationskurser, 122, udenrigshandel, 86.
 Indførsel, 81 ff.
 Indkomst- og formueansættelser efter erhverv, 117, efter alder og efter børn, 118.
 Indkomst- og formueskatter, 116.
 Ind- og udvandring, 38 f.
 Indlån i sparekasser, 120.
 Industri, 67, 70 f., international klassifikation, 70.
 Internationalt samarbejde, 17 ff.
 Interview-metoden, 93.
 Invalideforsikringsfondens virksomhed, 110.
 Invaliderente, 109.
 Investerer (samlet), 90 ff.
 Investeringer, 68, i landbruget, 62.
- Kapital- og betalingsbalancen, 86 ff.**
 Kartoffelarealer, 50.
 Kommunalvalg, 130.

- Kommuneregnskaber, 113 ff., -skatter- og ligningsprocenter, 116.
 Konsum (samlet), 90 f.
 Kontorordning i Departementet, 19 f.
 Konvention om handelsstatistik, 84 f.
 Konvertering af kreditforeningslån, 122.
 Kreaturholdet, 50 f., Færøerne, 135.
 Kreditforeninger, 121 f.
 Kriminalstatistik, 124 ff.
 Kvantumindeks for udenrigshandelen, 86.
- Labour-force undersøgelse, 11, 105.
 Lagerstatistik, 68, 76 f.
 Landbrug, 41 f., på Færøerne, 134 f., på Grønland, 136.
 Landbrugsorganisationer, 62 f.
 Landbrugsskoler, 128 f.
 Landbrugstællinger, 41 ff., Færøerne, 134 f.
 Landsforræderi og anden landsskadelig virksomhed, 126.
 Landstingsvalg, 129 f.
 Lejligheder, ledige, 101, antal og fordeling m. v., 102 f.
 Lejlighedsindehaverne efter erhverv, køn og ægteskabelig stilling, 102.
 Leveomkostninger, 94 f.
 Liberale erhverv, 67.
 Ligningsprocenter, 116.
 Lockouter, 111.
 Lokaleforhold i Departementet, 22 f.
 Love m. v., 7, 139 ff.
 Lærere, 128 f.
 Læringsstatistik, 111 f.
 Lønforhold, 105 ff., 111, i landbruget, 58 f., 107, i industrien, 72.
- Maskinanlæg i Departementet, 23 f.
 Maskiner m. v. i landbruget, 48 f.
 Medicinalforhold, 37, Færøerne, 135, Grønland, 136.
 Mekanisering i landbruget, 48 f.
 Menighedsrådsvalg, 131.
 Motorkøretøjer, 79 f.
 Mødrehjælpsinstitutioner, 110.
- Nationalbudget, 91 f.
 Nationalprodukt og -indkomst, 89 f.
 Nationalregnskabsopstilling, 92.
 Nordisk samarbejde indenfor statistik, 17.
- Offentlig virksomhed (samlet), 90 f.
 Offentlige understøttelser, 108 ff.
 Offentlige værker, 73 ff.
 Omsætning af ejendomme, 63 f.
 Opgaver (for Departementet), 7 ff.
 Oplysningsvirksomhed, Departementets, 16 f.
- Organisation (Departementet) 19 f.
 Organisationer indenfor landbruget, 62 f.
 Overtrædelser, 124 f.
- Pengevæsen, 119 ff., 122.
 Personaleforeninger i Departementet, 27.
 Personale i Departementet, 21 f. 145 ff.
 Personfortegnelse, 145 ff.
 Priser, 94 ff., for landbrugsvarer, 57 f.
 Pristal, 94 ff., Færøerne, 135.
 Pristalsnavn, 97.
 Produktion, i håndværksfagene, 73, i industrien, 70 ff., i landbruget, 52 ff.
 Produktionsapparat og produktionsmidler i landbruget, 43 f.
 Produktionsindeks, elektricitet og gas, 74, for industrien, 71 f., for landbruget, 55.
 Produktiviteten i industrien, 72.
 Prognoser, 12 f.
 Præmieindtægt i forsikringselskaber, 123.
 Publikationer, 12 ff.
- Registerbefolkningen, 31.
 Rentesatser, 122.
 Repræsentative undersøgelser, 10 ff.
 Restaurationsvirksomhed, 67, 133 f.
 Retssager, 124.
 Retsplejen, 123 ff.
- Salg af ejendomme, 63 f.
 Samarbejde med andre institutioner m. v., 9 ff., med kommuner, 15 f., med udlandet, 17 f.
 Samarbejdsudvalg, 27.
 Sampling, 11 f.
 Selskabsbeskatning, 118.
 Sessions-målinger, 41.
 Skadesforsikring, 123.
 Skatteprocenter, 116, efter indkomst, 117.
 Skatter, 116 f.
 Skatteydernes fordeling efter indkomst og formue, 116.
 Skibsfart, 77 ff., Færøerne, 135 f.
 Skilsmissestatistik, 38.
 Skolebespisning, 110.
 Skoler, 128 f.
 Skovbrug, 67.
 Sociale forhold, 103 f.
 Socialforsikring, 108 ff.
 Socialpolitiske undersøgelser, 110.
 Sognerådsvalg, 130.
 Sparekasser, 120 f.
 Special- og generalhandelsprincip, 84 f.
 Sportsetablissementer, 67.
 Statistisk Tabelværk, 13.
 Statistisk Årbog, 13 f.
 Statistiske Efterretninger, 14.

- Statistiske Meddelelser, 13.
 Stats-Brandforsikringsfonden, 136 f.
 Statsregnskabet, 113 f., vedr. Grønland, 136.
 Strafferetspleje, 123 f.
 Strøjer, 111.
 Svinebestanden, 50.
 Sygekassernes virksomhed, 110.
 Sørforsørgsanstalter, 110.
- Tabelværker, 13.
 Tjenestemænd i Departementet, 145 ff.
 Tilbagefald for forbrydere, 125.
 Tillægsbevillinger, 114.
 Tilsæede arealer, 50.
 Told- og forbrugsafgifter, 119.
 Transportstatistik, 77 ff., Færøerne, 135,
 Grønland, 136.
 Turister, 132 f.
- Udbytteprocenter for aktieselskaber, 122.
 Udførsel, 81 ff.
 Udførselsoverskud, 91.
- Udgifter vedrørende Departementet, 25 f.
 Udlændinges besøg i Danmark, 132 f.
 Ulykkesforsikringens virksomhed, 110.
 Understøttelser, 108 ff.
 Undervisning, 128 f.
- Valg, 129 ff.
 Valutakurser, 122.
 Vandringer, 38 f.
 Vandværker, 74 f.
 Vare-ind- og udførselen, 81 ff.
 Varenomenklatur (international), 84 ff.
 Varmeværker, 75.
 Vekselskurser, 122.
 Videnskabelige biblioteker, 131.
 Vintersædarealer, 50.
- Ædruelighed, 133 f.
 Ægteskabsstatistik, 36 ff.
- Økonomiske bevægelser, 122.
 Økonomiske forhold i landbruget, 57 ff.